

خدا آفرین

تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

شهریور ۱۴۰۰ - شمارگان مسلسل ۱۹۷ - سال نوزدهم قیمت ۸۰۰۰ تومن

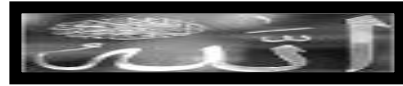

خداآفرین 197 Xudafərin

ایچینده کیلر:

- ۲----- دوتیا فیولانیر اما ایریدیر آسماسی , قاتمادیر تاسماسی
- ۳----- تبریزده محرم مراسیملرینه بیر باخیش
- ۸----- آذربایجاندا کربلا فاجعه لرینه باغلی میدان تاماشالاری
- ۱۴----- آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتیندا دینی اینانجلار
- ۱۹----- شهر یورین ۲۷ سی اوزبیر حاجیبیلینین دوغوم گونودور
- ۲۰----- اورمو آشیقلاری (۱)
- ۲۳----- شعرلریمیز روح سیرلریمیز
- ۲۷----- ایبراهیم یوسف اوغلو
- ۳۳----- حکایه - اویکو
- ۳۵----- آشیق کیم دیر آشیقلیق نه دیر
- ۴۵----- بولوت قاراچورلو
- ۴۹----- آلماس ایلدیریم وطن ده و سورگونده
- ۶۱----- ناغیللاریمیز
- ۶۸----- حکومه بیللوری
- ۷۷----- سوسیال مئدیادان
- ۹۰----- وقار احمدین ساتیریک یارادیجیلنی
- ۹۳----- ایتالیانین باکووی سو آدلی شاعیری
- ۹۹----- آرازی آبییرلار

شماره مسلسل ۱۹۷ - شهر یورماه - سال ۱۴۰۰ - ۱۰۲ صفحه
مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری قر

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی مسائل اجتماعی، معلومات عمومی، طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی، تحلیلی، خبری؛ اطلاع رسانی، پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل، تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارساران پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۶۶۴۹۳۰۸۴ - فاکس: ۰۶۶۴۶۰۸۹۵ / 09192281916

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس ماهنامه به
زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با

توضیح مناسب ارسال نماید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰ و یکساله

۲۵۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۰۲۷۳۵۳۳۰۱۰۳۸۸۷۰۷ به نام حسین شرقی دره جک

واریز نماید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin managing Director

concessioner and chief Editor: Dr. HÜSEYİN ŞARQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYİN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

say 197 Ağustus-Eylül 2021, Tehran

tiraj: 2000

Telegram: @xudafarindergisi

khudafarin@yahoo.com

khudafarin.ir

دو نیا فیر لانیر اما ایریدیر آسماسی, قاتمادیر تاسماسی

Dünya fırlanır amma əyridirasması, qatmadır tasmaşı

قارا و قیزل دریلرین کوتلوی قتللری جیزیگی
فیلمی کیمی سیر ائدیلیلر. شرق ده چین غرب ده
ایسه خریستیان سویغونچولوق مفکوره سی حکم
سورور. روس تورکلری باتی ایسه مسلمانلاری
چین ایسه اوزوندن اولمایانلاری ازیب گئچیر.

باش دا انگلیس شیطانلی اولماق اوزره دین و عرق
آیریمجیلیگی سرگیلمک ده دیر. یازیق اینسانلار
ایسه بو نهنک ظالیم لرین و اولارین نوکرلرینین
طعمه سینه چئوریلیمک ده دیر.

ائشیت اللهیم افغانستاندا یاورو قیز چوجوقلارینین
جنسی تجاوزه معروض قالیش سسلرینی. نه دیر
بو منفور انگلیسیزم , صهیونیزم , چینیزم ,
شوونییزم , آمریکانییزم و روسسیزم.

مئشه لرین یانیر دنیزلرین قورویور و چاپلارین
داشیر. نیه بو قدر چاشقینسان دونیا. بلکه بیزلره
بیر شئیلر دئمک ایسته بیرسن.

لاکن بوتون قولاقلار تیخانمیش و بوتون وجدانلار
کورالمیش دورومدادیر.

بیز تورکلر ایسه حالا مدرسه لریمیز اولاجاق و
فارس قارداشلاریمیز! أوروبا یانلیقلاریندان ال
چکه جک و انشالله بو پاییز بیزیم ده آنا دیلیمیزده
مکتبلر آچیلجاق امیددی ایله ۴۵ ایل قارداشلیق و

بیرلیک دییرمانینا سو توکدوک . غافیل کی
دییرمان بیزیم اوزوموزو اویودورموش. تاسماسی
قاتمادان بایراغی زوپپادان گولوشو هوپپادان اولان
دونیا یا آلدانما سویداش . قارنی آجین ایمانی ,
اششه بی اولنین سامانی , تومانسیزیجی حیاسی
اولمازمیش. اوز آشینا اوزون پیشیر کیمسه نین
آییرانیدا توک آختارما یوخسا سوتدن یانلیق

قالارسان.... سوی تورک

مدیر مسئول دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک
Sorumlu Müdür:Dr. Hüseyin Şarqıdərək SOYTÜRK

دیرینی دیمزه ساتان شو
باشی فاوقالی دونیادا تورشونو
شیرینه قاتان آجیلی حکایه
لر هر گون بیزی اوزره ک
محورین فیرلانماسینی
ساغلاماقدادیر.

تیکان - تیکاندیر شو

دونیانین دیلی و پریشان دیر احوالی زیرا آج و
سوسوزدور اونون ان سئودی اینسانی. بیر سورون
بیتیرسه او بیری سورون باش قالدیریر. بیر یارا
قاپانیرسا او بیر یارا پارتلاق وئریر. آفریقا دا
سومورگه چیلیبه معروض قالانلار اونودولور.
اکراینادا وجودونو اوجوز پارایا ساتان گنجه جیک
قیزلار گوز آردی ائدیلیلر. لاتین آمریکا فساد و
یوخسوللوقدا چیرپینیر. قاراباغدا یاریمچیق
اویونلار ماسا اوستو گوزه اوفورمه لرله چیبان تک
ایرینله بیر. اولکه ده کرونا اویونو ملزمه اولاراق
جان آلیر. افغانستان دا استکبار مهره دیشدیریر و
ستمه یاشیل ایشیق گوستریلیر. فیدانجیق قیز و
اوغلانلار پارا امپریالیزمینین کیرلی و قارا پارا
کامپانیالارینا او جومله دن تیجارت آماجلی
اینسان آلئوری قایناغینا چئوریلیر. پارا بارونلاری
ال و مکان دیشدیریر.

میانمار دا کی انسان یاغماسی اونودولور. فیلسطین
شعار کیمی شعیر دفترلرینه سرلوحه اولور . چین
ده اویغور تورکلری (مسلمان) اوردوگاهلاردا
ایشکنجه لره معروض بوراخیلیر. کانادا و آمریکادا

تبریزده محرم مراسیملرینه بیر باخیش

دئییلر کی ظولم یئرده قالماز و مظلومین آهی بیرگون ظالیمی بیخار. سونرالار مختار قیامی باشلانیر ، ظالیملر بیر بیر اؤز جزاسینا یئتیشیرلر. ایندی ده کی گؤروروک یزیدین آدی گلنده هامی لعنت اوخویور آما ایمام حسین (ع) ین آدی سانی آرایا گلنده هامی اونا محبتین یئنی له دیب و اونون ایلقاریندان - کیشی لیگیندن دئییر. بیزیم محرم آیینداکی عزالاریمیز اورکدن قاینایان بیر دوغودور. بیز ایمام حسین حضرتلرین اورک یولو ایله تانی ییب اونا ارادت باغلامیشیق. اونا گوره هر ایل محرم آییندا کربلا قهرمانلارین یاد ائتمک بیزه تکلیف ساییلیر. بو ساحه ده ایسته بیرم شهرمیزده اولان بیر پارا گؤرکملی مراسیملری خاطرلایام. البته بونودا عرض ائتمه لی یم کی بو مراسیملر آذربایجانین او بیری شهرلرینده و کندلرینده ده اوز وئریر، آنجاق شاید سلیقه لر بیر آز فرقلی اولار. او مراسیملر بونلاردان عبارتدیر:

۱- طشت گذاری (عزایا باشلاماق)

محرم آیینا اوچ دؤرد گون قالمیش عزا دسته لری قارا پرچملری ائشیگه چیخاردیب و میدانلار،مسجدلره و چوخ گوزه گلیمیش عمومی یئرلره قارا پارچا چکمگله خلقی محرم عزاسی نین باشلانماغینا آگاه ائدرلر. « طشت گذاری » مراسیمی اردبیل و زنجان کیمی شهرلرده ده کامل صورتده انجام تاپیر. آنجاق عزا دسته لری قاره گئییب ، بیغیشیب عزاخانه یه زنجیر و سینه ووروب کربلا رتاسیندا اوخویوب آغلایارلار. ایچی دولو سوالیه بیر طشتی آرایا قویوب نوحه دئییب

بازار: عظیمی بیلوردی

ایسلام تاریخینده محرم آیی عزا آیی آدلانیبیدیر. نییه کی بو آیدا آللهین گؤندریلمیشی ، یئرین گویون عزیز، محمد حضرتلری نین (ص) اوشاقلارینا ظولم اولدو. بو آیدا لعنتلیک ابوسفیانین توره مه لری اسکی دن قالمیش کینلری نین اوستون آچیب سون ضربه نی وورماقا قول قاناد آچدیلار. حیله کار معاویه نین اوغلو یزید ایسته بیردی اؤز شیطاننی نقشه لرین بیر حالدا یئرینه قویسون کی هئچ کیم شک ائتمه سین کی بئله بیر آغیر ظولم اونون طرفیندن دیر. آنجاق چالیشیردی کوفه نین باشچیسی ابن زیادی گوناھکار تانیتدیرسین. بو ساحه ده دؤزوم قایناغی و خانیملار خانیمی ، زینب (س) حضرتلری نین آیقلیغی حیله کار یزیدین تفکری نقشه لرین لووا وئردی. و ها بئله ایمام سجاد حضرتلری و ایمام باقر حضرتلریده بو فرهنگین دیری قالمایندا و حقیقتی آچیب یایماقدا قورتولماز چالیشیقلا ائتمیشلر. آنجاق یاخشی

آپارارلار ، آداملار دسته لرده دوزولوب شور ایله ، طبلین ریتمی ایله اللرین ترپه دیب سس سه وئره رلر. شاخسئی ین تانینمیش آنا عبارتلریندن بونلار دیر: حیدر حیدر ، صفدر.....حیدر صفدر. علی علی ....یا حسین، یا حسین. شاخسئی (شاه حسین)، واخسئی (وای حسین). بعضی هیئتلر ائشیگه چیخمازلار. مسجدین ایچینده بو مراسیمی دوتارلار. اوندا ایمکان اولمایان صورتده طبل و آغاجاندان فایدالانمازلار. الی یالین اوندوق یئری یا آیق اوسته دسته دسته یئریب گاه سینه ووروب گاه زنجیر ووروب گاهداندا دیزلرینه چیریب اوجا سس ایله دییه رلر: علی مدد ، حیدر صفدر.... شاخصی مراسیملرینده چوخلو حماسی نوحه لر اوخونار، آنجاق تاسوعایا یاخینلاشدیقجا سؤزلر یاندیریجی اولار.

۳- تاسوعا گونو

تاسوعا گونو، محرمین دوققوزو ، صبح چاغی عزا مراسیمی داوام تاپار. چوخ آداملار احسان وئریب ، دسته لرده شربت، خورما ، سوت و آیری یئمه لی پایارلار. تاسوعا گونو بازار تعطیل اولوب ، اوردا بؤیوک سینه دسته لری نوحه دئمکله دولانارلار. آنجاق بو گونو ابوالفضل حضرتلرینه اختصاص وئریلر. اودور کی چوخلو او حضرتی یاد آندیب ، کربلانی عطلشلی اوچون اوخشاما دییه رلر. بو گونون مثلی چوخ یاندیریجی گوندور. بو گونده ایمام حسینین بالالارینا سو یولو آچیلما دی و سوسوزلوق قیامت ائتدی. بو گونده ابوالفضل حضرتلری نین غمی چوخ اولموشدور. او کی سودان سؤز آچیریق معناسی بو دگیل کی ایمام حسین حضرتلری (ع) سو دعواسی ائدیردی بلکه بو دوشمنین اوره گینین برکلیگی ، ناکیشیلیگی و هابئله ظولمون حددن آشماغین نشان وئریر. اودور کی مصیبتدیر. یوخسا هاممی بیلیر کی

و او طشته باخدیقجا کربلانی مصیبتلری اورکده تازالانار ، نییه کی طشت، وفالی ابوالفضل حضرتلری نین مشکین و فراتین آخار سویون یادیمیزا سالیر. اودور کی بو مراسیمین باشلانیشیندا چوخلو ، کربلانی قهرمان علمداری ابوالفضل حضرتلریندن اوخوبارلار. ابوالفضل العباس حضرتلری نین قوخمامازلیغی، ایستگی، باب الحوائجلیگی ، اورک یوخالیغی و «سقا» اولماغی دیلر ازبری دیر. بعضی لر بو مراسیمده طشتین سویوندان ایچیب نذیر دییه رلر. چوخ یاخشی مراسیمدیر. هم اورک یاندیراندیر همده کی شور یارادیب محرم عزالارینا آماده اولماغا داوام وئریر.

۲- شاخسئی (شاه حسین)

«شاخسئی » واژه سی کی بیزیم ائلیمیزده دیلره دوشوبدور « شاه حسین » عبارتیندن مشتق دیر. ایسته ییبلر ارادتین چوخلوغوندان، ایمام حسین حضرتلری نین بؤیوک و باش بیر شخص اولماغین دونیایا اعلان ائتسینلر. آنجاق بو دب چوخ قدیم زامانلاردان واریمیش. بئله دیر کی محرم آیی نین اولیندن تاسوعا گئجه سینه قدر ، هر گئجه هیئتلر و دسته لر ائشیگه چیخیب سینه ووروب نوحه دییه رلر. آما بو مراسیمین خاص گؤزلیکلریندن ، آجاج اله گؤتوروب و حماسی طبل چالماقدیر. بوندان قدیم ، آجاق یئرینه شمشیر گؤتوررمیشلر و ایندی امنیته گوره بو ایشدن بری اولوبلار. شاخسئی مراسیمینده « آجاج » قیام علامتی و طبل دؤیوش دن بیر ایزدیر. بو بیر اعتراض حؤکمونده دیر کی های سالیرلار: آی عالم بیلین کی دنیا دا بئله بیر ظولملر انجام تاپیبیدیر. نئجه ظولم؟ تانری نین بؤیوک پیغمبری نین اوشاقلارین کربلا چؤلونده قانا بله ییبلر. دسته نین قاباغیندا عزا علملرین

شهیدلرینه شام غریبان دوتوب قتلگاهدان
اوخویارلار. آنجاق بئلنچی مراسیمده شمع
یاندیرماق شام غریبان دوتانلارا خاص دوغو
باغیشلايیر.

۵- شبیه

شبیه چیخارتما مراسیمی (شبیه خوانی) شهرین
بعضی یئرلرینده و بعضی کندلرده ، تاثیر قویان
بیر حضوری مرثیه کیمی آدلانمیشدیر. عاشورا
واقعه سین تئاتر سبکینده اجرا ائتمکدیر. بئله بیر
مراسیم میدان کیمی آچیق بیر یئرده
کی تاماشاچیلار دوره ووروبلار انجام تاپار . ایمام
حسینین آداملاری نین نقشین اوینایانلار یاشیل
پالتار گئییب و یزیدین طرفی نین نقشین
اوینایانلار قیرمیزی گییه رلر .

۶- سیره

ایمامین اوچونون آرديجا ، دسته لر آزی هفته ده
بیر گون حسینیه لرده یا
مسجدلرده یادا ائولرده دولانارکن اربعینه دک ،

ایمام حسین حضرتلری سودان اؤترو نامرده
بو یون ایمه دی و اونون سورغوسو آزادلیق و
عدالت پیامی دیر. او قانی نین تۆکولمه یین ، ابن
زیاد کیمی نامرده بو یون آگیب یزید تکی تولکو
ایله بیعت ائتمکدن افضل بیلدی .

۴- عاشورا گونو

بئلنچی بیر گونده چوخلو ائولرده و مسجدلرده
احسان وئرلر. سینه و زنجیر دسته لری صبحانه
نی مئیل ائندن سونرا خیوانا - کوچه یه
چیخیب کربلا مصیبتی حاققیندا عزایه داوام
وئرلر. نهار اذانی یئتنده بیر نفر نوحه
اوخویانلاردان نیسگیللی سس ایله اذان وئرر
سونرا ناماز قیلماقا باشلارلار. اگر ائشیکده ناماز
قیلماغا ایمكان اولماسا مسجده یا ائوه گئدیب
نامازی اوردا قیلارلار. أمما نه یاخشیدیر کی
جماعت ایله اولسون. چوخلو دعوت اولموش دسته
لر نهارا احسان وئرلر حاضیر اولوب و
ناهاردان سونرا گئجه نین بیر واختینا قدر کربلا

أوفوقا سره له نیبیدیر و دالغالی آرڅ کی یئنی بیر
قانلا جوشلانیر و قدم به قدم دومدورو فرات لا
یول بیردی.

و شمشیرلرکی هر طرفدن دیشاری چیخاریلییدی
و اوخلار هر بیر یئردن بوراخیلیب و قورولان
چادیرلار اودا چکیلیب و ناکیشی لر تالان ائتمک
فیکرینده. کینه لر اودلانیبیلار و دوشمن لر هر
یئرده پوستون و دوست دا دوشمنین اویونجاغی .
هاوا ان یانقلی بیرحالدا و آغیر بیر قوربت ،
دوشمن حاصلیسیز شوراکند کیمی ، چینقلیلار
داغ ، سوسوزولوق جان یانديران ، و دیجله قارا ،
قودورموش ، یوروشجل و فرات قیرمیزی ، کین و
اؤلوم سرحدی ایشغال آلتیندا « دوشمانچاللیق
جریاندا» و ...

قورخورام اونون گوجلو و بؤیوک چؤهره سینه
باخام .اوکس کی بیر بئله بیلمه مزلیق و
پیسلیغین قورابانیدی. آیاق لارینا باخیرام کی حه
له ده ایستیقامت له و دؤزومله دایانیب و بو بدن
یوزلرجه ضربه نی آیاغا قالدیریپ. قورخاخ و
هیجاندان تیتترکن گؤزلریمی چکمه لر و رداسی
نین اته ییندن اوسته آپاریرام ، ایندی ایسه ایکی
دوشموش قوللارینا ، بیر اودوزان اینسان کیمی
شمشیر الیندن دوشور. آما سینیرلی پنجه لری
حاصلیسیز تعصوب له چالیشیر شمشیری
ساخلا سین ... شمشیرین دسته سینده قانلی
بارماقلاری نین ایزی وارکی داخی ...
.... دوشدو!

و او بیرى الی ، حه له ده تکلیف سیز!
گؤزلریمی داهادا اوسته قالدیریرام :
بیر بویون کی عئینی « حرا» زیروه سی کیمی ،
اوجا داغدان یوکسه لیب و تاریخین امان سیز
ضربه لری اونا توخانیب،دهشتجه گوبسه نیب و
یارالی دیر، آما ایلمه ییب.

کربلا عزاسین دیری ساخلارلار. چوخلو هیئتلرده
ایلی باشباش ، هفته ده بیر گون ، بو مراسیمی
اؤ به اؤ دولانديرارلار . آنجاق هر هفته بیر ائوده
سینه ووروب کربلادن یاد ائدیپ و ها بئله آزادلیق
درسی و احکام درسیندن فایدالانماق بو
چالیشیقین پایی دیر ، چوخ یئرلرده قرآن درسی
ایله ده توأم اولدوقدا مجلس داها آرتیق ماراقلانار.
بئله بیر دولانیشا « سیره » دئییریک.
التماس دعا واریمدیر.

امام حسین جنابلارینا بیر روضه

عاشورا گئجه سی ایدی شهر بیر پارچا عزا و اؤ
بیر پارچا سوسلوق و درد ...
اؤز اؤزومه دئدیم بو دردین یالنیزلیغیندا و
بوعزالی گئجه ده اوتوروم و اؤزومله عذارلیق
ائدیم . مه یه یالنیزجادا عذارلیق ائتمک
اولمازمی؟

اوتوردوم و بیر روضه اؤز اوره بیمه یازدیم:
... گؤزومون اؤنونو گؤز یاشی پرده کیمی
توتموشدو... تکرارلی و عئینی زاماندا خاطیره لی
دیجله و فرات های - کویونده - بو ایکی دوشمان
کی یئددی مین ایل قدم به قدم تاریخ له
بیرسفرده اولوبلار - یئنی چیغریلتی برپادیر.

ایستی و یانديریجی چؤلوه گؤرورم، اوتانجیل رنگده
بیر سمائی ، قارا و ان یانديریجی گونش ، اود
تؤکن هاوانی ، و بیر رمل لی دنیزی کی اوفوقدان

ایسلام موفتیسى ، اونو تانرى دینیندن چیخان بیر
یابانچی و محمد(ص) یولونو پوزان آدیلا محکوم
ائدیب و اونون اؤلومونه فتوا وئریبدی!
ا طرفیندا جانى ایستى اؤلوردن سوواى - کى اؤز
قانلارینین ایچینده یاتیبیلار- هئچ بیر کس اوندان
دیفاع ائتمیر.

یالنیز و آزارلى پیکره کیمی قانین دالغاسیندان
چؤلده باش قالدیریب و حه له تاریخ اوغروندا
دوروبدور.

نه قایدیر،

کى: هارا؟

نه قاباغا گئدیر،

کى: نئجه؟

نه ساواشیر،

کى: نه یى نن؟

نه دانیشیر،

کى: کیمین؟

و نه اوتورور

کى هئچ واخت!

آیاغ اوسته دوروب و تام چالیشیغى بو کى ....
دوشمه سین.

بیر توخماق کیمی دوست - دشمان ضربه
لرینین آلتیندا ، تام یئرلرین اوش جل تانریلارین
چککوشو آلتیندا (خسرو ، دهقان ، موبد - گوج
، آلتون ، ایکی اوزدولوق - سیاست ، ایقتیصاد ،
مذهب) ، تاریخ بویو ، آدم نن تا .... اؤزونه دک!

چؤهره سینه یئنه ده گؤزومو تیکیرم . سوسقون
و تانیش . بیر باخیش کى غمدن سونرا هئچ نه
یوخ. حه له ده سوسوب .

دؤزه بیلیمیرم . چوخ آغیردی.

« اولماغیمین » بوتووون اؤزونده سیندیریر و تیکه
تیکه ائدیر.

قاچیرام!

باخیشلاریمی شئریم شئریم سوزولن قاندان داها
دا اوسته قالدیریرام بیردن بیره توستو و دومان
چتری ! بیر توزجیل ، دولو و قارا بولود کیمی کى
ائله بیل بیر پاتلایشدان گؤیو بوسبوتون آلیب و
داخی هئچ....!

اوره ییمی بیرینجه ، وحشى سوییه ده اؤزچنگه
سینده سیخیر.غیظ له بیرایتی دیشلرچییه ریمی
دیشله ییر ، ایچه ریمدن یاندیران و ایستى توستو
باشیما ساری یوکسلیر ، گؤزلریمی یاندیریر.
اوتانماق و ایشکنجه منى آزارلانیدیریر کى:

« ورام » کى « یاشاییرام » .

بو قدر « بیچارا اولماق » و « اولماق » یوکو بو
قدر آغیر!

گؤز یاشى آمان وئرمیر . گؤره بیلیمیرم.

گؤزومون اؤنونو یاش پرده سى توتوبدور.

اؤنومده هر شئى بیر موبهم لى قان و توزجیل
شکیلده تیتره ییر.آما حه له ده بیر سئوگی و
اوتانجیل گؤزله مک له باخیرام.

بو توستو و بولودون قلبینده بیر شبح گؤرورم. بیر
قارالتى و سوسقون چؤهره. پئرومته نین چؤهره
سى ، اساطیری رب النوع کى ایندی گرچکله
شیب دیر.

هیجان و دؤوق ، گؤزلریمین یاشینی قورودور.
موبهم توستو کى منیم گؤزباشیما تیتره ییر ،
قیراغا گئدیر ، آیدینلاشیر و چؤهره سى نین
قیریشلاری گؤرونور.

عجا اونون ایلاهی سیماسینی گؤره جه یم می؟

نه قدرئله بیر دردى گؤرمک دؤزومسوزلوك دور
؟ بیر بئله اولای بیر چؤهره ده ؟ بیر چؤهره کى
اینسانین بوسبوتون آزارلیغینی اونون مظلوم
یاشایئشى نین کئچمیشینده حئکایت ائدیر. بیر
چؤهره کى ....

نه دئییم؟....

آذربایجاندا کربلا فاجعه‌سی ایله باغلی میدان تاماشالاری

حاضرلایان : محمدرضا اسماعیل زاده

اورتا عصرلرده آذربایجاندا «شبییه» تاماشالاری گئنیش اینتیشار تاپیب. شبیه ندر؟ شبیه» سؤزونون ترجمه‌سی «اوخشار، بنزر» دئمکدیر. اسلام مقدسلرینین حیات تاریخچه‌سینی، خصوصیلله، کربلا فاجعه‌سینی سیموولیک فورمادا عکس ائتدیرن میدان تاماشالارینا شبیه دئییلیر. شبیه اویونلاری محرم آییندا گؤستریلیب و عاشورا گونو داها طنطنه‌لی کوتلوی شکل آلیب. شبیه تاماشالاری موسلمانلیغین شیعه قولونون تمثیل چیلرینین یاشادیقلااری اراضی ده داها گئنیش اینتیشار تاپیب. شبیه تاماشالاری میدان تاماشالارینین بیر نؤوودور. هم فورماجا، هم ده معناجا دینی کاراکتر . بو میدان تاماشاسینین اؤزونه مخصوص دراماتورگییاسی و آهنگلی شعرلری واردیر کی، بورادا اساس موناقیشه خطی امام علینین اوغلو امام حسین (ع)ین و اونا قارشی فیتنه-فسادلار حاضرلایان یزیدین طرفدارلاری آراسیندا گئدن موباریزه اساسیندا اینکیشاف ائدیر.

آما قورخورام یالنیز قلام . یالنیزاؤزومدن ، اؤزومو دؤزمکده ان اوتانجیل و ایشکنجه لی دیر. کوچه یه باخیرام تا باشقا اینسانلارین قارانیلیغیندا ایتم. شه هر های - کویونده اؤزومو دانلاماق سسینی دویمویام.

خالقار فازلا چوخالیبلار و شه هر قالا بالیقلی و قاینارکن آغلایر.

چیغیر- باغیر سسلر، حزین حزین سئزلاماقلار ، الده کی علم لر ، زنجیرلر و تیغه لر کی اینسانلار اونلاری اوز ، باش و بؤیورلرینه چالیرلار و اوزون ردا گئیمیش کیشی لر و ...

.... یالنیزجا و دیدرگین دوشرکن هر طرفه قاچیرام. بونون یاخاسی نین گوشه سیندن یاپیشیرام ، اونون رداسی نین اته ییندن یاپیشیرام ، سوروشورام . تام ایسته ییمله سوروشورام ، گؤز یاشی و درد ایچینده بوغولورام.

- بو کیشی کیم دیر؟

- دردی ندر؟

بو یالنیز اینسان تاریخینین واریشی ، زامانین آل بایراغی نین واریشی ، بس نییه یالنیز؟

- نه ائدیپ کی؟

- نه چکیب کی؟

منه سؤیله یین :

آدی ندر؟

هئچ بیر کس

سوروما جاواب وئر میر!

گؤزومون اؤنونو گؤز یاشی پرده کیمی توتوبدور....

گئدیر. اوزو نيقابلا اؤرتولو آنانين نقشينى كيشيلر اويناييردى. نيقاب هم ده بورادا ايلاهى بير حيسسين يارانما خيدمتى ائدير، هم ده كيشى اويونچوسونون اوزونو گيزلهدير. "قاسيم" اوتاغيندا دا ايمام حسنين اوغلو قاسيمين نعشى قويولور. قاسيمين اوتاغى توى احوالى روحيهسى ايله بزهديلير. توى چاديرينا مئيتتى گتيرن قاسيمين شبيه مراسيمينده چوخلو گولر، شمعلر دوزولور، نعشين اوزرينه قان لكهلى چيله نيب فاجعه نين داها تاثيرلى اولماسينا ايمكان ياراديلير .

شبيه تاماشالاريندا ابوالفضل العباس (حضرت عباس) نقشينين ده عزا قافيله سينين خصوصى يغرى واردير. او، دؤيوشون سونونجو گونو ايمامين بالالارينا سو گتيرمه يه گئدير و هر ايكي قولونو كسيب دوشمن اونو اؤلدورور. بو مصيبتلى حادثه نى تصوير ائدن مراسيمده خصوصى آت سئچيلير. آت چوخ گؤزل بزديلير. قيمتلى يهردن حضرت عباسين كسيلميش قوللارى آسيلير. ياخود دا، آتين اوزرينه قولسوز، كؤينه يى قانا

تاريخده "كربلا مصيبتى" آدى ايله ياددا قالان بو قتل عام (۷۲ نفر امام حسين ياخينلارى) ايسلام تاريخينده عبرت درسى اولارق بو گون ده بئله اونودولمور. ۸-جى عصردن اوزوبرى شيعه لر پيغمبرين نوهسى حسينه آغيلار دئييب آغلايير، تعزيره لر كئچيريرلر .

۱۵-جى عصردن باشلاياراق شيعه لر كربلا مصيبتينى هر ايل گئنيش شكilde قئيد ائتمه يه باشلايير. آذربايجاندا بو تاماشالارين كئچيريلمهسى ده همين مراسيملره باغلى دير. شبيه مراسيملىرى ايكي حيصه دن عبارت اولور. محرم آينين ايلك اون گونو عزا (ماتم) گونلىرى كئچيريلير. اونونجو گون عاشورا (قتل) گونودور كى، ايمام بالالارينين کوتلوى قتله يئتيريلدى گوندور. عاشورا گونوندن باشلاياراق موختليف شبيه مراسيمينين كئچيريلمهسى پروسهسى بئله اولور: اوتاقدان على اكبرين رمزى نعشى اوزاديلير. اونون قارشى سيندا قارا گئيمده بير اوشاق اوتوردولور. جنازه نين آردينجا شهيدين آناسى

اولراق، اوخشار، تایی، صورت و نقش کیمی معنالاندیریلیر، "شبییه" سؤزو ایسه اوخشارلیق، عینلیکله برابر، هم ده "قارالاما" کیمی آچیقلا نیر. ظنیمیزجه، بورادا "شبییه" یازیلیش و تلفوظ طرزى داها دوز، داها منطیقه اوغوندور، چونکی بو تئاترین تاماشالاری اسکی تاریخی احوالاتارین تام صورتینی، عکسینی چیخارماق مقصدی گودموش دور. "شبییه" دئییمی ی.و.چمن زمینلی گوستریدی کیمی، "شخصیت، رول" تکی آچیقلا نمالی دیر .

خالق آذربایجاندا کئچیریلن شبیه مراسیملرینده درویشلر ده یاخیندان ایشتیراک ائدیبلر. اونلار هم تک، هم ده دسته ایله شهرلری گزیر، کندلری دولاشیر، غملى و هیجانلی سسله قصیده لر اوخویوب، کربلا موصیبتلرینی تصویر ائدن روایتلر سؤیله یردی لر. شبیه تاماشالاریندا نقشلارین ایچری سینده اهل بییت، یعنی ایمام اوولادلارینا آیدد صورتلر اساس مؤقعدده دایانیردی. مرثیه خانالار محرم آییندا آردی-آراسی کسيلمه یین مراسیملرده مرثیه لر دئییردی. اونلار عروض وزنینه دئدی مرثیه لر ایله اورا ییغیلان اینسانلارا گوجلو تأثیر گوستره بیلیردی لر. مرثیه لرده ایمام علی(ع)، محمد پیغمبر(ص)ین قیزی- حضرتی فاطمه، زینب- علینین قیزی، قاسیم- حسنین اوغلو، حضرتی عباس کیمی نقشلارین حاقیندا یازیلان مرثیه و قصیده لرین فاجعه وی موتیولری مراسیم ایشتیراکچیلارینی اورکدن آغلادیردی. یزید بورادا قان ایچن، اینصاف سیز، مرحمت سیز، ظالم بیر نقش ایدی. اونون رولوندا چیخیش ائدن شبیه چی باشینا شب کولاه قویور، باشینا یاشیل چالما ووروردو. اوستوندن قارا لکه لری اولان ساری خلعتی اونون خارجیگی گؤرکمی نی گولونج ائدیردی . شومور

بولاشمیش کارتین اوزادیلیر. کارتینین آغزینا خنجر وئریلیر، گؤزلرینه اوخلار سانجیلیر، چینینه ایسه بوش سو تولوغو آسیلیر. بیر نفر آتی آستا- آستا چکه رک عزا قفیله سینین اؤنوده گئدیردی .خالق آراسیندا "ایمام حسین(ع)ین شهید اولماسی"، "حضرت عباسین شهید اولماسی"، "علی اکبرین شهید اولماسی"، "فاطمه نین قتلی"، "قاسیمین نیشانلی سی سکینه نین اؤلومو"، "قاسیم امام حسن(ع) اوغنونون شهادتی"، "کربلا داواسی (مصیبتی)", "علینین قتلی"، "حرین شهادتی"، "طفلانی - مسلم" و سایر مؤوضوعلاردا شبیه تاماشالاری حاضرلانیردی. بونلارین هامی سینین اؤزونه مخصوص ریتمی و مضمونو واردی . آذربایجاندا شبیه تاماشالاری اوچون غملى، فاجعه وی قصیده لر، مرثیه لر یازان شاعرلر اولموش دور. باقیر آغامیرزه محمدباغیر خالخالی (۱۸۹۲-۱۸۳۰)، محمد دیل سوز (۱۹-جو عصر) ویئنی عصرلرده دلریش و قمری وصراف اولموش دور. همین شاعرلرین نماینده لریندندیر. آذربایجاندا مشهور شبیه گردانلار اولوبلار . شبیه گردان سؤزو شبیه تاماشالارینی حاضرلایان کارگردان معناسینی داشییر. او، شبیه ده اساس رولو اؤزو اویناییر، دیگر روللاری دا موناسیب اوینوچولارا حواله ائدیردی. ایمام بابالارینا سو وئرمه یین، قدار شومورون لال- دینمز نقشینی عادتاً باشقا میللتین نوماینده سی اویناییردی .شبیه تاماشالاریندا طبیعی قاندان ایستیفاده ائدیردیلر. یعنی قانی باغیرساقلارا دولدوروب شهید اولاجاق نقشین بدنینه، بونونا باغلا یردی لر. یزیدین قوشونلاری هوجوما کئچنده دهشتلی بیر منظره آلینیردی کی، بو دا تاماشاچیلاری چوخ سارسیدیردی. نئجه کی دئییلدی ،لوغتلرده "شبییه" دئییمی، بیر قایدا

بیر یئرده اولدوغو حالدا اویوشماز، اوندا دئییه بیلریک کی، بلی، ایمام حسین مصیبتینده بیر فیض واردیر، بیر یاندان آغلادیر، بیر یاندان نورانیت بخش ائدیپ شاد قیلیر، بیر یاندان قمه‌لندیریر، بیر یاندان قصه‌دن آزاد ائدیر. بیر یاندان شکست و پریشان حال ائدیر، بیر یاندان اوجا مقاملاردا دؤور ائتمه‌یه پرو بال وئیریر. بو فیض و برکت، بو غیرى عادى حالت و خصوصیت آنجاق سیدالشهدا مصیبت و عزاسینا موختصدیر، آنجاق ماه محرمده ترتیب اولونان تعزیه‌لرده حیسیس اولونور...".

اهل بیت و کربالا فاجعه‌سی ایله باغلی دوزنلنن میدان تاماشالاری و خالق اویونلاری زامانی تکجه مرثیه‌لردن دئییل، عینی مؤوضوع یا حصر ائدیلن و خالق یارادیجیلیغینین محصولو اولان بایاتیلاردان دا گئنیش ایستیفاده ائدیلیمکده دیر:

آغلایان باشدان آغلار،

کیپرکدن، قاشدان آغلار،

قارداشی اؤلن باجی،

دورار اوباشدان آغلار.

عزیزیم بئلین بوکر،

کامان تک بئلین بوکر،

جاوان اوغول اؤلومو،

آنانین بئلین بوکر.

کؤینین آغ ساخلارام،

یویارام آغ ساخلارام،

بیر ده قاپیدان گیرسن،

یوز ایل قوناق ساخلارام .

بو تیپ بایاتی و مرثیه‌لردن تکجه شبیه‌لرده دئییل، «خانیم مرثیه‌لری» و «نذیر سوفره‌لری» نده ده ایستیفاده ائدیلیر: «آذربایجاندا

خلیفه یزیدین قوشون باشچی‌سی اولوب، شبیه تاماشالاریندا ان منفی شخصیتلردان بیری ساییلیر. او، باشینا دمیر دبیلقه قویور، اینینه زره‌لی لباس گئییردی. او، تاماشا بویو ایمام بالالارینی قیردیقجا قهقهه‌لر چکیر، اطرافداکیلاردا اؤزونه قارشى نیفرت حیسیسی اویدیردی. شبیه تاماشالاری رومانیتیک فاجعه قولونون یارانماسیندا اؤنملی اهمیت داشیمیش دیر .

ماراقلی دیر کی، آذربایجاندا اهل-بئیت و کربالا فاجعه‌سی ایله باغلی دوزنلنن میدان تاماشالاری و خالق اویونلاری ساده‌جه یوخاریدا حاقیندا دانیشیلان میدان تاماشاسیندان عبارت دئییل. بو سیرادا داها چوخ «خانیم سوفرلری»، «نذیر سوفره‌لری» آدی ایله مشهور اولان «امیرالمؤمنین سوفره‌سی»، «ایمام زینال عابدین سوفره‌سی»، «ابوالفضل سوفره‌سی»، «خانیم رقیه سوفره‌سی» و ... تاثیرلاشدیریلیمیش میدان تاماشالارینین دا آدینی خصوصی چکمه‌لیک . بونلاردان ان مشهورلاری تبریز، اورمو، اردبیل، زنجان و اونلارین اطرافیندا کئچیریلیر. یئرلی خالقین اینانجینا گؤره، «ایماملاریمیز دونیا یا گلدی ی زاماندان اونلارین مصیبتلری ده باشلامیشدی. بیر چوخ شیعه موسلمانلار بو مصیبتی ذکر ائدیپ آغلارلار. بو مصیبتلره آغلاما مجلسلرینه مرثیه مجلسلری دئییلیر» .

معلوم اولدوغو کیمی، شبیه تاماشالارینین آیریلماز ترکیب حیصه‌سی اولان مرثیه ادبیاتینین ایسلامین قورونوب ساخلانماسیندا بؤیوک رولو اولموش دور. مرثیه ادبیاتی اینسانلارا قهرمانلیق، آمال اوغروندا موباریزه آپارماق اؤیره‌دیر. مشهور ادبیات شناس فریدون بی کؤچرلی دئییردی: "اگر ایرادو اعتراف اولونسا کی، کدر ایله صفا و غم ایله سرور و یاش ایله نور بیر یئرده اولا بیلمز، بونلار

دوزنلنیر . داها چوخ زین العابدین ، سجاد، زین الصالحین، وارث علم نبیین، زکیه، امین، زاهد، عابد، عدل کیمی لقبیله یاد ائدیلم و کونیه سی ابو محمد اولان ایمام زین العابدین ایمام حسینین اوغلو و شیعه لرین اوچونجو ایمامی دیر . (اونون شرفینه وئریلن نذیر سوفره سینده ساده جه قوروتلو آش اولور. آشین «دن-دؤشونو قاپی-قاپی دینلیب ییغاردیلار». ایندی بو عادته عمل اولونمور . آذربایجاندا یایغین اولان نذیر سوفره لریندن بیرى ده ائل آراسیندا «قیرخ بیر رقیه» آدی ایله ده تانینان «خانیم رقیه سوفره سی» دیر. بو مجلسین اساس اؤزلیگی اونا آدلاری رقیه اولان ۴۱ قیز اوشاغینین چاغیریلما سی و بیر کرپیچین اوزرینه بیر تیکان قویولما سی دیر. سوفره ده شمعه یاندیریلیر. یئمکلر ایسه گؤی-گؤیرتی، پنیر و چؤرکدن عبارت اولور .

حاقیندا صحبت آچدیغیمیز مجلسلر ایچری سینده «ان آغیر، ان زنگین اولان سوفره، ابوالفضل سوفره سی دیر. بو سوفره یه هر نه یئمک قویولماق دادیر، نه قدر سوفره زنگین، چئشیتلی اولموش اولسا، بو سوفره یه بزک ساییلیر. سوفره ده اولان بیر پارا یئمکلر بونلاردی: ساریشیله، تره، خورما، شکرپنیر (اونا موشکل گوشا دا دئییلر)، گؤی، پنیر شیرنی، نئچه جور مئیوه، آشلاردان قوروتلو آش، پیلوو کی، خوروشو

مرثیه مجلسلری او بیرى اؤلکه لردن داها چوخ اولور... تبریزلیلر (تورکلر) ایماملارا اؤز اوشاخلارینا، عزیزلرینه آغلایان کیمی آغلایاللار، اونا گؤره ده تبریزین مرثیه مجلسلری داها صمیمی، اوریه یاتیملی اولار». آذربایجاندا توپلانمیش ماتریاللاردان بئله آیدین اولورکی، آذربایجان، خصوصاً ده تبریز قادینلاری بیر چتین لیکله اوزلشدیکلری و یا هر هانسی بیر نیت و دیلکلری اولدوغو زامان بوتون بو مسئله لرین حلینی اؤولیا و ایماملاردا آختارماغا اوستونلوک وئریر، بو مقصدله موختلیف نظیر سوفره لری تشکیل ائدیرلر» .

بو تیپ تاماشا کاراکترلی مراسیملریندن ان یایغینی «امیرالمؤمنین سوفره سی» آدلانیر: «بو سوفره نین خصوصو بودور کی، سوفره اولان هر نه وارسا آغ رنگلی اولور. سوفره ده اولان یئمکلر بونلاردان عبارت اولار: شیربرنج، یا فیرنی، پنیر، یوغورت، سوت، شکرپنیر، چؤرک؛ هم ده امیرالمؤمنین سوفره سینى آغ شمعلرله بزه یلر. امیرالمؤمنین (ع) سوفره سینین باشقا بیر خصوصو بودور کی، قوناخلار سوفره ده هر نه یئممه اولموش اولسا، گرک یئییب، یا دا اؤزلری ایله آپارسینلار. آخیر باشدا سوفره ده هئچ بیر شئی قالمالییدی. ائو ییه سی تکجه سوفره نین سونوندا بیر تیکه یئییه جکلردن «بئی» ساخلامالییدی کی، اونو دا نظیری قبول اولدوقدان سونرا بیر باشقاسینا وئرسین». ایمام حسن سوفره سینده یئمکلر مطلق یاشیل رنگده اولمالی دیر: «یئمهلی گؤی (تره)، یاریق دولماسی، خیار، چؤرک» .

خسته لره ساغلام لیق دیلمک مقصدی ایله تشکیل ائدیلم باشقا بیر یئمک سوفره سی «ایمام زین العابدین (ع) سوفره سی» آدلانیر. آیدینان گؤرونديو کیمی ایمام زین العابدین (ع) عشقینه

اولسون. لاکین او، اۆزو گئتمه ییب اوغونو گۆندردی. ابوالفضل (ع) آردیجیل اولاراق اونون یئددی اوغونو اؤلدوردو. بونو گۆرن ابو اشعث غضبلی شکیلده میدانا داخیل اولدو. حضرت ابوالفضل اونو دا مغلوب اندرک اؤلدوردو. "خوارزمینین نقل ائتدینه اساساً، بوندان سونرا معاویه نین قوشونوندا کیلاردان اونونلا ووروشماغا هئج کیم جسارت ائتمه دی. تاریخی منبع لردن بئله آیدین اولور کی، عاشورا گونو حضرت ابوالفضل ایمام حسیندن ایجازه آلاق سو گتیرمک اوچون فراتا یوللانیمیش. او، «تولوغو ایله سو دولدوروب قایدارکن اونون ساغ الینی کسدیلر. بیر مدت سول الی ایله ووروشدوق دان سونرا حضرتین سول الینی ده کسدیلر. آنجاق کربلا علمداری بایراغین یئره دوشمه سینه ایمکان وئرمه یه رک اونو سینه سینه سینخاراق ساخلادی. هر طرفدن او حضرتی اوخ و نیزه ایله یارالادیلار. حضرت فریاد اندرک بو یوردو: «مندن سنه سلام اولسون ای ابا عبدالله.» بونو ائشیدن ایمام حسین اونون یانینا گله رک حضرتین موبارک باشینی قوجاقلایاراق بو یوردو: «یندی بئلم سیندی، چارم آزالدی و دوشمه نین دیلی آچیلدی.» محض بو اورک پارچالایان حادثه ابوالفضل العباسین بو قدر چوخ سئولمه سینه و آذربایجاندا اهل-بئیت و کربلا فاجعه سی ایله باغلی دوزنلن میدان تاماشالاری و تاماشا کاراکترلی مجلسلرین اساس شخصیتلریندن بیرینه چئوریلمه سینه سبب اولموش دور. همین تاماشالارین میدان چرخما تاریخی باره ده ایسه هئج بیر دقیق معلومات یوخ دور.

تئاترشوناس عالیم آیدین طالب زاده حاقلی اولاراق قئید اندیرکی، ایندییه قدر علمده تعزیه و شبیه لرین مخصوص تاریخی معین لشدیریلمه میش دیر: رایلر، فرضیه لر، گومانلار موختلیف دیر. اونون یازدیغینا گۆره، بعضیلری زامان اعتباری ایله بو تاریخی ۱۵-جی عصره، بعضیلری ۱۶-جی یوزایله، بعضیلری ۱۹-جو عصره آپاریب چیخاریرلار. بو باره ده هر سیاحین، هر تدقیقاتچینین اؤز تکذیب اندیلمز حقیقتی وار.

دا تویوق اولار، چؤرکلردن لاواش (دؤولتلی یئرلرده سنگ اولار)، دولمالاردان یاریق دولماسی و بیر نئچه جور مورابا دا سوفرده دؤشنر. بو سوفره باشاردیقجا بزه لی-دوزه لی اولار. ابوالفضله، یعنی ابوالفضل العباسا حصر اندیلن نذیر سوفره سینین بو جور «بزه لی-دوزه لی» اولماسینین اساس سببی اونون گونئی آذربایجاندا چوخ بؤیوک حؤرمته صاحب اولماسی دیر. معلومات اوچون بیلدیرک کی، "قمر بنی هاشم" لقبی ایله تانینمیش حضرت ابوالفضل العباس ابن علی هجرتین ۲۶-جی ایلی، شعبان آیینین ۴-ده دونیا یا گلمیش دیر. آتاسی، حضرت علی (ع)، آناسی ایسه اؤز شجاعترلی ایله آد قازانمیش "کیلاب" قبیله سیندن اولان ام البنیندیر.

حضرت علی دن تربیه آلان حضرت ابوالفضل بوتون اینسانی دیرلری و خصوصیتلری اؤزونده تجسسوم ائتدیرن بیر شخص اولموش دور. اؤز شجاعتی، قهرمان لیغی ایله تاریخه اوزولونماز ایز قویموش دور. ایمام جعفر صادق (ع) اونون حاقیندا بئله بو یوروب: "بیزیم عمیمیز حضرت ابوالفضلین دولغون تفککورو، گئنیش باخیشی و گوجلوی ایمانی وار ایدی. او، ایمام حسینله بیرگه ظالم یئزی ده قارشى سونادک موباریزه آپاردی. او حضرتین یولوندا جانینی فدا اندیب شهید اولدو." ابوالفضل العباسین شجاعتی و قهرمان لیغی باره سینده تاریخی خوارزمی بئله یازیر: "صفین محاربه سینده میثیل سیز شجاعتی، یوکسک قیلینج اویناتماق قابیلیتی هامینی واله ائتمیشدی. معاویه سویو حضرت علینین اوردوسونون اوزونه باغلادیقدان سونرا ابوالفضل میدان چرخاراق قارشى طرفدن دؤیوشچو ایسته دی. بو زامان معاویه ابواشعثی چاغیریب دئدی کی، سن شامین ان جنگاوری سن، بونو اؤلدور کی، باشقالارینا عبرت

احترام داها قاباریق نظره چارپیر. بونون مقابلینده داستان و ناغیللاریمیزدا دووشان و تولکو پیس‌لنیر. اونلارلا آدم‌لار آراسیندا خوش الفت یارانمیر. «جلایی-وطن» ناغیلیندا آچیق دئییلیر کی، دووشان تیلسیم‌دیر، تولکو ایسه سحر باز دیر. دئمک، اونلارلا آدم‌لارین انسیتی ممکن دگیل. شفاهی خالق ادبیاتی نمونه‌لریندن گؤرونوگو کیمی، آذربایجانلی لاردا بیر واختلار کوچ و یا قویون دا توتم اولموش دور. «ملیک محمد» ناغیلیندا آغ کوچ - ایشیقی دنیا، قارا رنگلی کوچ ایسه قارانیق دونیانین سمبولودور. آذربایجان فولکلوروندا بایاتی ژانرینین بیر نؤعو اولان «سایچی سؤزلر» ده قویون خصوصی یئر توتور:

قویونلو ائولر گؤردوم قورولو یایا بنزر،
قویون سوز ائولر گؤردوم قوروموش چایا بنزر
قویون وار کره گزر
قویون وار کوره گزر
گندر داغلاری گزر
گلر ائولری بزر.

قدیم آذربایجانلیلارین اعتقادیندا ایلاندا توتم سایلمیش دیر. ایلانا اعتقاد مادلارین دا موجود ایدی. «اووچو پیریم» ناغیلیندا آغ و قارا رنگلی ایلان حاققیندا دانیشیلیر. یوخاریدا دئییلدیگی کیمی توتم پرستلیکده سجویی جهت بودور کی، انسان لار اؤز اجدادلارینی همین توتم له علاقه‌لندیریردی. لر. اونا گؤره ده توتم له انسان حیاتا باغلی دیر. گؤستریلن ناغیلدا ایلانین آغزینین سویو خسته‌لیگه درمان حساب ائدیلیر: محض ایلانین توپورجگی اووچو پیریمه غیرعادی باجاریق وئریر، نتیجه‌ده او بوتون حیوان لار و

لاکین بوتون بو دولاشیق‌لیقلارین... بیر عمومی سببی مؤوجوددور. موسلمان دونیاسینا موختلیف واختلاردا گلیمیش دیپلوماتلار، تاجیرلر، سییاهلار تعزیه‌لر و شبیه‌لری دایم تادی‌دیشیک سالیب اونلاری بیر-بیرله قاریش‌دیرمیشلار. مسئله بوکی، تعزیه‌لر و شبیه تاماشالاری بیربیریندن فرقلی دیر و هره‌سینین اؤز مستقیل یارانما تاریخی اولوب.

آذربایجان شفاهی خالق

ادبیاتیندا دینی اینانجلار

عادل عبدالله

کوچورن : محمدرضا اسماعیل زاده

آذربایجان شفاهی خالق ادبیاتی آذربایجانلی‌لارین قدیم اینام و اعتقادلارینی اؤیرنمک اوچون زنگین منبع‌دیر. فولکلوروموزدا ابتدایی اجماع دینلریندن توتم پرستلیک، انیمیزم، بعضی حیوانلارا ستایش و ... اعتقادلار، اینام و اووسون لارا دایر ماراقلی فاکت‌لار واردیر. بونلارین هر بیری مستقل تدقیقات مؤوضوعودور. تقدیم اولونان مقاله ده بیز یالنیز بلاواسطه عائله معیشتی ایله باغلی بعضی اعتقادلار حاققیندا بحث ائتمکله کفایتلنه جیک. شفاهی خالق ادبیاتیندا اؤزونو ان چوخ بروزه وئرن ابتدایی اعتقادلار دان بیری توتم پرستلیک اولموش دور. توتم پرستلیک اؤز منشأی معین بیر حیواری نوع ایله - توتم له باغلی‌یردی. توتم همین آدم‌لار اوچون دوست، قارداش حساب ائدی‌یردی. توتم پرستلیکین بیر خصوصیتیده بوندان عبارت ایدی کی، گویا انسان هر واخت توتمه، توتم ایسه انسانا چئوریله بیلردی.

شفاهی خالق ادبیاتیندا آت، قویون، اینک، اؤکوز، قورد، ایلان، پیشیک، خوروز و باشقا حیوان‌لارا

دیگر توتم گۆیرچیندیر. معلوم اولدوغو کیمی گۆیرچین ایندی ده آذربایجانلی لاردا توخونولماز، مقدس قوش حساب اولونور. بو سببندنه گۆیرچینین اتی یئیلیمیر. بو محض توتم پرستلیکه خاص جهت دیر. توتم انسانلارا حامی لیک ائتدیگینه گۆره اونون اتینی یتمک یول وئرلمز، گناه سایلیردی. «داش اوزوک» ناغیلیندا آناسینین بازاردا ساتماق اوچون وئردیگی یوماغی گۆیرچینه دگیشیر. همین گۆیرچین اوغلانین سونراکی طالعیینده موهوم رول اویناییر، چتین آنلاردا کۆمک ائدیر. آذربایجانلی لار آراسیندا قدیم زامانلاردان توتم سجهیه سی داشییان دیگر حیوان ات اولموش دور. ناغیل و داستانلاردا ات موهوم یئر توتور. ات قهرمانلاری چتین آنلاردا خطادان قورتاریر. «بختیار» ناغیلیندا ات محض بیر توتم کیمی تصویر ائدیلیر. «قیرخ قونچا خانیم» ناغیلیندا ات اوغلانا کۆمک ائدیر. اونا بیر توک

تاپمیش دیر. اوشاقلارین کئچمیشده بدنظره گۆره پالتارما ایلان قابیغی تیکمک عادتی ده موجود اولموش دور. دئمک ایناملاردا ایلان قابیغی قورویوجو قوهیه مالک اولموش دور.

قدیم آذربایجانلی لاردا توتم حساب ائدیلن دیگر ائو حیوانی اینک اولموش دور. بلکه ده اینک همده خیرلی ائو حیوانی کیمی ده بو اعتقادی گوجلندیرمیش دیر.

«گۆیچک فاطما» ناغیلیندا فاطما اینکله سیرداش دیر. اوگئی آناسی همین اینکی کسیر، لاکن فاطما اونون سوموکلرینی بیغیب آپاریب تورپاغا باسدیریر و بو سوموکلر قیزین توی گونو اونا بیر دست زرلی پالتار وئریر. بو تصویر گۆستریر کی، اینک قدیم آذربایجانلی لار آراسیندا توتم اهمیتی کسب ائدیرمیش. چونکی، توتم پرستلیکه گۆره، توتم انسانلارا چتین آنلاردا کۆمک ائدیر، اونلارا سئوینج گتیریر. همین ناغیلدا

بعضی آغاج نۇعلىرى (داغداغان) و مئىوہ نۇعلىرى (آلما، نار) دە وار.

آنیمیزم سجدیہ سى داشییان و فولکلوردا سحرلى قدرتہ مالک اولان بئله مئىوہلرین ایچرى سیندہ آلما خصوصی یئر توتور. ناغیللاردا بعضی حاللاردا «قىزىل (قىرمیزی) آلما» افادہ سى دە ایشلنیر. آلما انسانلارا سئوینج گتیریر، آرزوسونا چاتدیریر؛ آلما نى یئمکله قادین حاملہ اولور و دوغدوغو اوغلان قهرمان اولور. ماراقلی دیرکی، دئو و آلما ناغیللاردا عکس قطبلردہ یئرلشیر. اونا گۆرہ دە دئو آلما نى اوغورلایر. «ملیک محمد» ناغیلیندا پادشاهین باغیندان آلما نى اوغورلاپاندا دئودیر و ملیک محمد محض آلما نى یئدیگی اوچون دئو اؤلدورور. «بختیار» ناغیلیندا دئیلیر کی، کیم آلما یئسہ، ۱۵ یاشیندا جاوانا دؤنر. نہ اوچون آلما بئله فوق طبیعی خصوصیتہ مالکدیر؟ همین ناغیلدا بونون جاوابی واردیر: آلما جنت مئىوہسى دیر. «سحرلى اوزوک» ناغیلیندا خستہ آلما نى یئہ ن کیمی ساغالیب دورور.

«آخ- واخ» ناغیلیندا گۆروروک کی، درویش آلما نى جیییدن چیخارتدی، «افسون اوخودو، پیلهدی، آلما اولدو نازنین بیر قیز». آلما آذربایجانین معیشتیندکی بوتون مراسملردہ اساس یئر توتور. تصادفی دگیل کی، بعضی شهرلردہ کئچمیشده گلین آتا مینیب ار ائوپنہ یولا دوشندہ بگ گلینہ بیر آلما آتیردی. بگ اوچون بزدیلمیش خونچالاردا مطلق قیرمیزی آلما قویولوردو. خستہ یانینا گئدن هر بیر آدم کئچمیشده خستہ اوچون آلما آپاریردی. بو عادت ایندیہ دک قالیر. محبت داستانلاریندا آلما اولادسیز ار-آرودا علاج ائدیجی واسطہ کیمی وئرلییر. «طاهیر و زهره» داستانیندا قاراماندا یاشایان ایکی قارداشین - حاتم سلطان و احمد

باغیشلایر و دئییرکی، نہ واخت چتین لیگہ دوشسن، بو توکو یاندیر کؤمک ائدرم. کوپہ یہ گیرن قارى اوغلانا پاخیل لىق ائدیر، اؤزونو گؤزل قیزا دؤندیریر و اوغلانى چتین سفرلرہ یولا سالیر، لاکن اوغلان همین آتین توکونو یاندیردیقدا آت اؤزونو یئتیریر و اونو خلاص ائدیر. آشیق غریب داستانیندا شاه صنمی آتاسینین طلب ائتدیگی باشلیغی قازناماق اوچون غریب ۷ ایل حلبدہ آشیقلىق ائتدیکن و باشلىق اوچون نظرده توتولان پولو قازانندان سونرا تیفلیسه تلہسیر. اونی یالنیز بیر آغ آت حلبدن تیفلیسه چاتدیریر. معلوم اولدوغو کیمی کئچمیشده عائله یہ خطر توخونماماسی اوچون ائولرین گؤرونن یئرلریندن، عادتاً گیریش قاپیلاریندان آت نالی آسیردی. احتمال کی، آت نالی محض اوزاق کئچمیشده آتین توتم اولماسینا گۆرہ سونرالار قورویوجو واسطہ حساب ائدیلمیش. شفاهی خالق ادبیاتینداکی آت و ایتہ اینام اؤز کؤکلری ایله «اوستا» یا گئدیب چیخیر. «اوستا» دا بو حیوانلارا یاخشی مناسبت بسلندیگی آیدین گؤرونور. مثلاً، ایت گئجه لر اهریمین گؤندردیگی پیس روحلاردان آدم لاری و اولارین حیوانلارینی قورویور. تصادفی دگیل کی، ایندی دە شهرلردہ باغ، بوستانلاردا پاپالارا آت و ایت کلهسى کئچیریلیر. عینی ایله «آت موراددیر» خالق مثلیده آتا ایناملا علاقہ دار یارانمیش دیر. قدیم اعتقاد و ایناملاردان دانشارکن بعضی مئىوہ آغاج و اوتلارا اعتقادین قالیق لاری دا نظرہ چارپیر. بو ایتیدایی دینلردن بیرى آنیمیزم دیر. آنیمیزم طبیعتہ اونون اوبتیکلری اولان، قایالارا، سولارا بیعت ائتمکدن عبارت دیر. ائله حساب ائدیلمیش، اونلاریندا روحو وار، اونلاردا جانلی دیرلار. بونلارین ایچرى سیندہ

لاواش بویدا، دیشلری فیل دیشی بویدا، نفس
 آلاندا بورونلاری دمیرچی کورویو کیمی
 بوینوزلاری قالخیر ائیر، دیرناقلاری، قویروغو و
 بوینوزلاری دا وار، یئددی و یا اوچ باشی وار. «
 دئو آدام اتی یئیر. لاکن انسانلارلا دوستلوق
 ائدن دئولرده واردیر. دئو گؤیده اوچا دا بیلیر. آلتی
 آیلیق یولو او، بیر ساعت گئدیر لاکن خالق دئو
 غالب گلمه گین یولونو دا معین ائتمیشدیر.
 دئوین جام بیر شوشهده اولور. همین شوشه نی
 سیندیرماقلا فولکلور قهرمانلاری دئو
 غالب گلیر. همین ناغیلدا دئییلیر کی، دئوین جام
 شوشهده قوش کیمی دیر. بو قوشو بوغماقلا دئوی
 محو ائتمک اولور. دئولر، عادتاً، زاغالاردا
 (ماغارالاردا) یاشاییرلار. دئولره قارشى مبارزه ده
 انسانلارا کؤمک ائدن زمرود قوشودور. بو قوش
 خیرخواهدیر. «ملیک محمد» ناغیلیندا ملیک
 محمد زمرود قوشونون یومورتالارینی یئیه ن
 اژداهانی اؤلدوردوگونه گؤره زمرود قوشو اونو
 ایشیق لی دونیا یا گتیریر. ناغیل یارادیجی لیغین
 تصورونه گؤره بو قوش نهنگ قوش دور. ملیک
 محمد حتی اونون بئلینه مینیر. بو قوشون
 توپورجگی ده شفا وئریر. م.ح.تهماسب
 «آذربایجان خالق ادبیاتیندا دئو صورتی» آدلی
 مقاله سینده یازیر کی، ناغیللاردا دئولر هم منفی،
 هم ده مثبت صورتلردیر. دئولر زرتشت لوکدن
 چوخ-چوخ اول خیرخواه وارلیقلار کیمی تصویر
 اولونموش دور. سانسکریت دیلینده دئو «ایشیق
 آلاهی» دئمکدیر. لاکن «اوستا» دا دئو هرزدان و
 گونشین دوشمنی اعلان ائدلمیشدیر. شفاهی
 خالق ادبیاتیندان آیدین اولور کی، قدیم
 آذربایجانلی لارین اؤلندن سونرا انسانین طالعی
 حاققیندا تصورلری چوخ بسیط اولموش دور. اونلار
 گومان ائدیردی لر کی، یئرین آلتیندا «او دنیا»

وزیرین ایکی سی نین ده اؤولادی اولموردو. درویش
 گلیب بیر آلمانا وئردی، یاری سینی اؤز آروادی ایله
 بیر قارداش، دیگرینی آروادی ایله او بیری قارداش
 یئدیکن سونرا اوشاقلاری اولور.
 بیر بایاتیدا اوغلانندان نشانلی قیزا بیر خونچادان
 محبت رمزی کیمی ۵ آلمانا گؤندریلمه سیندن
 بحث اولونور:

اوتورموشدوم سکیده
 اورگیم سکسکیده
 یاردان بئش آلمانا گلدی
 بیر قیزیل نعلبکیده.

آذربایجان خالق یارادیجیغینین بیر ژانری اولان
 هاخیشتلاردا دا آلمانا حاققیندا خصوصی بایاتی
 واردیر:

آغ آلمانا، قیزیل آلمانا،
 یول بوویو دوزول آلمانا.
 یا مورادیمی وئر،
 یا مندن اوزول آلمانا.

بورادان آیدین گؤرونور کی، آلمانا «مورادا
 چاندیران»، «موراد وئر» واسطه رولونو
 اوینامیشدیر.

آذربایجان ناغیللاریندا دئو ان قورخونج
 وارلیق دیر. دئولرین یاشادیغی یئر حاققیندا آیدین
 تصور یوخدور. «ملیک محمد» ناغیلیندا تصویر
 ائدیلمیش گؤره دئو «قویونون دیبندن باشلانان
 یئر آلتی سارایلاردا، یئددی قاپی سی اولان
 ائولرده» یاشاییر. دئو بؤیوکدور، قوتلی دیر، بیر
 نچه باشی وار، او گلنده یئر ترپنیر و س.
 «سحرلی اوزوک» ناغیلیندا دئوین خارجی
 گؤرونوشو بئله تصویر ائدلمیشدیر: «قولاقلاری

بوينو قيزيل قان اؤكوز.
چك چايير-چمنندن
سنه جان قوربان، اؤكوز.

آذربايجان فولكلوروندا اؤكوز اوچون قوشولموش هولوار معلوم دور. هولوار اكين، بيچين و سپينده قوشقو قوهسى كيمى ايشله نن اؤكوزو ايشه هوسله نديرمك مقصدى ايله ايغا ائديلميش ماهنى دير. بعضى تدقيقاتچى لارا گؤره، «هولوار» سؤزونده كى «هو» سؤزو «حيوان» دئمكدير. اؤكوزون اكين چى ايله دئييشمه سينه دايير شعرلر آيدين گؤسترير كى، اؤكوز هم ده توتم دير. آشاغى داكى شعرلردن آيدين اولور كى، اؤكوز ييه سينه جانباشلا كؤمك ائدير.
اكينچى:

سارى اؤكوز، سندن بودور ديله گيم،
بير گون لوگو تامام گرک اكه سن
ايسته ميرم آخشامادك چكه سن
ائل تهمتينى اوستوموزه تؤكه سن
اؤكوز:

سن هاواختدا منيم گؤردون ايشيمى.
قويماييرسان دينج ساخلاييم باشيمى
قويوندان، كئچى دن وئر يولداشيمى
گؤر من اونلار ايله نئجه چكرم

فولكلور نمونه لريندن آيدين اولور كى،
آذربايجانلى لارين قديم توتم لريندن بيرى ده
جاناوار اولموش دور. «دهه قورقود» داستانيندا قازان
خان ائوينه باسقين ائديلديگى واخت عائله و
اوردوسونو آختاراندا يولدا بوز قوردا راست گلير و
«قورد اوزو مباركدير» دئيه رك اوندان
سوروشور: اوردومون خبرين بيليرميسن؟، دئه گيل

دئييلن باشقا بير دونيا دا موجود دور. "مليك محمد" ناغليندا دئييلير كى، يئرین آلتيندا، ۴۰ آغاچ درين ليكده اؤلكه واردير: اورانين دا پادشاهى واردير . او واختكى انسان لارين فيكرينجه، يئر آلتى دونيا يول دا قويدان، يا دا بولاقدان دير. عقيدده يه گؤره، او دونيادا حيوان لار ياشاير و اورادا دا دنيز وار . گؤرون دوگو كيمى يئرین آلتيندا عينى ايله بو گؤرون و مشاهده اولونان دونيا بنزر باشقا بير دونيا موجود دور. آيديندير كى، بو اسلام دان قاباكي دینی گؤروشله باغلى دير.

قديم آذربايجانلى لاردا طبيعت حادثه لریده جانلى حساب ائدیليردی. «گؤيچك فاطما» ناغليندا گونش «يئل بابا» آدلانديريلير و مقدس سايلير . همين ناغليدا گونشه جانلى وارليق كيمى مراجعت ائدیلير:

گون چيخ، گون چيخ،
كههر آتى مين چيخ.
كئچل قيزى ائوده قوى،
ساچلى قيزى گؤتور قاچ

شفاهى خالق ياراديجيلىغيندان گتيريلن بو نمونه لر قديم آذربايجانلى لارين عائله معيشتينه دايير اونون دونيا گؤروشونون چوخ مركب اولدوغونو گؤسترير. آذربايجان خالق اينام لاريندا اؤكوز موهوم يئر توتور. اؤكوز توتم اولماقلا ياناشى هم ده محصولدارليق سمبول دور. چونكى، اؤكوزله يئر شوم لانيير، باربر حاصل اولونور. آذربايجان شفاهى خالق ادبياتينين بير ژانرى اولان هولوارلار بونا ياخشى ثبوت دور. هولوارلاردا اؤكوز تعريف لنير

اوكوز، اؤكوز، خان اؤكوز!

شهریورین ۲۷ سی ایلولون ۱۸ ی اوزیر حاجیبیلینین دوغوم گونودور

سنتیابرین ۱۸-سی، شهریورین ۲۷-سی ایله برابر دونیا شهرتلی آذربایجانلی بسته کار، دراماتورق، پنداقوق، ملی موسیقیمیزین گلیشمه سینده تاییسز خدمتلی اولموش اوزئیر حاجی بی اوون آنادان اولما گونودور. اوزئیر بی تکجه آذربایجان دئییل، بوتؤولوکده شرق تاریخینین رونسانسیندا رول اوینامیش نادیر شخصیتلردندیر.

اوزئیر ۱۳۲ ایل بوندان اول سنتیابرین ۱۸-ده عبدالحسین بی و شیرین بگیم خانیم حاجی بیلیرین ایله سینده دوغولدو. او ایلك تحصیلینی شوشاداکی ایکی صینیفلی روس-تورک مکتبه آلدی. شهرین زنگین موسیقی ایفاچیلیق عنعنه لری اوزئیر حاجی بی اوون موسیقی تربیه سینده اؤنملی رول اویناییبیر. دونیا موسیقی خزینه سینده پارلاق اینجه لر بخش ائدن اوزئیر آذربایجاندا پشه کار موسیقینین قوروجوسودور، بسته کارلیق مکتبی نین، موسیقی کمپوزیئرینین یارادیجیسی دیر.

شرفده اوپرانین و اوپراتانین اساسینی قویبودور. دولت گرونو، سیمفونیک ارکسترانی، یاردایبیدیر. اوزیر حاجی بی اوون طالعینده ان محتشم صحیفه بیرده اودور کی بسته کار قوزئی آذربایجان دولت هیمنینین مؤلفی دیر. بوگون قوزئی آذربایجان بایراغی محض همین نوتلار آلتیندا دونیانین ان اعتبارلی سالونلاریندا اوجالیر. اوزئیر تورک دونیاسیندا ایلك اولاراق «لیلی و مجنون» اوپراسینی یازیب اجرا ائتدی.

بو بؤیوک و داهی موسیقیچی اؤز وطنی اولان آذربایجانا و اؤز دیلی اولان تورکجهیه خدمت ائتمگی هنج زامان اونوتما دی.

منه ، قارا باشیم قوربان اولسون، قوردیم، سانا - دئدی . بو پارچادان گورونور کی، بوز قورد قدیم آذربایجانلی لاردا توتم سایلمیش دیر. ایناما گوره بوز قورد اونو توتم سایان لارین دئدیگینه قالمالی دیر. مثال گتیریلن پارچادا حتی اوردونون وضعیتیندن ده خبردار اولمالی دیر و بو یاخشویغا گوره قازان خان اونا قاراواشمی، یئنی قوللوق چوسونو قوربان دئییر. قورد توتمی تک آذربایجانلی لاردا دگیل، باشقا تورک خالق لاریندا دا واردیر. لکن آذربایجانلی لاردا قوردا اینام قالیغی عائله معیشتینده ده قالمیش دیر. مثلاً، کورپه اوشاغا گوز دگمه یه قارشى كئچمیشده اونون یاخاسینا قورد توکو و قورد دیشی تیکیلیردی. سود امه ر اوشاغی اولان قادینین دؤشو شیشنده قوردون پنجه سینی اوچ دفعه دؤشه وورماقلا ساغالدیردیلار . کئچمیش ایناما گوره اوشاغی اولمایان قادینی ایچینه ایلان قابیغی، قورد کله سی سالینمیش سو ایله چیمیزدیرنده او، اوشاغا قالیر . یوخاریدا بحث اولونان فاکتیک ماتریال لار

آذربایجانلی لارین قدیم، ابتدایی اجماع دین لری حاقیندا تام تصور یاراتماسا دا، بو نمونه لر عنعنوی عائله معیشتی نین بیر سیرا عمده

مسئله لری نین، خصوصیه عائله نین معنوی حیاتی نین آراشدیریلماسیندا مستثنا اهمیت کسب ائدیر .

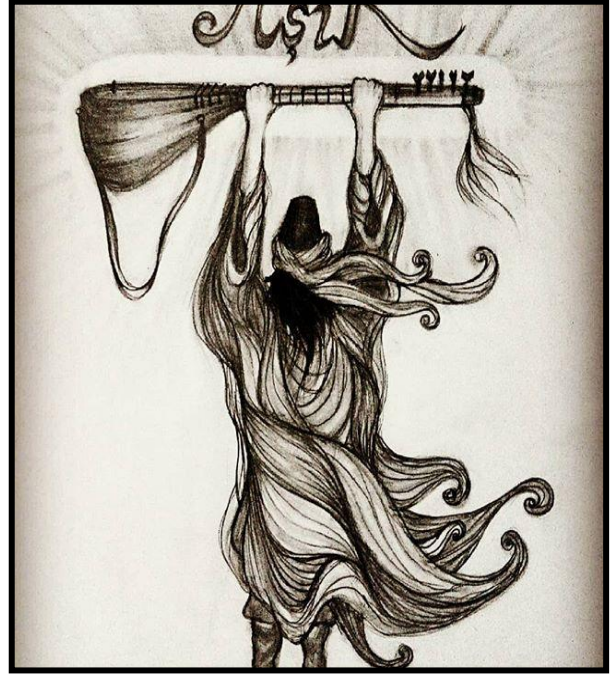
اوستاد آشيق ايمراه بيزوه لي اونون شاگردی اولموشدور. آشيق تقی نین شعرلری نین چوخلوسو اونون اولومویلن تورپاغا قاریشدی. و تاسفلان اونان چوخ شعر الده یوخدور

۳. دوللو مصطفی

آشيق دوللو مصطفی ۱۱۸۵_ جی گونش ایللی اورمونون دول ماحالیندا یئرلشن شیطان آوا) ایندیکی اسلام آباد) کندینده بیر اکینچی عایله ده دونیا یا گوز آجدی. ۲۵. یاشیندا ائولنیب بو ائوللیکدن محمد و سونا و گولزار آدلی بیر اوغلو و ایکی قیزی اولموشدو. حایات یولداشینین آدی اختری ایدی. صوفی مسلکینده اولان مصطفی نین شعرلینده، عرفان و تصوف و درویشلیگی حیس ائتمک اولور. اورمو آشيق مکتبیین ان بویوک اوستادی حساب ائدیلن دوللو مصطفی، هله آغاخانلی هاواسینی دا بسته له میشدیر. عبا گئییه رمیش و سازینین ایکی تئلی وارايمیش. تورکیه و بورچالییا سفرلری اولموشدور و شعرلینده (مصطفی، دوللو مصطفی، رسولون یئسیری ، رسولون کمیتیمی)، کی می تخلص لری ایشله دیدیر.

دوللو مصطفی ۱۲۵۲_ جی ایل اورمونون باراندوز کندینده وفات ائدی و همان کندین مزارلیقیندا تورپاغا تاپشیریلیب. مزاری ایندی ده او کند ده

اورمو آشيقلاری ۱

حاضر لایان صنم زنجالی

۱. اورمولو قاسیم

صفوی دوورونون سونلاریندا یاشاییب. شعرلری ده وار. خالقین دئدیگینه گوره بعضی شعرلری خسته قاسیم آدینا اوخونوبدور. آشيق قاسیمین نچه شعرلری اورمو مجلسلرینده اوخونور. آشيق تقی حیدرلی بو استاد آشيقین شاگردی اولموشدور.

۲. تقی حیدرلی

آشيق تقی حیدرلی آدیندان بللی اولدوغو کیمین اورمونون سیر داغینین اتکلرینده یئرلشن حیدرلی کندینده دونیا یا گوز آچمیشدی. دوغوم تاریخی، حایاتی و وفاتیندان بیلگی یوخدور. آنجاق دوللو مصطفی و اورمولو قاسیمی گورموش و

بیر باغلاشما دا سازینی الیندن آلمیشدیلا. دوللو مصطفی بو جریانی ائشیدرکن گئدیپ سازی آلانلار ایله باغلاشیپ سازی گئری قایتاریر. آشیق محمد هله گنج یاشدا اولدوغو بیر واختدا ، ایتگین دوشور و بیر داها اوندان خبر وئرن اولماییر. بو مسئله دوللو مصطفایا چوخلو تاثیر بوراخیر.

۷. قولونجولو خان بابا:

قاجار دوورونون شاعیرلریندن و آشیقلا ریندن دیر. دئیلنلره گوره ۱۲۸۵_ جی ایل ۷۵ یاشیندا وفات ائدیپ. بو بیلگیه استناد ائدرک اونون دوغوم ایلی ۱۲۱۰_ جی ایل اولور. قولونجودا یاشاییب گوزل آشیق شعرلری دئیرمیش. مرحوم دده کاتبین عمیسی اولموش و دده کاتب اونون شعرلریندن بیلیرمیش

۸. بالوولو حمزه

۱۲۳۰_ جی گونش ایلی اورمونون بالوو کندیله دونیایا گوز آچیدیر. هله ده شعرلرینین بیر قیسمی دیلر ازیریدیر و اورمونون آشیق مجلسلرینده اوخونور. دیزه لی محمد و سالماسلی قول هارتون کی می شاعیرلر ایله ده دئیشمه سی معلومدور. آشیق حمزه ۱۳۱۰_ جی ایل بالوو کندیله وفات ائدیپ. بالوو دا تورپاغا تاپشیریلدی

۹. دوللو ابوذر:

اورمونون دول ماحالیندا جولبر کندیله دونیایا گلیبیدیر. دوغوم تاریخی ۱۲۳۴_ جی گونش ایلی دیر. ۳۰ یاشیندا بورچالیا کؤچور و اوردا ائولنیپ قالیر. بورچالیدا چوخلو شاگردلر یئتیریر. آشیق مشهدی حسین، ابراهیم، یوسف، ایمران، یثتیم حسین، نادر و ... اونون شاگردلریندن ایدیلر. دوللو

معلومدور. دوللو مصطفی دان چوخلو شعر لر خالقین کونوللرینده ساخلانیبیدیر.

۴. ممی خانی:

آشیق ممی خانی دول ماحالیندا یاشایان اوستاد آشیقلا ردان اولوبدور. دئیلنلره گوره جولبر کندیله ایمیش. دوغوم و اولوم تاریخی بللی دئیل. آنجاق دوللو مصطفی ایله بیر دور ده یاشایبیدیر

۵. اوشناوالی عبدالرحیم:

آشیق عبدالرحیم اوشناوالی ۱۱۹۸_ جی گونش ایلیله، اورمونون اوشناوا (آشنا آباد) کندیله دونیایا گوز آچمیشدی. او اوز دوورونون دئمک اولار ان اوستاد آشیقی ایمیش. اورمو ماحاللا رینین اوستادلاری اونون یانیندا درس اویرنمگه گلر میشلر. حتی سوز اوستادی بالوولو مسکین ده ایرادلارینی اوندان سوروشارمیش. اوشناوالی عبدالرحیم آشیقلا ردا اولو مرتبه اولان نقیبلیگه چاتمیشدیر. اوشناوالی عبد الرحیمه هم ده شیخ دئیر میشلر. گوز نعمتیندن محروم اولان آشیق عبد الرحیمین اوغلو دا آشیق اولموش. اونون اوغلو آشیق لطفعلی، اورمونون آدی بللی آشیقلا ریندن اولموشدور. آشیق عبد الرحیم ۱۲۸۸_ جی ایله ۹۰ یاشیندا وفات ائدیپ ، اوشناوا کندیله تورپاغا تاپشیریلیب

۶. محمد مصطفی اوغلو:

شیطان آوالی آشیق محمد، آدیندان بللی اولدوغو کی مین، دول ماحالینین شیطان آوا کندیله دونیایا گوز آچمیشدیر. او بویوک عاریف، شاعیر و آشیق، دوللو مصطفی نین اوغلودور. آشیق محمدین عثمانلیا و بورچالیا سفرلری اولموشدور. بو سفرلرین بیرینده ارزوروم شهرینده

و تقریبا ۶۵-۷۰ ایل اونجه یاشی یوزو اوتوموش حالدا وفات ائدیبدیر. او گوچه لی علسگره بیر زمان قوناق اولوبو اونولا گوروشوب. اونون شاگردلریندن اوغلو آشیق همت، و آشیق حسن گیزلرلینین آدلارین سایماق اولار. آشیق حسنین دئدیگینه گوره اونون شعری یوخدور

۱۴. لطفعلی رحیمی:

۱۲۵۸- جی ایل اورمونون اوشناوا کندینده دنیایا گوز آچمیشدیر. اونون آتاسی اورمونین آشیق مکتبیین ان بویوک استادلاریندان اولان، اوشناوالی عبدالرحیمی دی. آشیق لطفعلی اوزوده استاد آشیق اولوب و آشیق فرهاد، آشیق حسین اوزانلی، آشیق علی قیرمیزی باشو ... اونو ائل آغ ساقالی کی می قبول ائدیب، اوشناوادا گوروشونه گندمیشلر. آشیق لطفعلی رحیمی نهایت ۱۳۴۳- جی ایل دوغما کندینده وفات ائدیب، اورانین مزارلیقیندا تورپاغا تاپشیریلیب. ایللر اونجه وفات ائدیگینه باخمایاراق، هله ده اوستادلیغی دیلر ازریدیر

۱۵. آشیق قوربان موسیقی:

آشیق قوربان موسیقی ۱۲۶۸- جی گونش ایلی اورمونون انزل ماحالینین جمال آوا کندینده دنیایا گوز آچمیشدی، اونون اوستادی آیدین اوره ک آشیق خویلو فرهاد اولموشدو. جمال آوالی قوربان آدی ایله تانینان اوستاد آشیق، جیلولیک دوورونده بویوک فاجعه لرله اولشمیشدی، اونون اوچ اولادی خوی شهریین محاصره سینده آجلیقدان جانلارینی دن وئریب. حایات یولداسی سه اونلارین دردیندن وفات ائتمیشدی. آشیق قوربان هم ده انزل

ابوذر ۱۲۹۱- جی گونش ایلی یاشادیغی اولاشلی کندینده وفات ائدیبدیر. دوللو ابوذرین شعیرلرینده اورمو آشیق شعرینین فزاسی آیدینجا گورسنیر.

۱۰. یعقوب اوحنائس:

۱۲۳۷- جی ایل اورمونون دیزه تکه کندینده دنیایا گلیبدیر. آشیق ایمره بیزه لینین شاگردلریندن دیر. آشیق یعقوبون اوغلو، ائلمیزین بویوک آشیقی، رحمتلیک آشیق یوسف اوحنائس دیر. آشیق یعقوب ۱۳۲۰- جی گونش ایلی اوز دوغما کندینده وفات ائدیب اورادا تورپاغا تاپشیریلیب. او گوزل شعیرلرده یازیبدی
آشیق یعقوب اوحنائس

۱۱. نوروز کهریزی:

مرحوم آشیق نوروز اورمونون انزل ماحالیندا اولان کهریز کندیندیر. اونون دوغومو تخمینا ۱۲۴۰- جی ایل همان کند ده اولموش. و ۱۳۲۰- جی ایل دوغما کندینده وفات ائتمیش و تورپاغا تاپشیریلیمیشدیر. اونان آرتیق معلومات الده یوخدور

۱۲. آشیق عمر

تورکیه نین نین وان شهریندن دیر، بیرمجی دنیا ساواشیندا اورموبا گلیر و اورمودا آشیقلیق ایله بیر. دوغوم تاریخی و وفاتیندان الده بیلگی یوخدور. اما ان آزی ۷۰- ۷۵ ایل اونجه اورمودا وفات ائده بیلر. شعیرلری واریمیش و یالنیشجا بعضی آشیقلا اونون شعیرلرین بالوولو مس کینین آدینا باغلائیبلار

۱۳. آشیق مهدی گیزلرلی

قاجار دوورونون اورتالاریندا دنیایا گوز آچیب

شعیر لریمیز روح سیر لریمیز دیر

قلم

موتلو

تیر آبی نین ۱۴- جو گونو قلم گونو موناسیبتی ایله

تانرینین ایلقاری اولوبدور قلم

سئوگی سی سایی سی اولوبدور قلم

ازلدن بری اینسانی آنلادان

یاخشی یول گوسترن اولوبدور قلم

سیتمکار ائوین تیتره دیب - یئخان

ظالمی سیندیران اولوبدور قلم

بیلیم باخجاسیندا بیلگی بسلی بن

بیلمه یی بارلادان اولوبدور قلم

جهالت کؤگون جهلین ریشه سین

یئریندن قالدیران اولوبدور قلم

ادب وادیسینده ادیب بسله دن

شؤهره ته چاتدیران اولوبدور قلم

موغنی توره دن شاعیر بئجه رن

عالیملر یارادان اولوبدور قلم

ائلی بسله دن دیلی سسله دن

کؤنول وصل ائدن اولوبدور قلم

شمشیردن ایتمی بیچاقدان کسگین

سیلاحدان اودجیل اولوبدور قلم

دایاقدیر دیله سایاقدیر ائله

یازار یولداشی اولوبدور قلم

ماحالینا عاید اولان دیل جلمانی نی گوزلجه سینه ایفا ائدیرمیش. او ۱۳۳۴- جی ایل تین سبیلن بوغولوب وفات ائدیر و جمال آوانین مزارلیقیندا تورپاغا تاپشیریلیر. آشیق قوربان چوخ سالماس و انزل ماحالیندا تویلار و مجلسلر قورارمیش. اونون شاگردلریندن: اوغلو آشیق قولو موسیقی، آشیق میرزه علی کاظمی و آشیق یعقوب رزاقینین آدلارینی گتیرمک اولار. او سالماس آشیلغینین هم ده یئنی دوورده قوروجوسو عنوانین داشی ییر. اونون چالیشمالاری نتیجه سینده سالماسدا آشیقلیق یئنی دن جانلانیب و بو گونه قدر دوام ائدیبدیر.

۱۶. آشیق عباس حقیقی:

آشیق عباس جارچیلی ۱۲۷۰- جی ایله تورکیه نین قارس شهرینده دونیا یا گلیبدیر. اثرمنی و روس ایشغالیندا سوی قیریملارا گوره (۱۹۱۴-۱۹۱۸) عایله سی بیرلیکده آغری داغلارینان گئچپ ماکی نین دیک کندینه گلیب و ۴ ایل سونرا اورمونون جارچیلی کندینده یئرلشیر. ائله بو سببدن اورمودا آشیق عباس جارچیلی آدی ایله تانینیر. آشیق عباس ۱۳۲۳- جی ایله تورکیه دولتینین چاغیریشی ایله اورا قایدیر و ۱۳۳۰- جی ایله ایغدیر شهرینده وفات ائدیر.

آیت الله عرب باغی اورمونین آدلیم روحانیلریندن اونو شیخ عباس چاغیرمیشدیر. آشیق عباسین بیر سیرا شعرلری آشیق مجلسلرینده اوخونور

هر نه منه قيمتى سرسام ايدى
 سن نه ييبه ر سن مال اتى نه دويو
 آنلى يازيلميش سنه فرجام ايدى
 گاز فيشيني گر گوره سن آى شمي
 گازلانا بيلمن بو سرانجام ايدى
 اونداكى ماشين لا گنديردين باغا
 ايندى گنده ن من داهى غوغا ايدى
 بيتدى ائينه - اوزونا خرج له مك
 باشقا فيكير قيلماغا دؤوران ايدى
 شوقه گليب داي گنده بيلمن داغا
 چونكو بدن قووه سيز و خام ايدى
 باشيني قوى ياستيغا گئت ياتگين
 ايندى يوخو هر نندن آسان ايدى

آشوفته بازار

بونه آشوفته بازاردير سالينيب مملكته
 هامى حسرت قالينيب ياغ دويويه هم ده اته
 ايللرى كن وئريليردى سو پولو بوغدا پولو
 سوبسيدى آدى باتميش نه دئيم بو لوغته
 بونه آشوفته بازاردير سالينيب مملكته
 ايندى ايسه آلينيب اللريميزدن بو مايا
 تاكى بيزدنده برى باشقا خلائق آپارا
 هر نه آزاد اولونوب بيتدى داخى يارديملىق
 هره اؤز قايداسينا قالماليدير شير و شته
 بونه آشوفته بازاردير سالينيب مملكته
 باشى باتميش كاسيبين گتتى ايندن ماياسى
 اولدوغوندان اولاجاق قالماياجاق بير چاراسى
 قيز-گلين، آرواد-اوشاق ايستى يه جك پول پاراسى
 سانكى بونلار ده له جك بئينينى او ميثللى مته
 بونه آشوفته بازاردير سالينيب مملكته
 داها هئج كس آلا بيلمز كيلوسويلا باليغى

موتلويايم دونيادا جانلى يولداشيم
 منه گوج وئرن اولوبدور قلم
 سولغونام ، سولغونام ، سولغونام قارداش
 دونيانين ايندن سولغونام قارداش
 گورمه ديم دونيادا ياخشى بير گونلر
 پيس ليغين ايندن سولغونام قارداش
 بيتمه دن جاوانلىق يئتيشدى قوجاليق
 عؤمرومون ايندن سولغونام قارداش
 چوخ سيخينتيني گوردوم دونيادا
 درد ، كدر ايندن سولغونام قارداش
 ايشيق سيز ، باسقينلىق قارا اودادا
 كورپو آلتيندان سولغونام قارداش
 كيبارلىق ، بؤيوك لوق گنديدير الدن
 نادانلىق ايندن سولغونام قارداش
 عاقيللر داردا جاهيل لر تاختا
 بو يانليش ايشلردن سولغونام قارداش
 نه ويجدان سايار نه ناموس بيلر
 بد طينت ايندن سولغونام قارداش
 پيسليقدن سوواي گلمز ايندن
 شيطان جيل آدامدان سولغونام قارداش
 موتلويايم تانريما فاني دونيادا
 اومودسوز ايندن سولغونام قارداش
 ۱۳۹۰/۳/۱۰

كئف چكمه لى دؤوران

« آخ نئجه كئف چكمه لى ايام ايدى »
 اونداكى سوبسيد چه له برپا ايدى
 آزاديدين يئيب - ايچيب گزيردين
 سانكى او دؤوران سنه بيرام ايدى
 ايندىكى الدن وئريليدير مايا

قورو ایللیک عذابی

یاشار جعفر اوغلو

نئچه گوندور یئتیشیب قیش چاغی بو اؤلکه میز
سویوغوندان سووایی گلمدی قار اؤلکه میزه

قار- بوران هاردا قالیب بس نییه گلمیر وطنه
اولمایا قار یئرینه زای گله جک اؤلکه میزه

اٹله بیل ترسینه فییرلانمیش اولوب چرخى فلک
نه یاغیش وار نه یاغیر قار بو قورو اؤلکه میزه

دونیانین اؤلکه لرین - بؤلگه لرین سیل آپاریر
بو قیشین اورتالیغیندا یئل اسیر اؤلکه میزه

نه پاییزدا نه ده یازدا گورونور یاغمورلوق
قورو ایللیق گتیریب ایستی بیزیم اؤلکه میزه

بئله بیر حادیثه گورسنمه دی یوز ایللرده
نه اولوب کی بئله بیر درد گلیب اؤلکه میزه ؟

نئچه ایلدیر کی کوسوب قار و یاغیش بیزلردن
اولمایا تانری عذابی گلینیب اؤلکه میزه ؟

اورمو دریاسی گئدیر اللریمیزدن نه ائدک
چونکو بیردامجی یاغیش یاغمادی بو اؤلکه میزه

ایللری کن واریدی اورمو گؤلون چوخ آداسی
ایندی ایسه قاریشیب تام آدالار اؤلکه میزه

ظولم ایه ر عوصیان ائده یئر-گویو تام باسقین ائدر
او سببندی مه یه قهر گلیب اؤلکه میزه ؟

۹/۱۰/۸۹

بییه بیلمز قاز اتین گونده بییه ر تورش قاتیغی
اوغلو قیرخماز بوغونو هم قیزی چکمز ماتیغی
ایشلری زای اولاجاق اوندادی گل باخ سوفه ته
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
داوا درمان ائده بیلمز مریضه مشدی قولو
نئچه میلیوندو داوا چون چاتا بیلمز حوقوقو
قامتی خم اولاجاق هئچ اؤده بیلمز او پولو
مریضین چاره سی بوخدور گیره جکدیر خله ته
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
قالاجاق ائوده اوشاق زور دییه جکدیر دده یه
صینیفیندن قایدیب گئتمه یه جک مدرسه یه
سسی نی قالدیراجاق ظولم ائده جکدیر ننه یه
دده سی یالواراجاق گل گئد اوغول بیر صنه ته
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
پولولار پولولولاشار ، گونده یئیه ر کوفته - کته
مین بئله لایحه لر ائتمه یه جک ذره اثر
کئغلیری ساز قالاجاق پوزمایاجاق حاللارینی
قازانان پوللاری اونلار وئره جکلر حیه طه
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
یاناجاق بیتدی جانیم دای مینه بیلمن ماشینا
بنزو ساییا و دیزل لر قالاجاقلار باشینا
چیخاجاقدیر قاشیغا هر نه کی توكسن آشینا
گازوییل ، بنزین و گاز بیرده گیرنمز سبه ته
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
داخی گل - گئت یئغیشار سن اوخویارسان قزئته
آلا بیلمن مال اتین اوز گتیررسن قه نه ته
چونکو تام آیلغین الدن گئده جک بانگ الینه
دوشه جکسن یئنه ده بورجا ساری پیس بو خطه
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته
بونه آشوفته بازاردیر سالینیب مملکته

نئيله يير... " قاراباغين تورپاغی کیمی،هاواسینی
دا آلمیشیق...

اونسوز دا حیسسلیریمیز
چارمیخا چکیلمیشدی.
کؤکسوموز کوتانلانیب
درد بلا اکیلمیشدی

...

دوشمنین تاپداغیندا
قیوریلیردی قاراباغ
یئر اوزونده بیر ائله
چکیلمه ییب بئله داغ

...

وحشیلر جایناغیندا
چیرپینیردی خان شوشا
دؤنموشدو یاد قفسده
اینیلده ین بیر قوشا

...

جبراییل، فضولی نین
قلب یانیردی حالینا.
قوبادلیدا داغلارین
دومان چؤکدو یالینا.

...

خانکندی بلنمیشدی
خانکندی نین قوجاغی
شرشیطان اویلاغییدی.
خوجالی یاراغی نین
قان سوزولن چاغییدی.

ساققاللی عسگرلره

بیرجه خبر توتوردوق
گونشیندن، قاریندان.

اکراندا یایمیلانان

" هاوا دوروملاری " ندان.

تالان ائيله دیلر ثروت — وارینی،

پرنپرن گؤردو اوؤلادلارینی،

چکمه دی داغلاردان دومان،قارینی،

گؤزله دی قانقادا صولحله سوووشا،

بو نجیب ایسته یه چاتمادی شوشا.

**

یامان اوزاق دوشدو آذان سسیندن،

جاببارین،بولبولون گور نغه سیندن،

" عیسی بولاغی " نین زومزومه سیندن،

چیرپینان کؤکسونو دؤندردي داشا،

خیلاصکار اوردونو گؤزله دی شوشا.

**

نه قدر قلبلری سئوگیسی سارمیش،

عالی باش کوماندان بختینی یازمیش،

بوتوو آذربایجان شوشایا یارمیش،

هامیسی بیر اولوب قالخدی ووروشا،

وحشی جایناغیندان قورتولدو شوشا!

**

شوشا! غئیرت،شرف،قورور شهری،

شفقه دؤنه جک هر بیر سحری،

دونیا یا سس سالیب دؤنوش ظفری،

خوش موزده قلبلری گتیریب جوشا،

بو گون آناسینا قوووشور شوشا!

۰۸،۱۱،۲۰۲۰

هاوا دورومو

ایشغال ایلیرینده " هاوا دورومو " ندا قاراباغ
رایونلاری حاقیندا آذربایجان طرفیندن معلوماتلار
وئریلنده ائرمیلر بونا ریشخندله مئسائ وئریدیلر:
" قاراباغین هاواسی نین دورومونو آذربایجان

سيزسيز داها خوش كئچير
قاراباغدا هاوالار.

...

دونيا گورور قاريشيب

ايروانين هاواسى

آخير كى محو اولاجاق

اوغرو، قولدور يوواسى.

...

حسرتله باخارسينيز

" هاوا دوروملارى " نا.

گوز ديكمگين بير داها

قونشو تورپاقلارينا.

۱۴,۱۰,۲۰۲۰

اؤلومو تانريدان گلن قارداشيم

(شهيد مزارى اوستونده اوخونان شعر)

ظفر گونلرينى ياشايير وطن،

سئوينج ايچينده دير تورپاغيم، داشيم.

ائلين آغير گونو، غئيرت دمينده،

اؤلومو تانريدان گلن قارداشيم!

اؤلومو تانريدان گلن قارداشيم،

دؤزمه دين دؤزولمز حاقسيزليقلارا.

جانيندان كئچسن ده تورپاق وئرمه دين،

شرفين ايتيرميش چاققال " يان " لارا.

قارداشيم، حددىنى دوشمن آشاندا،

اؤزگه نين کوتوبله قودوزلاشاندا،

طالع ده اوزونو گؤيه دؤندرير،

دؤيوش مئيدانيندا ائله او آندا

كربلا دوزوندن، بذا قالاسيندان،

تانرى ان موقدس اؤلوم گؤندرير.

قبرين نورلا دولسون، ايشيقلا دولسون،

موقدس اؤلومه چاتان قارداشيم.

ابدى منزىلين بئهيشتليك اولسون،

تورپاغين قوينوندا ياتان قارداشيم.

بونو دا هضم ائتمه ين

ارمنيلر سؤيله بير

قاراباغين هاواسين

آذربايجان نئيله بير.

...

توتاق كى، قاراباغدا

گونش چيخير، ياؤر قار...

بونلارين موسلمانا

نه ايستى، سويوغو وار

...

تورپاغينى، سويونو

آلميشيق هاواسين دا

گور نچه ايللر كئچيب،

قورتارديق داواسين دا.

...

ديغالارين گولوشو

روحوموزو ازيردى

" يا قاراباغ، يا اؤلوم "

گؤيلره يوكسه ليردى

...

چوخ تمكينله گؤزله دى

گلمه سيني او آنين،

امرى سرت، قطعى اولدو

عالى باش كوماندانين

...

آذربايجان عسگرى

آشدى آشيلماز داغى.

" دمير يومروق " قورتاردى

ايشغالدان قاراباغى.

...

...بو مئسازى اوخويون:

قورخاق، مغلوب، ياوالار.

...ئىلىن آغىر گونو، غىيرت دمىندە،
اۆلومو تانرىدان گلن قارداشىم!

شەھىد آنالارى

نەچە ايللر ايدى قانسىز ياغىلار،
دردلە سىنە لرى داغلايىبىدىلار.
دونىادا ان قملى آغرىلار كى، وار،
شەھىد آنالارى آغلايىبىدىلار.

اوغوللا بىر يىردە اۆتن ايللرى،
عۆمرە ان موقدس ايل سايىبىدىلار.
آجىلى شىرىنلى خاطرە لرى،
شەھىد آنالارى ياشايىبىدىلار.

ظريف زىينتلرى، گۆزل گئىمى،
اوغول تويلارىنا ساخلايىبىدىلار.
طالعنىن قاراسى ھوپموش اۋرپكى،
شەھىد آنالارى باغلايىبىدىلار.

گۆزلرى يول چكر، قورو چىشمىك،
او قدر كى، درددن چاغلايىبىدىلار.
حياتدا ان قملى، كدرلى، كۆورك
شەھىد آنالارى آغلايىبىدىلار.

اوردئىلى، مئداللىدى

عسگر عمىم عسگردى
خىدمت ائدىر وطنە.
او، بىر پلنگدى، نردى،
قان اوددورور دوشمنە.

تانييىر داغ درە نى،
بو يىردە بوى آتيدى.
دۇيوشلردە دوشمنى،
آلقانىنا قاتيدى.

كئچدىگى يول شرفلى،
عظمتلى، متيندى
عمىمىن دستسىيلە
ووروشماق چوخ چتىندى.

ايلك حملە دە آلدىلار،
خدا فرىن كۆرپوسون.
پرنپرن سالدىلار
قاچاق قولدور سوروسون.

اۋنلرىنى كسمە دى
دومانلى داغ، سرت قايا
سىمورق قانادلارىندا
يىتتىشىدىلر شوشايا.

اودلو نفسلر كىمى،
قاراباغا دولدولار.
بو ظفر ساواشىندا،
"دمىر يومروق" اولدولار.

عسگر عمىم دانىشىر،
سۆزو شىرىن، باللىدى.
اونون ائىلى سىنە سى،
اوردئىلى، مئداللىدى.

۲،۲۰۲۱

اينانيرىق

كولك اسىر دورمادان،
ياغىش آتير آرادا.
گۆيلر قارا دون گئىيب،

اوغرو پیشیک شعیری

آله وئردی آهنی مولان

رحمتلیک اوستاد آله وردے آهنی مولان
کتده بیگون بیر کیشی ائو داریدی
ئوده ده بیر اوغرو پیشیک واریدی

یاخشی یامان هر نه دوشنده اله
قصد ائله ییب سالدی ائوه ولوله

کتدی ووروب قوودی اوتوردو چوله
قاجدی پیشیک وارید اولدو جنگله

گوردو بیر شیر تختی ریاستده دی
خادیمیدیر تولکو ایطاعتده دی

آیی قابان صف چکیب اطرافینا
نظمی نیظام ایله صولو ساقینا

میمونی انتر دوزولوب بیربه بیر
قورد اولوب اونلارا نخستی وزیر

آیی نی جنگلده شیکاربان یازیب
دونقوزو شاملارا نیگهبان یازیب

تولگو اولوب حافیظی مورغان یازیب
دووشانیدا باغلارا باغبان یازیب

گوردو بو اوضانی پیشیک لا کلام
باش اییب اوول دئدی مندن سلام

باخدی بیرآز مجلسین اوضاسینا
جاهی جلال، سروری اعلا سینا

قار قوخسو وار هاوادا.
آیان بالا سیغینیب،
ننه سی نین قوینونا.
کؤوره لیبدی، دولوبدو،
موحاریبه اوینونا.
دئیر: ننه هاوالار،
سووق کئچیر مورودا.
عسگر لر اوشویه جک
بو دوماندا، قیرودا.
ایشیغی، قازی سؤندور،
گؤنده رک عسگر له
دیچکده کی گوللری
دوزسونلر سنگر له.
توخونان جورا بلاری،
الجکلری یوللایاق.
شانلی بیر مکتوب یازیم،
هر ایکیمیز قوللایاق.

مکتوبو یازاغام
بو ایستکده، یازیدا
قاراباغدا قالماسین،
اثرمنین توزو دا.

آذربایجان عسگرین
ایگید، قورخماز سانیریق
ظفر قلبه سینه
بیز قلبن اینانیریق..

۱۴،۱۰،۲۰۲۰

کیم ائده جورأت اولاقانون شیکن
عزلی سیمت هم اولاجاق بی وطن

هرکیم عدالتده خیانت اولاق
یاکی خیانت بر امانت اولاق،

مادده بی واحد ایله اعلانیدی
ثروتی تاراج اوزو اعدامیدی
****

قالدی پیشیک موددتی بو حال ایله
گزدی دولانندی بئله عونوان ایله

اولدو نظارتچی چو مأمورلارا
باخدی ایش اوستوندکی مسؤلاراق

گوردو قابان شاملاری شامخارلادی
آبی تامام جنگلی اووخارلادی

قورد آجالیب کوک آریغی قانمادی
تولکو یه ییب قارنینی سهمانلادی

بیلدی پیشیک وضعیتی آنلادی
شیره گوزاریش ائله ییب دانلادی
دئدی:

واجب العرضم سنه ای تاجی سر
سوزلریمی سویله ییم اول باخبر

تولکو یئدی کتده تویوخ قالمادی
قورد قویونو توتدو بویون آلمادی

دووشان آغاجلاری ائله داللادی
تانیمادی آلچادی یا آلمادی

سویله دی خوشدور شاها حالیم منیم
گلدی باشا عقلی کمالیم منیم

لوطف ائله سن منده خاکی پایوم
نسبتیم هم جینسیده هم تاییوم

وار سیزه اعضاده شباهت منیم
سیزکیمین اخلاق ایله عادت منیم

سیزله ره هم جینس و هم زادیم
اصلی نصب وحشیلر ائولادیم

چونکو بنی آدم اسیر اولموشام
باعیث اولوب بئله کیچیک قالمیشام

منده اولوم خادم خدمت سنه
اولسام اگر لاییقی خدمت سنه

دائیم اولوم امری ایطاعتده من
دالالانیم سایه بی همتده من

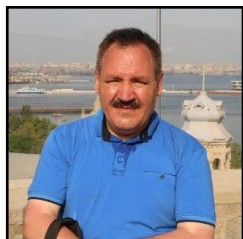
شیر پیشیگه جاواب وئریر

اولدو پسند سوزلرین حیوان سنین
وار سنه نیسبت مقام الان سنین
گوردوم عجب نیطقیدا دارا سنی
ائله ییرم مأموری ایجرا سنی

من بو چولون سروری سرتاجییم
دردلی لرین دردینین علاجییم

من بو چولون سولطانییم شاهیییم
پناه سیزین پوشتی پناهگاهییم

شیر حوکم وئریر

ناغیل دونیاسی

سخاوت عزتی – عندلیب

سیزین له گلن گوروشه،
شکلنیرم من آی داغلار!
کؤهنه سازام قوربتی یه،
کؤکلنیرم من آی داغلار.

ایلییر گون، قارالیر قاش،
گئدیر باجی، گئدیر قارداش،
دوستلار گؤچور یاواش، یاواش،
تکلنیرم من آی داغلار.

النیب اون الک میخدا،
هجران توزو قونور واختا،
سویوق – سویوق، ساختا – ساختا،
بکلنیرم من آی داغلار.

بای – بای عاغیل دونیاسینا،
بیغیل – داغیل دونیاسینا،
گئدیب ناغیل دونیاسینا-
اکلنیرم من آی داغلار.

بیتیرمیشم

سخاوت عزتی – عندلیب

یوزلر تیکانلا چارپیشاراق گول بیتیرمیشم،
گؤز لئیسانیملا دوزلاغا سونبول بیتیرمیشم.

بولدوم حارام اولانلاری وئرديم حارامی یه،
دوزگون امکله تارلامی بیسمیل بیتیرمیشم.

آچ قولاغو قوی سنه بیر سوز دیم
دوز اوتوروب دوز دانیشیب دوز دئیم

باخماگیلن بو قورو فرمانلارا
ظاهیری بیر حوکمودو دیوانلارا

سندە یاناش بیر پارا اعیانلارا
قات اوزووی ناخلف حیوانلارا

کیمسه نه ایش گورسه گتیرمه دیله
باس یه گیلن هر نه بیلیرسن ائله

قطع ائله سن دوز چالیشان اللری
باغلاگیلن دوز دانیشان دیلیری

خائین اولما سلطنته دوولته
هر نه بیلیرسن ائله بو میللته
***

«آهنی» یاز نغلیوی داستان اولا
کئچدی گنجه وقتی اوباشدان اولا

یاتسین اوشاق خوابی شیرین جان اولا
عاریف اولان خر می خندان اولا

حکایه - اویکو
 ΗΕΚΑΥΕ - ΟΥΚΑΪ

اناینین آغ ساققالیغی

رامین جبرائیلی اندریان «یاشار»

اوشاقلاری بیر-بیرینین جانینا دوشوب ائوی ساواش میدانینا چئوریلن قونشو ، چاراسیزلیقدان اناینین قاپسیین دؤیوب آی قونشو گل قویما اوشاقلاریم بیر-بیرلرینی اؤلدوردولر سؤیله دی.

آغ ساققالیق دان اؤتور جان وئرن اناینین اؤزونو داوانین اورتاسینا اتاراق آی بالا، آی بالا ساواشمايین. موشکولوز نه دیرسه من حل ائدرم دئیرک مین دیل-آغیزلا اوشاقلاری ساواشدان واز کئچدیره بیلدی!

اناینین اوشاقلاردان نییه ساواشیرسیز سؤیله دیکده ائله بیر جور آغ ساققالیق ائندی کی اوشاقلارین آغیل سیزلاری اناینین آغیللی ، آغیللی لاری اناینین آغیل سیز بیلدیلر.

اناینین آغیللی بیلن لرین سایه چوخ اولدوغو اوچون اناینین آغ ساققالیغی کورسویه اوتوردو.

اناینین ائله آغیلسیز-آغیلسیز ایشلر گؤروردو کی آغیللی اوشاقلارین آجیقان دیشلری باغیرساققلارینی کسیردی اما دیلنه بیلمیردیلر کی دیلنن سک ائوهداوا دوشجک !

اناینین آغ ساققالیغینا گوره ائوین اختیاری لاپ خیردا ، لاپ آغیل سیز اوشاغا وئریلیب یئکه اوشاقلار خیردا اوشاغین اله باخیمی اولموشدولار.

ائوه هاچان گلیب- هاچان گئتمک هر کسین اؤز سئودییه کیمی اولدوغونا گوره دسته خان باشیندا هئج کسی تاپماق اولموردو! گونده اللی دؤنه دسته خان آچیلیب هر کس بیر جور چؤرک یئیوردی.

ائو قونشولارین ایلنجه یئرینه دؤنوشدویو اوچون بیر گون ائوه فیلان قونشونون اوغلونون تویو ، یارین فیلان قونشونون یاسی سالیئیردی .

بوغدوم ایچیمده هر زمان حسرت آلولارین بیلدیز نه حالدا بیر بئله نیسگیل بیتیرمیشم؟

دؤوران حرامی، روزگار اوغرو، یولوم چتین تانریم شوکور کو عؤمرومو یونگول بیتیرمیشم.

بیتیمیش ناغیل دی منجه بو تیکرارا یوخ گرک ایلر اولارکی من اونو بولبول بیتیرمیشم.

گل ییغ بو قورخونو باشیمیزدان اؤلوم قاغا - مینلر داغ آشمیشام بئله منزیل بیتیرمیشم.

عؤمرون بولودلو خاطیره سیندن آراز یاغیر دالغین دیزده چئوره مه ساحیل بیتیرمیشم.

بیر ماهنی چال کی دینجله روحوم او ماهنی دان یورغون مسافیرم کی آغیر یول بیتیرمیشم.

«منور» دن بیر مکتوب آلدیم، یازمیشدی:

ناظم حکمت

آختاران: ثریا خلیق خیای

آنلات منه دوغدوغوم شهری ناظم
«صوفیا» دان چۆخ کیچیک کن چیخمیشام
آما بولغارجا بیلیرمیشم...

صوفیا نئجه بیر شهر؟

اٹشیدردیم آنامدان

صوفیا کیچیکمیش

بؤیوموشدور

دوشون،

قیرخبیر ایل کئچمیش

بیر «بوريس پارک» وارايميش او زامان

دایه م صاباحلاری گۆتورورموش منی

صوفیانین ان بؤیوک پارکی اولاجاق

اوردا شکیل لیریم چکیلمیش، قالیر

بول گونشلی، بول کۆلگه لی بیر پارک

گئت، اوردا اوتور.

بلکه راس گلرسن اوستونده اوینادیغیم اوتوراجاغا

آما اوتوراجاق لار قیرخ ایل قالمز کی

اونلاردا چورویوب دیشدیریلیمیشدیر

ان ایی سی آغاجلار،

آغاجلار، خاطیره لردن اوزون یاشار...

گئت اوردان یاشیل پالیدین آلتیندا

اوتور بیر گون

هر شئی اونوت

آیریلیغیمیزی بئله

تکجه منی دوشون.

سایا گلمز انایین-انایین ایشلر ائوده باش آلیب
گئتمکدن جانا گلیب آما نه انایینا نه ده چوخونلو قدا
اولان آغیلسیز اوشاقلارا بیر سؤز دئمک جسارتی
تاپمایان آغیللی اوشاقلارین بیرى بىر گون انایین
خلوتده توتوب سؤیله دی آی انایین عمی سنین آغ
ساققاللیغین اوزوندن ائویمیزین هر بیر موشکولو حل
اولوب! آغ ساققاللیغیزین سؤزو یوخ یالنیز من ایسته
بیرم گۆرم سیز بو آغ ساققاللیغی منه نه جور
اؤیردرسیز؟ من بؤیومک، من مطرح اولونماق، من
دیل لره دوشمک آختاریرام!

انایین اوغلانا سؤیله دی چوخ راحتدی. هر هارا
یئتیردین گۆردون هر هانسی طرف گوجدور، گوجه
ساریآخیب اول گوجسوزلری پیشیم-پیشیم ائدیپ
گوجلولرین آياقلارینین آلتینا چکجک سن! سونرا
گوجلولری قیراغا چکیب گۆردویون ایش
لریناؤدولون ایسته جک سن. اؤدول وئریلمه ینده
اویونو قاتیشدیریب اعتراض چاغیریشلاری وئریب
اویونو یئنی دن قوراجاقسان!

کیر-کیچیک آغ ساققاللیقلارا سیغیشا بیلمه سنده
اول انایینجاسینا دنیا سیاست لرینه گیریشمک
یولونو تاپیب سونرا سیاسی انایینلیقلارا قول
آتاجاقسان. مندن ائشیدیرسن سه آغیلسیزلاری
اونوتما، آغیل سیزلار باغیشلایان گوجلله آغیللی
لاری آياقلایب میداندا گرلنمک چوخ اؤنملی دیر.
آغیل سیزلارا آغیللیق نیشانی، آغیللیق
پالتاری، آغیللیق گوجو وئره بیلیمک همان
دونیا آغ ساققاللیق ائتمک دیر.

یادیندان چیخماسین آغیللی لار دوشمن، آغیل
سیزلار جاندی لار. جانلاری قورو، دوشمن لری
قوو.

بو آرادا سیاست دن قیراق علمی قونولاردا آغیلی
اولانلاریدا هر دن دیشینه وور. علم آداملاری
سوتلواپنک لردیلر. یئری گلدیسوت لرینی ساغ،
ات لرینی ایت لرینه احسان ائت.

یوخوشلو عومور یولو، فلسفی گۆرۈشلری و حیاتین سئزمک اولار.

بوسۆز (آشیق) ایستر _ ایستمز اساطیرله باغلیدیر .
 داهادوغروسو بو سۆزون ذاتیندا، اؤزۈنده مقدس
 لیک وار، کشف اولونمامیش بیر گومونچ دور (دفینه
 -خزینه).

عصریمیزده، سازلا چالیب اوخویان کسه آشیق
 دئیلرسه دئمک بو سۆزون کیچیک بیر حصه
 سینین معناسی قید اولونور، بوسۆز چوخ آنلاملی
 بیر کلمه دیر. (البته بونو آرتیرمالیام کی بعضی
 بؤیوک اوستاد آشیقلا ریمیز وار کی بوسۆزون
 معناسین تام شکلینده اؤز لرینه عایدائله ییبلر،
 ودوغوردان دا هر لحاظدان آشیق دیلار).

آشیق ایلاهی آدم، حکمت صاحبی، طیب لیک
 علمینه مالیک، دینی فلسفی شخص، شعر صنعتینه
 وموسیقی کیمی معجزه لره ییئهلنمیش (مالیک
 اولموش _ صاحب اولموش) آغ ساقغال آدم
 دیر. تۆرک ائل لرینین توی _ دو یونو،

سوغ و یاسی توره نی اونسوز اولمایب دیر.

آشیق همیده داستانلاردا یارادیب اوخویار.

نئجه ده کی دده علسگر دئمیش:

آشیق اولوب دیار _ دیار گزه نین

(بئله ده دئییلر : آشیق اولوب ترک وطن اولانین)

ازل باشدا پور کمالی گره ک دیر

اوتوروب دور ماقدادین بیله

معریفتم علمینده دولو گره ک دیر.

خالق حقیقت دن مطلب قان دیرا

شیطانی اولدوره، نفسین یان دیرا

ائل ایچینده، پاک اوتورا، پاک دورا

دالیسیجا خوش صداسی گره ک دیر.

آشیق کیمدی، آشغلیق ندیر

موسیقی و شعر صنعتینین کؤکو، یازیلی تاریخلردن
 چؤخ قدیمه قایدیر. آرخئولوژی (باستان شناسی)
 قازینتیلار دان تاپلمیش

داشلار و اونلار حک اولونموش موسیقی آلت لری
 و اونلاری چالانلارین شکیللری و باشقا ایلکین
 موسیق آلت لرین نمونه لری، همین

صنعتین یازیلی تاریخلردن چوخ قباغا عاید
 اولدوغونو گؤستریر (۲۷۰۰-۳۰۰۰ میلاددان قباخ).

بیز بو فاکتیلار (قاینقلار) آرخالاناراق گؤروروک
 کی آشیق صنعتی ان قدیم و یوکسک سئوییه ده

اولان بیر صنعت دی. آشیق صنعتی

اورجینال و تکرار اولونماز دیر.

بو صنعت خالقین، عصیر لر بویو عنعنه لری

(رسم لری) اوزه رینده یارانیب فورمالاشمیش دیر.

آشیق یارادیجی لیغی شفاهی

خالق ادبیاتین ان بؤیوک و زنگین قولونو

تشکیل ائدیر.

آذربایجان شفاهی خالق ادبیاتی سۆزلویونده ان

تانیلمیش سۆزلردن بیر ده آشیق سۆزودو.

بوسۆزون آرخاسیندا، بیر بؤیوک اولوسون (ملیتین)

مدنیّت تاریخی، کیملیگی، معیشت نغمه لری

، تمیز حسّ لری، گوموش بولاق کیمی قاینایان

دویغولاری، جنگاور لیگی، سئوینجی کدری، ائنیشلی

ایشیق: ایفاچی کی هم ساز چالیر- هم اوخویور و هم شاعیردیر

آشیق: آشیق سوروزو ۱۵ جی یوز ایلیک لرده صفوی دئورین ده صفوی شاه لاری یونون دن قوپوز ایفاچی لارینا لقب وئری لیب بی شوزون عرب ده اولان عشق و عاشیق سوزیله مطلق ایرطیباتی یوخدور و دیزین مفصلی و اوینویان آنلامینادیر تاسف له ایندی حداد عادلین گوماشته لری بونو عاشق سوزونه تحریف ائدیرلر کی کامیلا یانلیش دیر نیه کی ایسته ییب لر آشیق لار اصل مطب دن اوزاق لاشارق فقط عشق و عاشیقی دن باشقا هئج نه بی سویلمیه لر اما آشیق شعرلری و اوخودوغو ماهنی لار اوچ بولوم ده اولور حماسی، عرفانی و عاشیقانه دیر.

دده: ایفاچی کی خالقین توی و یاس مراسیم لرین ده حضور تاپیر و کبین کسمه و یاس عادت لرین یئرینه یئتیریر

اوزان: اوزان یانی اریمیش و حکیمته واران آشیق و دئمک اولار آشیق لیغین ان یوخاری سویه سی قاراداغین مشهور آشیق لاری: دده قوربانی صولح سفیری و عثمانالی هاواسین بسته کاری آشیق قریب ، شاه صنم و قریب داستانین یارادان و حاق آشیقی مولا علی کلیری: مولا علی رافی داستانین یارادان آشیق رافی: مولا علی و رافی داستانین یارادان و محجوبون عاشیقی.

آشیق چنگیز: ایلك دفعه آشیق موسیقی سین علمی لشدیریب و دونیایا صادر ائدیب و یوزلرجه هاوادا یاردیب آشیق ولی(قوپوز قوجاسی)، آشیق عزیزشهنازی، آشیق رسول قوربانی، آشیق چنگیز بیریا، آشیق حسن اسکندری، آشیق پیر اوغلو) سازی سازمان یونیسکودا(آشیق فتح الله قیه باشی، آشیق محبوب خلیلی(اوزان بابا) دکتر فرمان فرضی، اکتای رشیدی

آرتیرمالیام آشیق سوزو اوینویان و مفصل (دیزده اولان سوموک) آنلامینادیر و عرب ده اولان عشق سوزله اصلا ایرتباطی یوخدور و اون بئشین جی یوز ایلیک ده صفوی شاه لاری یونون دن لقب وئریل بو زمان داکا موغان موسیقی صنعتی درباردار یارانیب و اوزونه اوزل یئر اچمیش دی، آشیق موسیقی سی اوفول گونلرین سووردو اما بو آن دا دده قوربانی دربارا یول تاپماق لا یئنی دن آشیق موسیقی سین جانلاردیردی و صفوی - عثمانی ساواشلارین دا صولح سفیر آدلاناراق عثمانلی دیوانی هاواسین(آهنگ) یارادی.

قاراداغ مکتبی، قاراباغ، بورچالی ، گده بی، و گنجه باسار مکتب لری له اویقونلوغو وار و روایت لر اوزره ۷۲ هاوادان تشکیل تاپیب کی حال حاضر دکت چنگیز مهدی پورون دئدینه گوه ۲۵۰نی ده اشیرر اما بو هاوالارین چوخو اونودولوب. قاراداغ مکتبی ده آشیق لبق قوروپ لا اولاراق بالابانچی و قوالچی ایله یولدش اولور. آشیق بیر موسیقی چی دیر کی ائله بیلر تک باشینا کانسرت اجرا ائلیه(توی لاردا، کافه ده ...). یئرلرده. آشیق ماهنی لاری عاشیقانه، حماسی و عرفانی اولور قاراداغ مکتبی بورچالی، قاراباغ، گده بی، تووز، گنجه باسار مکتب لری له عینی دیر و و مکتبین شاخیه لرین ده بیر ده بو دور کی ایفاچی نی بالابانچی و قوالچی موشایعت ائدیله و بیر قوروپ اولاراق ائلیه بیلرلر بیر بالاجا کانسرت تشکیل وئره لر.

آشیق لیغین سویه لری:

یانشاق:

ایفاچی کی اوزون دن شعری یوخدور و باشقا شاعیرلرین شعرلری نی اوخویور

وارساق: ایفاچی کی دوره گردی دیر(درویش)

ایچیر یاغدیغیمی خزان قورتا قورت

ابوالفضل محمدزاده

"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"
(پو میصرع آیسو خانییم مختاریدندیر)
چیچکدن خزله کینک اوچورت
"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"

سسپندن قوحویار دیلین_دوداغین
سس نئجه ترک اندر گولون دوداغین؟!
سسینه توی سالیر گلین دوداغین
"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"

سازار قارانیلیغا دالیر ایچیمده
ایشیق گو، نه حالا قالیر ایچیمده!...
آی سویا "یا کاموز" چالیر ایچیمده
"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"

دونیا دا میلیونلار سس ایچیره پو تک،
پیر آغیز سسپنده، سو، ز اتک_اتک،
سینم داغلاریندا آچپیدیر اورک،
"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"

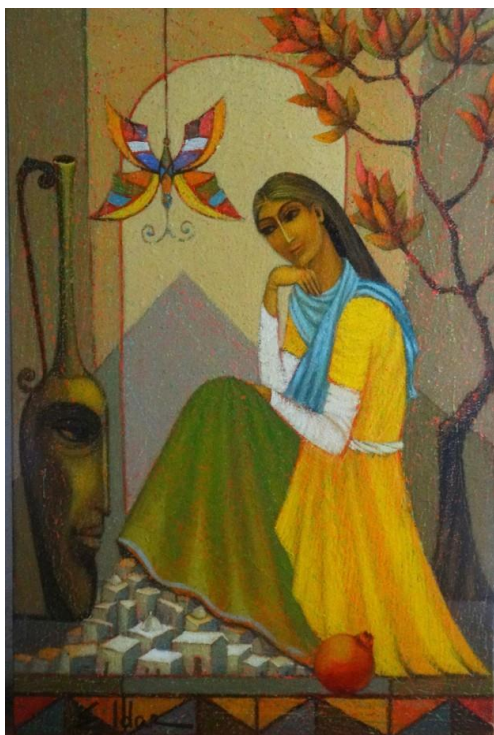
چو خدان اوت پاسسادا گیزی یوللاری
پو گون چوخ اوخشادیم نازلی یوللاری
سو کوتلا سولادیم تو زلو یوللاری
"سسپندن پیر قوچاق پای گو، ندر گولوم"

بهمن وطن اوغلو

سینله من و ارام سن سیز اولمارام
دردمنی بیخارمی سن اولان یئرده
سینله آغلارام، سن سیز آغلارام
گوز یادا باخارمی سن اولان یئرده!..

سینله. کامال لی، سن سیز مین قال لی
سینله ووصال لی سن سیز ملال لی
سینله جلال لی سن سیز زوال لی
مدن خوشبخت وارمی سن اولان یئرده!..

سینله هر زمان سن سیز ال آمان
سینله بیر جاوان، سن سیز باغری قان
سینله دانیشان سن سیز پریشان
بهمن داریخارمی سن اولان یئرده!..

یانان مئشه لر

یازار : اکبر رضایی (سسسیز) اردشیر اوغلو

درد و غمین ایچیم یاخیر

یان قاراداغ یان قاراداغ

تاریخ بویو اوددا یانیدیق

نامردلیگی آتیپ دانیدیق

یار یولداشی کیشی سانیدیق

یان قاراداغ یان قاراداغ

تعریفینی ائدیپ دیلر

ایچین یانیپ اوزون ایلر

سؤندورنمز سنی سئلر

یان قاراداغ یان قاراداغ

قوی جییه رین آلووانسین

آجیلیقلار سنده یانسین

نامرد اولان قوی اوتانسین

یان قاراداغ یان قاراداغ

سئوگی لردیر سنده یانان

سایغی لاردیر آلووانان

قورخما دایان، دؤزده، دایان

یان قاراداغ یان قاراداغ

اونودولماز سارالارین

تئز ساغالار یارالارین

چئورنده دیر بالالارین

قان قاراداغ قان قاراداغ

غصه گلدی غمدن آشدی

اوره بیمدن آغری داشدی

اوزون ایلر گؤزوم یاشدی

یان قاراداغ یان قاراداغ

موغان

یازار : اکبر رضایی (سسسیز) اردشیر اوغلو

موغان یوللارینا ائله کی کئچدین

قالماسین قلبینده نه کدر نه کین

گؤزدن آتما اینسانلارین بیر تکین

سئوگی سایغی دییارینی تانی سن

سولار آیاغیندان آخیر

یولداشلارین دوروب باخیر

"سسسیز دوروب" دوشونجه لی باخارلار
لام سو کیمی اینجه دورو ، آخارلار
چیچک کیمی اورک اوسته تاخارلار
گور قوناغا اوزون حورمت شانی سن

اوزون سئوگی اوزون سایغی وار اوردا
اینسانلیغا سونسوز قایغی وار اوردا
قوناق ایچین سونسوز سایغی وار اوردا
ائللر ایچره موغانی باش تانی سن
ائللر ایچره موغانی باش تانی سن

سئوگیلی جانان

یازار : اکبر رضایی (سسسیز) اردشیر اوغلو

آی سئوگیلی جانان ، سنه قوربان بو جان اولسون
جان چوخ آز اولار، قوی سنه قوربان جاهان اولسون

عشقینله یاشار ، کونلومون آرام و قراری
بیمار اوره بیم باخ ، سنه درد لر عیان اولسون

هر آن کی عوموردن گنده سنسیز ، هدر اولموش
سنسیز یاشانان لحظه لریم ، قوی یالان اولسون

سنسیز یاشانان عومروده ، آسوده لیک اولماز
قان یاش نه قدر ، آخسادا آخسین روان اولسون

من هر گوزه لین ، گوزلرینه اوبیلام هنج آن
جانیم وئر ره رم ، سئوگیلی بیر کز قانان اولسون

جنت دن اگر ، مئهریله دعوت یاپا ربیم
گنتسم من ، او جنت منه خوش یوخ ، یامان اولسون

موغاندا بوللانیر سئوگی صداقت
یازیندا بوللاشیر چؤلده طراوت
زنگین لیک، حیادیر همده شرافت
آختار اوردا مین لر آدی سانی سن

سئوگی پایلا ، اوردا آراز بویونجا
دادینی آل طبیعتین دویونجا
دینجه لرسن اوردا ، قدم قویونجا
چؤلره وئر روحونو هم جانی سن

بیردنه دیر سوت پنیری یاغلاری
اونوتما سن آلچاق اوجا داغلاری
بیربیر دولان دره لری باغلاری
قوی دورولسون دامارداکی قانی سن

سایغی گؤستر قوجالارا جاوانا
حیالی اول یئر ره ، گؤیده تاوانا
شوکور ائپله یاغلیلییا هم یاوانا
گوره جکسن اوردا حورمت شانی سن

هاممیسسی دوپ دورو آپ آیدین اینسان
که سه جک لر سنه قویون یا قوزو قوربان
اورداکی حورمته قالارسان حئیران
سانکی سن اونلاری به یی خانی سان

ابوالقاسم نباتی

شئیدا بولبول فغان ائتمه، غم ائتمه
 بوگون – صباح گول آچیلیر، یاز اولور
 عزیز ساخلا غنیمت بیل وجودون
 وفاسی یوخ گولون، عؤمرو آز اولور

دنگیلن فرهادا : ای محنت پیشه
 شیریندن اینجیمه ، چال داشا تیشه
 عاشیق – معشوق آراسیندا همیشه
 عیشوه اولور ، غمزه اولور ، ناز اولور

خدمه لر دورور ساغ و سولوندا
 جواهر بازوبند ایکی قولوندا
 فواره لر ایشلیر دائم گؤلونده
 یاشیل باشلی اوردک اولور ، قاز اولور

نباتی ، سئومیشه م بیر دیلسیتانی
 بیر سؤزو گول شکر ، غنچه دهانی
 داخی فاش ائيله مه سر نهانی
 عاشیقین کؤلونده یوزمین راز اولور

سنسیزلیگه دؤزمز اوره بیم ، جنت ایچینده
 آند ایچمه گه گلمز ، منه شاهد قرآن اولسون

سنسیز یوخ اولوب ، لاله و ریحان بو جاهاندا
 باش گئتمیش الیمدن ، بو کؤلونده وئران اولسون

چرخین جانی یانسین ، پاییمی تک جنون ائتدی
 یانمیش جیگریمدن ، قوی آلولار یانان اولسون

هر باده کی سنسیز ایچیرم ، زهر ایلاندر
 گؤلردن آخان یاشلاریم ، آخسیندا قان اولسون

داش باغریلی اولدون ، منه رحم ائيله مه دین سن
 اولدوم گؤزه لیم ، قال یاشا قدین کامان اولسون

کاش کی تانیایدین سنی سن ، من کیمی بیر آن
 یوزدن بیرینی بیلسن اگر سن ، گومان اولسون

خورشیدیله من ، ال اله وئردیم سن ایتندن
 یاندم کوله دؤندوم ، بونا شاهید زامان اولسون

ممکن دن آشیب کئچدی ، سنین سئوگی مرامین
 عشقینده یانان جانیم ، کیمدن آمان اولسون!!!

آردیمجا یانار کؤلون ، آخار گؤزده کی قان یاش
 قبرین داشی قانماز کیمی ، مین بیل باخان اولسون

ساغلیقدکی عشقیله محبت دی ، او جنت
 من سؤیله بیرم سئوگییه هر آن ، ایمان اولسون

«سنسیز» سئوه رم ، اینسان اولان هر کسی هر آن
 ایسترکی نوکر یاکي چوبان ، بگ یا خان اولسون.

قوشمالار

يازار : نژادمحمد | بؤلوم : آشيق موسی
گوله - گوله

خدام سنی نه خوش گونده یارادیب،
سالیبدی جاهانا، آی گوله - گوله .
گۆزلیکده یوسیف سنه تای اولماز،
آلیبسان قودرتدن پای، گوله - گوله .
اینانمیرام موشکول ایشلر دوزله،
طیب سنسن، گل یارامی تزله،
من نه دئییم سنین کیمی گۆزله،
ائله دین عومرومو زای، گوله - گوله .
اوجا بویلو، طوطی دیلی بختور،
سنه قوربان ائویم، مالیم، هر نه وار،
آشيق موسا دئیر: گول یاناخلی یار،
سن گتیر، من ایچیم چای، گوله - گوله.

گرایلیلار

يازار : نژادمحمد | بؤلوم : میسکین آبدال

ندی؟

ترس دوشور فله بین ایشی،
لیل باسان آخدیمی، ندی؟
فانی دونیانین گردیشی،
دولانان چار خدیمی، ندی؟
قالانیب کوفرون کوره سی،
یانیرسان گۆزوم گۆره سی .
توتولوب یولون یوره سی،
بیر بیلن یوخدمو، ندی؟

میسکین آبدال، ایشین خاتا،
اوزون گئدیب عرشه چاتا .
اون ایکی آی مودام یاتا،
گۆرگونن باختدیمی، ندی؟
گرایلی

يازار : نژادمحمد | بؤلوم : بایات عباس

سؤیله

دئدیم: دیلبر بیر سؤزوم وار
دئدی: دۇرما، روان سؤیله.
دئدیم: گل باشینا دؤنوم
دئدی: ائلدن نیهان سؤیله.
دئدیم: آل گئیمیش عجب دیر
دئدی: نیشانی عذاب دیر .
دئدیم: قاشلارین محراب دیر
دئدی: ابرو کامان سؤیله .
دئدیم: نه قددی - قامت دیر؟
دئدی: بیللم، قیامت دیر .
دئدیم: لبلرین شربت دیر
دئدی: آبی - حیات سؤیله .
دئدیم: کاکیلین میسگان دیر
دئدی: کؤفر دئمه، دین دیر .
دئدیم: جامالین گونمودور؟
دئدی: ماهی - تیان سؤیله .
دئدیم: کؤنلومده نه سس دیر،
دئدی: دیلدارا هوس دیر .
دئدیم کی، بایات عباس دیر،
دئدی کی، آچیان سؤیله .

اوزان ابراهيم (اون بشينجى يوز ايل)
يازار : نژاد محمد | بؤلوم : اوزان ابراهيم
 گراييلار اوستونده
 صبح ايكن سوپحانه دوشدوم،
 پاش قويدوم اوچاق اوستونده.
 دريايي-عمانا دوشدوم،
 شام گوردوم چپراق اوستونده.
 بؤلوندوم داغدا، آراندا،
 قيهلهي-عرضيم تۇرانددا.

يئتنده سوبحانا يئتر.
 اوزونده دوغرو بولمايان،
 كؤنلونه ايشيق سالمايان،
 مداحي-مؤولا اولمايان،
 مطلبده شيطاننا يئتر.
 حئيدردي محشره گئدن،
 سيدقي عبادته يئتن،
 محمده بيت ائدن،
 ذكر ائديب قورآنا يئتر.

قوشمالار

يازار : نژاد محمد | بؤلوم : اشيق موسا

گوله-گوله

خدام سنى نه خوش گونده ياراديب،
 سالبيدى جاهانا، آي گوله-گوله.
 گؤزليليكده يۇسيف سنه تاي اولماز،
 آلييسان قۇدرتدن پاي، گوله-گوله.
 اينانميرام مۇشكول ايشلر دوزله،
 طبيب سنسن، گل يارامي تزله،
 من نه دئيم سنين كيمي گؤزله،
 ائله دين عؤمرومو زاي، گوله-گوله.
 اوجا بويولو، طۇطى ديللى بختور،
 سنه قۇربان ائويم، مالييم، هر نه وار،

ايمانيم، دينيم قۇرآندا،
 حاق يولوم تورپاق اوستونده.
 قلملى اوزان، اوزوم گولم،
 گلن - كئدر، كئدن كلمر.
 سار يووما قوتا پيلم،
 آياغيم تورپاق اوستونده.

يئتر

يازار : نژاد محمد | بؤلوم : اوزان حيدر

حاقا واران حاقى بولار،
 حاق ايله ايماننا يئتر.
 الستدن روحو شاد اولان،

عبدالله دوشوب آزارا،
 دردی یئیب سد-هازارا.
 قویان یوخدور بیر مزارا،
 اوز المله قازیم، نئینیم؟!

زولفون

یازار : نژادمحمد | بؤلوم : موللا جوما

هر سحر دن سیغالاییب،
 جرگه دوزدون یوزه زولفون.
 گاه داراییب، گاه یاغلایب،
 خوش گؤستر دین گؤزه زولفون.
 زولفون کمندین آتماغا،
 کئجه-گوندوز اویناتماغا،
 مۆشتریم، گل ساتماغا،
 بیرین آلام یوزه زولفون.
 زولفون چکنده شانایا،
 دؤنوب یاشیلباش سونایا،
 باتیر بیان ال خینایا،
 بویادیسان تازه زولفون.
 زولفون کیمی ایلان اولماز،
 شاعر سؤزو یالان اولماز،
 بؤردا قدرین ییلن اولماز،
 دؤر، آپاراق بیزه زولفون.
 زولفون گرده نینه یاییب،
 گؤرنلری بیهوش قویوب،
 موللاجوما تعریف دئییب،
 گؤتوروبدور سؤزو زولفون.

آشیق مۇسا دئیر: گول یاناخلی یار،
 سن گتیر، من ایچیم چای، گوله-گوله.

اولا

یازار : نژادمحمد | بؤلوم : آشیق مئهدی

گؤزل، هر جاییه گؤزل دئمزلر،
 گؤزله خوش نیشان، آی قاباق اولا.
 دانیشاندا شیرین-شیرین دانیشا،
 آغزی، دیلی نازیک، بال دوداق اولا.
 ایله نیب یانیندا سیرین دانیشا،
 سوزگون-سوزگون باخیب نارین دانیشا،
 دانیشاندا ائله درین دانیشا،
 عاریفلر یانیندا خفداماق اولا.
 سرو تک قامتی خوب اولا بسته،
 گرده نینه زولفو دستبه دسته،
 اوجلاری تۆکوله آیاغی اوسته،
 سراسر اندامی آغ، یوشماق اولا.
 مئهدی دئیر، اولا دوداغی پوسته،
 صدرینده باش وئرمیش یئنی روسته،
 اون دؤردونده اولا گؤزل نؤرسته،
 ایشین، گوجون اوننان اویناماق اولا.

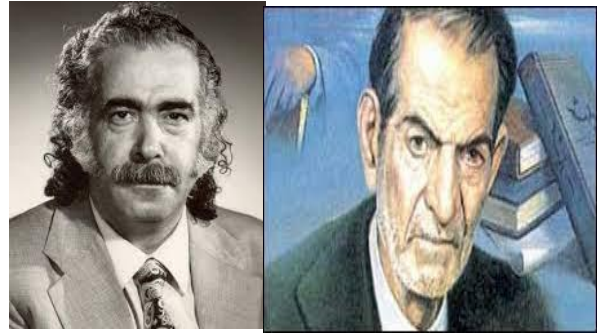
نئینیم؟

یازار : نژادمحمد | بؤلوم : زودلو اوستا

عبدالله

آی آغالار، آی قاضیلار،
 من بؤ درده دؤزوم، نئینیم؟
 دوشدوم قمین دریاسینا،
 قوواس اولوم ازوم، نئینیم؟!
 دردیم اولوبدو ضیادا،
 بیر یئتن یوخدور فریادا.
 آرسیز، قملی بؤ دونیادا
 هئج بیلیم گزیم، نئینیم؟!

بولوت قارا چورلو

حاصرین دالیندا کؤنول وئردیییم
 او یار بیر باغ سالیب، سویو بولوردان
 هایواسی کهروبا، ناری یاقوتدان
 تاغی فیروزه دن، دیوانی گولدن

ماوی ائیوانیندا ساز چالیر زؤهره
 بوروجوندا یای چکیب، دایانیب کئیوان
 لاییقی وار گیره م قصرینه من ده
 قیللی پاپاغیملان، سینیق سازیملان؟

او بو ائحتیشاملا، بو طمطراقلا
 قاپیسین اوزومه آچماسا نه وار
 شاهلا رعیتین صوحتی توتماز
 من بیر اوبالییام، اودور شهریار

گره ک روخصت آلام حئیدربابا دان
 "یوخ" جاوابی بلکه منه وئرمه سین
 بیر ده شهریار دان فرمانیم واردیر
 "شاعیر بیر بیرینی اولور گورمه سین؟"

یوخ، من ده سهنده م، باشیم اوجادیر
 ایچیمده سؤنمه یه ن عشق آتشی وار
 منده صفاسی وار گوللو باهارین
 باشیمی توتسا دا قارا بولودلار

لاله لی چیچه کلی چمنلریمده
 گلیب یورد سالسا دا چوبان-چولوقلار
 یالواررام صفامدان اوز دونده رمه سین
 شهریار آ لاییق "شاه یوردو" م دا وار

کؤنلوم هاواسیلا قول-قاناد آچیر
 قاف قالاسین آلماق دئییه اوجالیر
 قالخدیقجا بوی آتیر داش دووارلاردا
 آلیچی ترلانییم یورولور، قالیر

سهند ۱۳۴۶ - جی ایلده شاعیر شهریارا مکتوبلار یازدی. بو مکتوبدا شاعیر ائلین دردلرینی سویله مکدن سونرا شهریاردان ایسته بیر بو یارالارا مرهم قویسون. سهند مکتوبونون بیر چوخ یئرینده اوستاد شهریارا چوخ ناراحات حالدا یاناشیر.

سهندین فیکرینجه «هر بیر هنر صاحیبی ائلینه گووه نیب ائلینه آرخالانماسا، ائلین گوزوندن دوشوب کنار قویولا جاقدیر.»

سهند بو مکتوبلا شهریارا اوزگه لره چیراغ اولماق یئرینه اوز ائلینین دردلرینی سویله مه یه چاغیریر او مکتوب شهریاردا بیر شعله نین آلولانماسینا سبب اولور و شهریارین شاه اثرلریندن اولان «سهندییه» شاعیر سهند خطاب یارانیر.

سهندین شهریارا یازدیغی مکتوب:

اوزگه چیراغینا یاغ اولماق بسدیر

حورمتلی اوستاد، بویوک شهریار!

بیر الیمده قلم، بیر الده کاغاز
 خیالیم بویلانیر دامدان، دوواردان
 باشیمدا یار باغین گزمک هاواسی
 قاپیلار باغلیدیر، یول تاپیم هاردان

گلیر قولاغیما اینیلتیلیری
 بوردا بیر شئر داردا قالیب باغیریر
 دوغرودان دا من بیر "موروتسیز" ه م
 قارداشیم داردادیر، منی چاغیریر

چکیلین، چکیلین، یول وئرن گنچیم
 اوره بیم آیشیب، آلوو ساچارام
 شهریار بونونا زنجیر وورالار
 چئینه ره م، گمیره م، دارتیب آچارام

ایشله بیر قولوما دمیر پاخاللار
 زنجیر قیققدیریر، سانجیر ایمی
 جان قارداش، هله لیک باغیشلا منی
 دئییه سه ن اونوتدون اسارتیمی

عزیز شهریاریم، باغیشلا منی
 اینجیمه، داریلما، فیکرین هاردادیر؟
 موروتسیز دئیل سنین قارداشین
 آنجاق سنین کیمی او دا داردادیر

اوزون دئمه دین کی بیزیم ائلرده
 وکیل مووکیلین خرجینی چکه ر،
 آنا عشق اوجاغی سؤنمه سین دئییه
 اوره ین اریده ر، چیراغا تؤکه ر؟

هر یانی بیلیمه م، بیزیم دییارد
 هئج ده خیال دئیل، دوستلوق، محبت
 آنجاق ایشیق ساچان ایستی گونه ش ده
 بعضن بولود آلتدا گیزله نه ر، البت

نه بیلیم بلکه ده سولطانیم قارداش
 ایشین عئیبی بیزیم اوزوموزده دیر
 همین بو ایلقارین دوشگونویوک بیز
 گوناه یاددا دئیل، گوناه بیزده دیر

دووارلار، دووارلار، پولاد اولساز دا
 آلامز میشار اوللام، کسب بیچه ره م
 کولونگون بورج آلام فرهاد بابائین
 بیسوتون اولساز دا، چاپیب گنچه ره م

دووارلار، دووارلار، یول وئرن گنچیم
 وولقانام، نفسیم توفان قوپارار
 بولودام، سالانسا قاشیم-قاباغیم
 آغلارام، عالمی سئلر آپارار

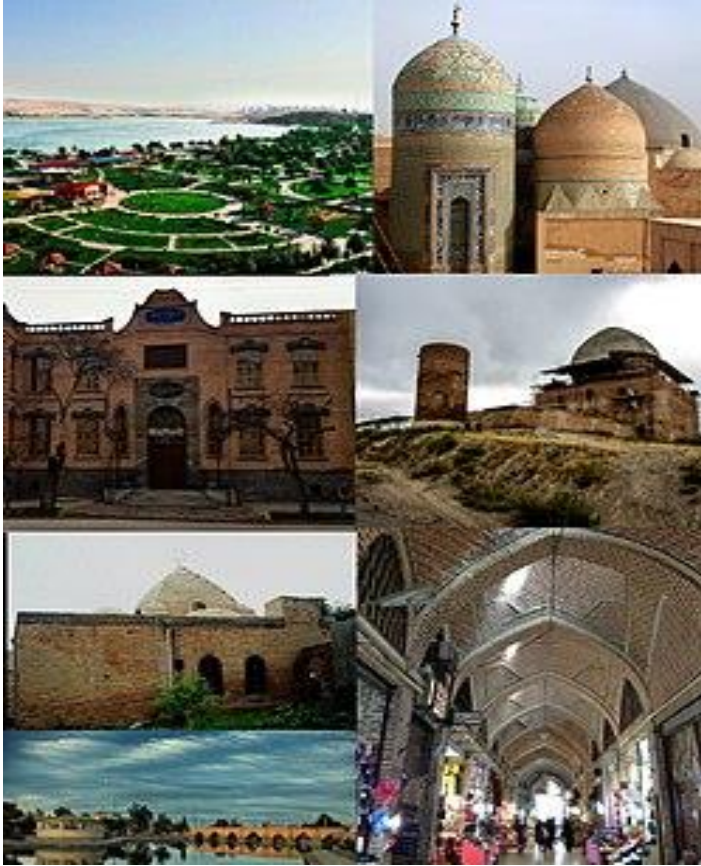
بیر الیمده اود وار، بیر الیمده سو
 بیر اوزوم قارقیش، بیری باهاردیر
 دوستا، ایسته کلییه ایستی قوینوم وار
 دوشمانا باخیشیم شاختادیر، قاردیر

ایچیمده بوغولور دادیم، هاراییم
 نه دووار هایما های وئیر، نه یار
 نه داشدان سس چیخیر، نه ده قارداشدا
 سانکی بوشلوقلاردا ایتیر دالقالار

بیلیمه م بلکه ده بو بیر خیالدر
 یا دا کی سئحردیر منی آلدان
 دئیرلر دیلبریم بولور قصرینده
 داردادیر، آسیلیب تپه ساچیندان

سهندی قورخوتماز نه سارای، نه سحیر
 محبت دئیله ن بیر افسونوم وار
 هم ایسم-ی اعظم دیر، هم ایسم-ی شب دیر
 باغلی قاپیلاری اوزونه آچار

آچیلین، آچیلین باغلی قاپیلار
 محبت نامینا، ایسته ک نامینا
 اریسین، تؤکولون دمیر قیفیلار
 کؤنول خاطرینه، اوره ک نامینا

بیر اوووج کلکباز، قومارباز ایله ن
پاکباز اولموشوق، پاک اوتوزموشوق
مرد ایکن، نامرده رحم ائيله میشیک
ایندی نامردلره مؤحتاج اولموشوق

دوولتلییه ساخسی لازیم اولاندا
ووروب سیندیرمیشیق اوز کوزه میزی
چیخدیغیمیز قینی به یه نمه میشیک
بیز ائلی آتمیشیق، ائل آتیب بیزی

ائلیمیزه نه گون آغلامیشیق بیز؟
باغین ساختا ووروب، بوستانین یاریب
ائل بیزه نئيله سین، نه گون آغلا سین؟
آغزی اوچوقلابیب، دیلی باغلابیب

ایندی اولان اولوب، گنچدیله گنچیب
جالانان سو بیر ده کوزه یه دولماز
دالدان آتیلان داش توپوغا ده یه ر
گوز یاشی تؤکمکله ن یارا ساغالماز

بو گون من سهنده م، سن شهریار سان
گل باشین اوچالداق قوجا تبریزین
بیر کره یادلارین داشینی آناق
چکه ک قایغیسینی اوز ائلیمیزین

وفاسیز گوللرین اوستوندن اوچاق
قوناق صداقتلی ائل قوجاغینا
سؤنمه ز عشقیمیزدن بیر پیوند سلاق
ائیلین ساختا وورموش گول بوداغینا

شاعیریم، دنیانی نجه گورورسه ن
دوز یئیب، دوز قابین سیندیرانلار وار
قدیر بیله ن یارا جان قوربان ائيله
قدیر بیلمه یه نه حئیفدیر ایلقار

اوزگه چیراغینا یاغ اولماق بسدیر
دوغما ائلریمیز قارانلیقدادیر
یانیب، یاندیرمایاق یادین اوجاغین
ائویمیز سو یوقدور، قیشدیر، ساختادیر

دئمیره م، یانمایاق آلولانمایاق
یانماسین، نئيله سین یازیق پروانه؟
یانمایاق وفاسیز یارین اودونا
یاناق ائلیمیزه، یاناق وطنه!

بیر یئرده قالماقدان داریلدیق، اولدوک
دوغما یوردوموزو دولاناق، گزه ک
ائل ایله ن آغلاباق، ائل ایله ن گوله ک
اینجیمیزی وطن ساپینا دوزه ک!

او عزیز دیباردا، دوغما شهه رده
شاعیری جوشدوران صحنه لر چوخ وار

ياشارسين قوروموش كوللاريم كؤكو
باهارى قايتاراق وطنيميزه

چايلارا سد ووراق، ظلومه حد ووراق
حاقلارا تاپشيراق حاقتى هر يئرده
قيسير قومساللارا جومماسين سولار
زميلر گوز گويه تيكمه سين بير ده

كسه ك عداوتين، كينه نين كؤكون
عئشقنن يئنى بير قورولوش قوراق
مينه ك شاهابلارا، ايلديريلار
گنده ك اولدوزلارا، گونه شه قوناق

سحر بولاغينين آريداق گوزون
ايشيقلار قايناسين، خارراخار آخسين
چيزينسين يالنجيق، چيلپاق مئشه لر
بو داغلار دوشونه گول-چيچه ك تاخسين

سهند ده گول آچسين، حئيدر بابا دا
اوزه رينده چادير قورسون شهرييار
باخاق چيچه كله نه ن يوردا، شئعر يازاق
شاعير ده بختييار، شئعر ده بختييار!

شاعيريم، يوبانما، يولدادير كروان
قولاق آس، دونيادا گور نه بير سسدير
باغرينى سيخماسين آتيلان توپلار
قيريلان زنجيردير، سينان قفسدير

نيسگيللىرى چوخدور دردى تبريزين
بيرى سن اوزونسه ن، عزيز شهرييار!

بورج آلتيندا ياشماق ياماندير، قارداش
بورجلويوق، بورجلويوق هم من، هم ده سن
گور نه روزيگاردا، گور نه گونده دير
شهرييار بسله يه ن بو ائل، بو وطن!

چكه ك شئعر توپون، هايدى، قارداشيم
سن حئيدر بابا، من ده سهنده
شاعيرين سيلاحي نغمه دير، سؤزدور
نغمه ميز ياييلسين شهه ره، كنده

يازاق، هر ميصر اعيميز بير بايراق اولسون
حقيقت بايراغى، ظفر بايراغى
پارلاسين مايق تك، يانسين چيراق تك
گله جك ماياغى، اومود چيراغى

اينديليك ضعيف بير داملا اولساق دا
سوزوله ك، يينغلاق، گول اولاق، آخاق
قاريشيق چايلارا، داشقين سولارا
دره لردن گئچه ك، دنيزه چاتاق

شيلتاق لپه لره قوشولاق، جوشاق
سوزه ك دالقالاردا سونالار كيمي
گون وورسون، ياغيشلى بولودا دونه ك
اوچاق، هاوالاناق دورنالار كيمي!

اسسين اوستوموزه سويوق كوله كلر
بوزاراق، توتولاق، قارلاق، ياغاق
سئل اولاق، آغنايق اوجا داغلاردان
يئرلى قايلارى ديبيندن قازاق!

داغلارى قوپاراق، دره لر دولسون
كؤپوكلو سولارى جالايق دوزه

آلماس ایلدیریم: وطنده و سورگونده

ALMAS İLDİRİM : VƏTƏNDƏ VƏ SÜRGÜNDƏ

Asif Rüstəmlı

عاصیف روستملی

صحیفه لرینه، یارادیجیلیغینین کیتابلاردان کناردا قالان، نامعلوم بدیعی نومونه لرینه آیدینلیق گتیریلیمیش، چاپ اولونان اثرلرینین یاریمچیق، قوصورلو نشری و بو کیمی بیر سیرا کؤلگه لی مقاملارین اوزرینه ایشیق سالینمیش دیر .

قدیم و موقته دیر آذربایجان پوئزیاسینا گنج ایلدیریم (اصل آدی ابدول حسن ایدی - آ.ر.) کئشمکئش لی یوللاردان، سرت دؤنگه لردن و موحیطین قاتی دومانلارینا بورونموش ائنسیز، دار جیغیرلاریندان کچه رک گلمیش دیر. آتاسی عبدالمحمد کیشی تیجارتله مشغول اولوردو و تخمیناً ۱۹۱۳-جو ایلده عائله لیکجه باکی شهرینین چمبرکند محله سینه کؤچور. اصله ن زیرهدن اولان و او واخت چمبرکندده یاشایان میرزه بالا محمدزادنین عائله سی ایله آلماسزاده لر عائله سی آراسیندا یاخین و مئهریبان اونسیت قورولور. ایلدیریمین تحصیل آلماسیندا، دونیاگوروشونون، وطن سئوداسینین، یورد سئوگیسینین فورمالاشماسیندا، میلی روحا، ادبی-بدیعی ایستیقامته مئیللنمه سینده میرزه بالانین و م.ا.صابیر آدینا کیتابخانانین تأثیری شوبهه سیزدیر .

م.ا.صابیر آدینا کیتابخانادا کئچیریلهن تدبیرلرده آلماس ایلدیریم فعال ایشتیراک ائدیردی. میرزه بالا ۱۹۲۱-جی ایل مارت آیینین ۱۱-ده "صابیر تورک کیتابخاناسی قارئر (اوخوجولار - آ.ر.) شوراسی" نی یاراتدی و اونا ۱۹۲۳-جو ایلین ایون آییندک بؤیوک هوسله، معنوی یانغی و توکنمز شؤوق ایله رهبرلیک ائتدی. قارئر شوراسینین کئچیردی کونفرانسلاردا، تدبیرلرده

میلی ایستیقلا پوئزیامیزین ان دوغوسال، پارلاق و صمیمی سیمالاریندان بیر، حیاتی اجتماعی-سیاسی توفانلاردان، بورولغانلاردان، فیرتینالاردان کچه ن، مشققتلرین گیردایینا آتیلدیقجا وطن عشقی، یورد سئوگیسی سؤنمک بیلمه یهن، هیسس و دوغولارین "بوغولمایان سس" اینه، موقته دیر جارچیسینا چئوریلهن آلماس ایلدیریمین (۲۵,۰۳,۱۹۰۷، باکی، قالا ک. - ۱۴,۰۱,۱۹۵۲، مالاتیا، قالا ک.) موهاجیرت دؤنمی ایله موقایسه ده وطن و سورگون دؤورو یارادیجیلیغی، نشر اولونان ادبی-بدیعی اثری حاقیندا چوخسایلی مقاله لر، کیتابلار یازیلسا دا، تأسف کی، یئترینجه جدی آراشدیریلمامیش، سیستم لی تدقیق ائدیلممیش دیر. شاعرین سووئت دؤنمینده حیاتینین آغ بوراخیلیمیش

ایشتیراک ائدن ۱۵ یاشلی آلماس ایلدیریم معروضه چیلری وورغونلوقلا دینلییر، خصوصیه تانیمیش میلی شاعرلرین یئنی شعرلریندن تأثیرله نیردی... خالقین میلی فاجعه لرینین، آغریلارینین، سیزیلتیلارینین درکینده م.ا.صابیر پوئزییاسی اونا گوجلو تأثیر ائدیردی ...

آلماس ایلدیریم ۱۹۲۵-جی ایلده ایتیهاد اورتا مکتبینی بیتیردیکدن سونرا همین ایلین دئکابری ۲۵-ده باش رئاكتور هبیب جبیئوین رهبرلیگی ایله "کومونیست" قزئتینین نزدینده تسیس ائدیلهن "قیزیل گنج قلمر" تشکیلاتینین چوخ ایستعدادلی و گنج یازارلاری سیراسینا قاتیلیر. تشکیلاتین کاتیبی سولئیمان روستمله یاخین یارادیجیلیق علاقه لرینده بولونور. اونون ایمکان و تشبوسلریندن یئترینجه بارینماغی، همکاری ایله سیخ امکداشلیق ائتمیی اؤزو اوچون فای دالی ساییر. سولئیمان روستم ایسه تشکیلاتین چتیری آلتیندا گنجلرین یارادیجیلیق ایستیقامتینه تأثیر گؤسترمله یاناشی، اونلارین اثرلرینین چاپینا دا دستک وئریردی. بو باخیمدان ۱۹۲۶-جی ایل آیلدیریمین ایلك اثرلرینین نشری ایله الاقدار چوخ اوغورلو اولموش دور .

اون دوققوز یاشلی آلماس ایلدیریمین "کومونیست" قزئتی نشریاتینین بوراخدیغی "قیزیل گنج قلمر" آدلی شعرلر مجموعه سینده "آیلدیریم"، "آلماس زاده" ایمضالاری ایله "هیندلی قیزی"، "شرقه"، "یارین"، "ائی هیندیستان"، "قربه" و "نریمان" آدلی شعرلری درج ائدیلیر. عباسقولو نافیهه اتحاف ائتدی و ۱۹۲۵-جی ایلده یازدیغی گومان اولونان "قالدی" قوشماسی سوؤت دؤنمینده مطبوعات اورقانلاریندا یایینلانمادیغی نظره آلینسا، بو منظومه لر شاعرین ایلك متبی اثرلری ایدی. عینی

آذربایجان ادبیاتی، پوئزییاسی، میلی مدنیته گئیش تبلیغ ائدیلیر، اوخوجولارا تانیدیلیردی . م.ب.محمدزادین رهبرلیگی ایله "صابیر تورک کیتابخاناسی قارئلر شوراسی" نین کئچیردی ان الامتدار تدبیرلردن بیر ۱۹۲۲-جی ایل ۱۸ مارت تاریخینده میرزه الکبر صابیره حصر ائدیلهن (م.ا.شاعرین آنادان اولماسینین ۶۰ ایللی تامام اولوردو - آ.ر.) علمی کونفرانس ایدی. تدبیره میرزه بالا محمدزاده "صابیر و خلق"، ابدول واهاب محمدزاده (موهاجیرتده تخل لوسو "یوردسئور" ایدی - آ.ر.) "بونانی-ترقیمیزدن بیر تمل"، حسین سادیخ "صابیرین آتاسی"، ابدول رحمان دای "ویجدانی-میللیه نین تجلاسی"، تورفه سلطان "صابیرین شعرلرینین خالقیمیزا فایده سی" و ب. معروضه لر دینلنیلدی. محمد علی سیدقی صابیرله باغلی خاطرهلرینی تدبیر ایشتیراکچیلاری ایله بؤلوشدو. میرزه بالانین دعوتی ایله کونفرانسدا

زاماندا سونونجو آدیچكىلەن شاعرین باشلىغىندان دا بىلى اولدوغو كىمى، منظومە ۱۹۲۵-جى ایلده گوركملى اجتماعى-سیاسى خادىم، یازىچى، دراماتورق "یولداش نریمان نریمانوون وفاتى موناسیبتیلە یازیلیمیش دیر" (آلماسزادە ایلدیریم). دقتلى اوخوجو آلماس ایلدیریمین چاپ اولونموش كىتابلاریندا "ای هیندیستان" آدلى شعیره راست گلمیرسه تعجب و ناراحاتلىق هیسسى ایلە ترتیبچیلرین "اونوتدوغونو" و بونونلا دا ادیبین كىتابلاریندان كناردا قالدیغىنى گومان ائده بیلر. لاکین ایلک دفعە "قىزىل گنج قلملر" مجموعەسینده یئر آلان بو اثر سون ایللرین نشلرینە، خصوصیلە رۇسپوبلىكا پرنزیدئنتینین ۱۲ یانوار ۲۰۰۴-جو ایل تاریخلى سرەنجامینا اساساً چاپ اولونان آلماس ایلدیریمین "سئچیلیمیش اثرلری" (باكى، "اؤندر" نشریاتی، ۲۰۰۴، ۱۶۰ ص.) و مدنیت و توریزم ناظرلینین سیفاریشى ایلە آیلدیریمین "بوغولمايان بىر سس" (باكى، "اوراسیا پرنسس" نشریاتی، ۲۰۰۷، ۳۹۲ ص.) كىتابلارینا سرلؤوههسى دیش دیربلەرک، "موستملكە اولموش شرقە" آدى ایلە چوخ قوسورلو و ناقص بىر شكیلده داخیل ائدیلمیش دیر .

موداخیلەسى اثرین مضمونونا، پوتىك سىقلىتینه خلل گتیریر. ایلک منبعده بیرینجى بندین دۇردونجو مىصرعسى "سیندیرما گل یازىق بئلىنى شرقین" كىمى وئرلیدی حالدا بو مىصرع یوخارىدا ایستیناد اولونان نشلرده "آزجا آچما داها علینى شرقین" شكلینه سالینمیش دیر. اورپینالداكى "شرقین" سؤزو اوزینه "شعیرین" كلمەسىنى علاوه ائتسك - بو، شاعرین رئاكتورا ان جدی خبردارلیغى، اونا قیرمیزی کارت گؤسترمەسى اولاردى .

"ای هیندیستان" شعیرینین بئشینجى بندینده ده اساس سیز رئاكتور دیشكلیگی اؤزونو بوروزە وئریدی اوچون اثرین بو پارچاسینی تام شكیلده دقتە چاتدیرماغا احتیاج دویولور :

سولکین، تا قیریل سین دمیر قفسین،
ثروتین ایشلت سین "حاق" دئیهن سسین،
ظالم دوشمنلری ییخسین نفسین،
قال دیر یوکسکلره یولونو شرقین .

آلماس ایلدیریمین "ای هیندیستان" شعیرینین "قىزىل گنج قلملر" مجموعەسینده چاپلانان ایلک واریانتیندا ایسه بئله دیر :

سولکین، قیریل سین او دمیر قفسین،
داش قلبی اینلت سین یانیق نفسین،
داغیلسین هر یئرە حق دئیهن سسین،
قال دیر یوکسکلره قولونو شرقین .

هیندیستانا حصر ائدیلمیش شعیرین مؤوضوسونو دیش دیرمک اوچون، حتی "هیندیستان" سؤزو اثردن چیخاریلمیش دیر. ایلک قایناقدا "ای نازلی هیندیستان، ای گؤزل آنا" مىصرعسى رئاكتور طرفیندن بیلەرکدن دیش دیربلەرک "ائی پارچالانمیش شرق، ای گؤزل آنا" شكلینه سالینراق مضمون، ماهیت تحریف ائدیلمیش دیر.

هم "سئچيلميش اثرلرى" نده (۲۰۰۴، ص.۳۶)،
هم ده "بوغولمايان بير سس" (۲۰۰۷، ص.۱۷۹)
كىتابىندا جدى قوسورلارلا درج ائدىلميش دىر .

شاعرين "سئچيلميش اثرلرى" نده شعيرين سون
بندىنين بيرىنجى مىصراعسى - "يوخ، يوخ، اصلا
فلكلر آغلانماز" - كلمه لرى اونودولموش و يا
ايختيسار ائدىلميش، بونونلا دا اثرين
ايستروكتورونا و مزمونونا جدى خلل ديميش دىر .

آدى وورغولانان نىشده "قربه" شعيرينين آيرى-
آيرى مىصراعلاريندا "قانلارلا"، "پنجه نده"،
"دئدىلر"، "عفريت"، "هپ"، "آغلانماز"،
"آنجاق"، "سان جاق" سؤزلرى تحريف ائدىلەر
و يا ديش دىرلەر "قانلا"، "پنجه نده"،
"ديدىلن"، "افريت"، "بير"، "آغلانماز"،
"البت"، "بايراق" شىكلينده وئرىلميش دىر .

آيدىر يمين "بوغولمايان بير سس" (۲۰۰۷)
كىتابىندا دا "قربه" شعيرى تحريفه معروض
قالميش دىر. ايكىنجى بندىن بيرىنجى مىصراعسى
- "اى سپاه يوزلو وحشى عفريت"
ديش دىرلەر "اى قيزيل قان، اولوم ساچان
قوت" - كلمه لرى ايله اوزلنميش دىر. بو نىشده ده
رئداكتور موداخيله سى موشاهى ده اولونماق دادىر:
"دئدىلر"، "گؤزل"، "كراللاردير"، "او كراللار"،
"آغلانماز"، "سان جاق" سؤزلرى يانلىش اولاراق
"ديدىلن"، "رذيل"، "ديپلوماتلاردير"، "او
ديپلوماتلار"، "آغلانماز"، "بايراق" شىكلينده
ديش دىر يلميش دىر .

آيدىر يمين ۱۹۲۶-جى ايلده ايشيق اوزو گۆره ن
ديگر بير شعيرى "معريف و مدنيت" ژورنالينين
۱۲-جى سايىندا درج ائدىلن "بن ده آغلاميرام"
آدى اثرى دىر. "بوغولمايان بير سس" كىتابىنين
رئداكتورو "عننه سینه" صادق قالاراق آلتى
بئيت ليك شعيرين بير مىصراعسىنى: - "قاپاديم

شعيرده سؤز و مىصراعلارين قول-قانادىنين
سندىر يلاراق شىكىست ائدىلمه سى معنائين،
دقيقلىين، اوبرازلىيغين تحريف اولونما سينا،
پوئتيك جيلوه نين زده له نمه سینه، سؤنوكلويونه،
شاعرين فردى اوسلوبونون اؤزگلمه سینه آپايرىب
چىخايرى كى، بو دا گؤز يومولاسى قوسور
دئىل دىر .

آيدىر يمين "اى هيندىستان" شعيرينده اوخشار
ناقص ليكلر تأسف كى، مؤوجوددور. مثلاً، اثرده
"چؤهره لى" اوزينه "چؤهررى"، "قوينوندا بؤيوك
بير عصياندير..." يئرینه "اينان كى، قوينوندا
عصياندير..."، "آيدىنلار" اوزينه "آيدىن ائت"،
"باخما" يئرینه "بنزه"، "آجيز اولما، مرد اول"
اوزينه "آجيز يوخ، جسور اول" كلمه لرى ايله
ديش دىر يلميش دىر كى، بو دا مؤلف اثرينه كوبود
رئداكتور موداخيله سيندن باشقا بير شئى
دئىل دىر .

آلماس ايدىر يمين ۱۹۲۶-جى ايلين ماى آينىندا
آذربايجان ادبيات جمعيتى طرفيندن نشر اولونان
"ادبى پارچالار" (باكى، ۱۹۲۶، ۱۷۵، س.۹۶)
مجموه سينده "قربه" آدى شعيرى وئرىلميش دىر.
اثرين ايلك آدى "دوشمه نه" اولوب. آيدىر يمين
۱۹۳۶-جى ايلده "كورتولوش" درگيسينين ۱۸-
جى سايىندا درج اولونان "باكى خاطره لرى.
ادبيات جمعيتينده" آدى يازيسيندا (باخ: "آلماس
ايدىر يمين حاقيندا خاطره لر". ترتيب ائدىلن ديلىقم
احمد (باكى، "خان" نىرياتى، ۲۰۱۷، س.۲۸-
۳۲) سولثيمان روستمين تكى دى ايله گنىش
موزاكيره زامانى اثرين "دوشمه نه" اوزينه "قربه"
آداندىر يلماسى مصلحت بيلينميش و "ادبى
پارچالار" دا دا عىنى باش ليق ايله يئر آلميش دىر.
ايلك متبو منبع ايله سون نشرلرى موقاييسه
ائدر كه ن معلوم اولدو كى، "قربه" شعيرى ادبىين

جاويد، عبدالله شايق، سولئيمان سانى آخوندوو و ب. داخيل ايدى. "دون(نن) - بو گون" اثرينين تنقيد-تبليغ تئاترينين رئيترتواريندا يئر آلماسى مسئلهسى خصوصى آراش ديرمانين مؤوضوسودور. منظوم پيئس ايكي پرده دن عبارت دير و ۱۹۱۷- جى ايل اوكتيابر اينقىلابينين ۸-جى ايلدۇنومونه حصر اولونوب. حادثه لر بيرينجى پرده ده پئتئربورق شهرينين كناريندا، كيچيك بير ائوده، ايكنينجى پرده ده ايسه باكينين گئنيش بير ميدانيندا جره يان ائدور. "دون(نن) - بو گون" پيئسينين يازيلما تاريخى چاپ اولونما زامانى ايله اوست-اوسته دوشمور. اثرين ۱۹۲۴-۲۵-جى ايلده قلمه آلينديغيني احتمال ائتمك اولار. چونكى "اوكتيابر اينقىلابينين ۸ ييل دۇنومو موناسيبتيله ياپيلميش نوماييش ده" چيخيش ائدن ايشچى قوربان: "يئددى ايلدير كى، آرکاداشلار بيز، يوز چئويرديك او قانلى دؤوراندا" - دئير .

پيئسين ايكنينجى پرده سينين اولينده "۸ ييل سونرا"، رثماركاسيندا ايسه "اوكتيابر اينقىلابينين ۸ ييل دۇنومو" يازيلسا دا، ايشچى قوربان آرکاداشلارينا مراجعتينده روس ايمپريياسينين "او قانلى دؤوران" ايندان، "آلوو ساچان دهشت" لريندن "يئددى ايل" اؤتدويونو بيان ائدير. اثرده كى بو اينجه ضديت بعضى اؤرتولو مقاملارا دا آيدينلىق گتيرير. گومان ائتمك اولار كى، آلماس ايلديريم پيئسى يازديق دان معين مدت كئچديكدن سونرا، اولكى متبو شعيرلرينه دوست دستينين، حمايه سيني نظره آلاق رنداكته و نشر اوچون اونو سولئيمان روستمه تقديم ائدير. او ايسه پيئسين بير ايل اول يازيلديغينا دقت يئتيريمي اونودارق نشر ائيلدي ايلده اينقىلابين ۸-جى ايلدۇنومونون طنطنه لى قئيد اولوناجاغيني نظره آلاق متنه علاوه لر ائدير،

بير مزارا اؤكسوزلويون داشيني" ايختيصار ائتميش، "گؤزلريمدين سيلميشم امين سيزليك ياشيني" - ميصراعسى تكلنهرك قافيه سيستمى پوزولموش، دؤردونجو بيت ياريمچيق قالميش، اثرده ناتاماملىق كومپلئكسى اؤزونو بوروزه وئرمكده دير. ادبى رنداكته ايله مشغول اولان همكارلاريميزى فيكير، دوشونجه باغبانينا بنزتمك اولار. اما اونوتاماليييق كى، كلاسسيك شعيردن ايختيصار ائديلن هر بير سؤز، هر بير ميصرع قولو، بوداغى كسيلميش، سينديريلميش آغاچا بنزير. نه قدر خوش مراملا ياناشساق دا، يارالى، شيكست اولدوغو كئندان آيدين گؤرونه جكدير .

آلماس ايلديريم پيئس يازيمي؟

شاعر حاقيندا چاپ اولونموش چوخسايلى آراش ديرمالاردا، كيتاب و مقاله لرده بو سوالين موسبت جاوابينا تصادف ائيلمير. اما ايلك دفعه بو سوالا امينليكله، بيرمعنالى جاواب وئرمك اولار: بلى، يازيب !

آلماس ايلديريمين ۱۹۲۶-جى ايلده سولئيمان روستم ايله مشترك "كومونست" قزئتى نشرياتى واسطه سيله چاپ ائتديردى "دون(نن) - بو گون" آدى كيتاب ژانر اعتباريله كيچيك حجملى منظوم پيئس دير. مؤلفلر اثرى "اوكتيابر حادثه سيندن بير لؤوحه" و "قافيه سيز منظومه" كيمي اوخوجولارا تقديم ائدير. چوخ احتمال كى، منظومه گوركملى صهنه اوستاسى، خالق آرتيستي حاجياغا عباسوون رهبرليك ائتدي تنقيد-تبليغ تئاترى اوچون يازيلميش دير. تئاترين رئيترتوارينى ميللى صنعتكارلارين اثرلرى ايله زنگينلش ديرمك اوچون ياراديلميش ادبى كوميسسيانين تركيبينه گوركملى دراماتورقلاردان جليل ممدقولوزاده، حسين

بن چو جوقکن مولکدارین نۆکری
 اولدوم؛ اونلارین پک اینجیدردی بنی
 آغلایاردیم... او قانلی یاشلاریمی
 کیمسه سیلمزدی؛ اوف او کئچمیش گونلر،
 نه مودهیش، نه قورخولو ایدی، اوف
 سونرا چاتدیم ایگیرمی بئش یاشینا
 فهله اولدوم، اوزون گون ایشله یه رک
 حقی - زحمت آلاردیم اللی قپیک
 حق، عدالت بیلینمز ایدی ندیر !
 فهله نین، کۆیلونون یازیق بختی
 اوغوم ایشته شو شمع بنزدی
 تیتیر ایدی اؤلوم قوجاغیندا
 بیزه قان اوددوران او ظالملا
 شیمدی مودهیش اؤلومله اللشیور .

البته، واسیلی ۹۰ ایلیک عمرنونو، حیاتی نی حاق -
 عدالت اولمایان بیر مو حیطده، چار رئژی می
 شرایطینده، عذاب - اذیت ایچری سینده کئچیردی
 اوچون اونلارا "قان اوددوران او ظالملا رین
 "شیمدی مودهیش اؤلومله اللش "مسیندن
 دو یغولانیر. اوغوللارینین جسارتله ایشتیراک
 ائتدی، ایگیدلیکله دؤیوشدیو عصیانا بؤیوک
 اومیدلر باغلاییر، "ظولمو بوغماق، اسارتی
 بیخماق" اوچون کوچه لر دن آخان آل قانا گۆره
 قورور حسی کئچیریر، ظلمتی نورا قرق ائدجک
 یئنی گونشین دوغولماسینا قلبی، روحو ایله
 اینانیر :

واسیلی :

زحمت اوفوقونده بیر گونش دوغاراق،
 نوره قرق ائتدی قانلی دونیایی .

ایشچیلر قان دیلار حقوقلارینی،

ظولمو بوغماق، اسارتی بیخماق،

اوچون، عصیان یارات دیلار، عصیان !

ایمدی دینله، شهرده باخ آتیلان،

دوزلیش لرده بولونور. عمومیتله، اوسلوب فرقلری
 دئمه یه اساس وئیریر کی، پیئسده یئر آلان
 اینقیلابی شعارلار س.روستمه مخصوص دور. بورادا
 مؤوضو اوکتیابر اولسا دا، حادثه لرین بتینیدن
 تۆره یه ن موباریز اینقیلاب چی اوبرازلار
 یارادیلما میش دیر .

آلماس ایلدیریمین آرکاداشی سولئیمان روستمله
 "مشرک یازدیغی" "دون(نن) - بو گون" ادلی
 پیئسین یالیز اسکی ایفبا ایله نشرینی نظره
 آلساق ییغجام مضمونو، سوژئت خطی اوزرینده
 بیر قدر اطراف لی دایانماغا دیر .

منظوم پیئسین بیرینجی پرده سینده حادثه لر ۹۰
 یاش لی قوجا، ایختیار واسیلینین پئتئربورق
 شهرینین کناریندا کی کیچیک، یوخسول
 گۆرونوشلو ائوینده باش وئیریر. اونون بیر اوغلو
 سئرگئی عصیان چیلارا قوشولاراق روس
 مو طلقیتینه قارشى ووروشور، دیگر اوغلو سئریوژا
 ایسه دؤیوشلرده آغیر یارالانیب و ائوه گتیریلیب.
 واسیلینین و اونون خانمی مانیانین یارالی،
 آغریلارین، سیزیلتیلارین عذابینا دؤزه بیلمه یه ن
 اوغولنا تسلی وئرمکدن باشقا، دیگر - مو عالیجه
 ائتدیرمک، حکیم چاغیرماق - ایمکانلاری
 یوخ دور. گنج لیک ایللرینده مولکدارین نۆکری،
 سونرالار فهله ایشلمیش واسیلی با ییردان گلن
 آتش سسلری، توپ گورولتولاری آلتیندا یارالی
 سئریوژایا پراکتیکی طبیبی یاردیم ائتمک
 اصوللاریندان، واسطه لریندن مهروم اولسا دا
 اؤمرونون اؤتن ایللرینین آجی خاطره لرینی اوغلو
 ایله بؤلوشور :

واسیلی :

ایمدی دوخسان یاش دایام هیهات،

سورمادیم بن گۆزل، گۆزل بیر حیات .

آیيق اولماق گلیر، اوت لازیم .
بیر گونش دیر شو اینقیلاب، شو اینقیلاب کی،
اونون
نوری بخش ائیلیور بیزه نعمت
بیر گونش دیر کی، دایما پارلار،
سایه سینده نجات بولور زحمت،
بیر گونش دیر کی، پارلایار، سؤنمز .
سئریوژا :

اینقیلابمی؟ او بیر آخر چای دیر،
دورماز اصلا آخر، داشار، گورلار .
هر نه مانع گلرسه قارشیسینا
محو ائدر، پارچالار قوجاغیندا .
شو آخر چای کی، اینقیلاب آدی دیر
غربه، شرقه قان آغلادان "مدنیلری"
بوغماق اوچون آخر شیمدی
اینقیلاب ییلدیزی اوفوقلردن
نازنین بیر گلین کیبی چیخاراق
گوله جکدیر... فقط او ظالمملار
اؤل جکدیر، گولر او دم عالم ...

واسیلی ایله سئریوژانین دیالوقلارینداکی
فرق لیلیک، حتی بعضی مقاملاردا ضدیت آتا ایله
اوغول آراسینداکی اکسلیکلردن داها یوکسکده
دایانیر و اوکتیابر عصیانینا بسله نیلهن موناسیبت
ایکی دنیاگؤروش، ایکی باخیش، ایکی نسل
آراسینداکی فرقلیلیک تظاهرو کیمی
دیرلندیریلمه لی دیر. واسیلینین فلسفه سینده گؤره
اینقیلاب بیر گونش دیر، اونون نورو اینسانلارا
حلال زحمت یولو ایله نعمت، برکت بخش
ائدجک، بشریت بو نجاتدان، قورتولوشدان
فای دالاناجاق. بو گونش هر زمان پارلایاجاق و
سؤنمه یه جکدیر.

توپلار، اوغوم، نه گورلو سس وئریور .
شیمدی آل قان آخر سوکاکلاردا ...
واسیلینین عائله عضولری عصیان دستکله یین،
اینقیلابی روحا کؤکلنمیش، اجتماعی منافئیی
درک ائدن اینسانلاردیر. مانیا گولله یاراسینین
آرغیسیندان سیزیل دایان اوغولنا تسلی وئریور،
حکیم اولماسا دا اونون تنزلیکله ساغالا جاغینا
امینلینینی بیلدیریر. سئریوژا آغریلار، آجیلارا
دؤزمه یه، اونا سینه گرمه یه اوستونلوک وئریور.
اساس فیکری و ناراحات لیغی عصیاندا ایشتیراک
ائدن قارداشی سئرگئی دندیر. سئریوژا قانلی
دؤیوشلرده سینه سیندن آلدیغی درین یاران
اینقیلابین اونا بخش ائتدی ان دیرلی موکافات
ساییر :
سئریوژا :

هئچ زرر یوخ، تحمل ائیلیرم،
بیر ده شیمدی اونوتما یین کی، بنیم
شانلی قوووغادا آلدیغیم بو یارا
اینقیلابین گؤزل هدیه سی دیر .
آنه آنلات، برادریم سئرگئی
نئرنده قالدی، خبر، فیلان یوخمو؟

سئریوژا خسته دورومو ایله یئنی دن دؤیوشلره
جان آتماغی آرزولاسا دا، یارالاری، ساغلام لیک
دورومو اونا ایمکان وئرمیر. واسیلینین سیماسیندا
حافا، عدالته، زحمته، آزادلیغا درین بیر رغبت،
یانغی گؤرونور. او، مطلقیتته، ایمپئریا
آمبیسسیالارینا قارشى موباریزه نین اؤن
جرگه سینده دایانان، اینقیلابین مرامینا، آمالینا
صادق، حلال زحمته دیر وئرن ساده خالق
مودریکی، دوشونجه آدمی تأثیرى باغیشلا ییر .
واسیلی (هیجانلی) :

بس دیر آرتیق ازیلدیک، آلدان دیق،
داها یاتماق زامانی یئتدی، بو گون

ضبط اولونماسی بارهده ایلك معلوماتی یارالی وضعیتده جبهه‌دن ائوه قاییدان سئرگئی اؤزو چاتدیریر .

مانیا (تیتیک سسله)

یئتیش آرتیق، یئتیش، سنینه اوت،

ایگید اوغوم بو گون قوجاقلالیم ...

(بو دمده قاپی آچیلیر، سئرگئی ایچری گیریر .

هر کس ده بیر سئوینج... قوجاقلالیرلار).

سئرگئی :

گلدیم آنه، سارای آلیندی سئوین .

مانیا :

بیتدی آرتیق، دئمک کی، ایستیداد ...

نئردن اوغوم شو البیسه‌نده کی قان؟

سانکی آل قان ایچینه اوزموشسن .

سئرگئی :

آنه اوموزومدان آلدیغیم یارادان،

اویله موده‌یش دنگیل، خفیف یارادیر .

گول کی، ظلمون ییخیل دی هیکلی، گول

چیخدی پارلاق گونش اوفوقلردن .

نوره قرق ائندی زحمت عالمینی .

دیو بوغول دو، اسیرلر آزاد اولدو

هر شئی شهرده ایمدی بیزییم .

بیزی دایم اسیر ائدن دیولر

محو ائدی دی و دوغدو طالعیمیز .

بیر آغیزدان گوله‌نده سؤیلیم،

یاشاسین اینقیلاب، برابرلیک ...

چار اصول-ایداره‌سینین، عدالتسیز رئزیمین،

ظلمکار، ازازیل مأمورلارین ایفشاسی ایله باشلایان

پیئسین بیرینجی پرده‌سی عصیان‌چیلارین

غلبه‌سی، قیش سارایینین ضبط اولونماسی،

"آزادلیق"، "برابریک" شعارلاری، گله‌جه‌یه

بؤیوک اومیدلر، آرزولار ایله تاماملانیر .

واسیلینین اوتوپیک دوشونجه‌لرینده فرق‌لی اولاراق سئریوژانین باخیشلارینا اساساً اینقیلاب "هر نه مانع گلرسه قارشیسینا، محو ائدر، پارچالار..."

پیئسین مؤلفلری ۱۱ ایل ایرلییه گئدرک

تاریخین یادداشینا گوناھسیر اینسانلارین قانی

ایله یازیلیمیش "۱۹۳۷"-نین، سانکی آنونسونو

وئریرلر. رپرتئوسییا دؤورونون ادبیات و صنعت

جامعه‌سی اوچون تئز-تئز مطبوعاتدا، ایجلاس

سالونلاریندا تکرارلانان "بیزدن دئییل سنسه محوه

محکومسان" شعارینین ایلکین واریانتی

سئریوژانین ملاحظه‌سینده، شرحینده تقدیم

اولونور ...

واسیلینین قونشوسو پئتیا باشیلوولو بو عائله‌یه

گلیر و گؤزایدینلیغی وئرهرک بؤیوک سئوینجه

عصیان‌چیلارین قیش سارایینی محاصره‌یه

آلدیغینی بیلدیریر .

پئتیا :

سارای محاصره‌ده ...

لاکین ایمدی شهرده چوخ وار اؤلن ...

وحشی دوشمن فرار ائدیر، نه گؤزل

هئچ قم ائتمه، بو دم سارای آلینار .

ایمدی یوکسک، گؤزل سارایداکیلار

بنزیورلار قفس ایچینه قوشا .

سئریوژا :

سؤیله، نئرده برادریم سئرگئی؟

بیر خبر بیلمدینمی؟ یوخسا او دا ...

پئتیا :

بیلدیم، اوغوم، او، ایمدی اوردوموزون،

تا اؤنونده؛ اینده بایراق وار ...

اونو ایمدی گؤزومله گؤردوم بن .

گؤزو عزیز و دوغما اوغلو اوچون یول دا قالمیش

مانیا آنایا قیش سارایینین عصیان‌چیلار طرفیندن

اود ساچارکن ایگید، دمیر اللر،
چوكدو آرتیق او قانلی هیکلر .
موظلقیت بو گونده دئوریلدی،
قادین، اثرکک، چولوق-چوجوق گولدو .
آرکاداشلار، بوگونکو بایرامیمیز
بیزه ان شانلی تۆهفهدير، چونکی
بو قیزیل گونده اولموشوز آزاد .

ایشچی قوربانین چیخیشی نومایش
ایشتیراکچیلارینی وجده گتیریر، جوشدورور.
اونونلا همری اولانلار بیر سسله: "یاشاسین آدلی،
شانلی بایرامیمیز!"، "یاشاسین آنلی، شانلی
بایراغیمیز!.." - دئییه شعارلار سؤیلیرلر.
نومایشده نؤوتی ناتیق ایشچی صمدین
چیخیشی مضمون، هدف اعتباریله ایشچی
قورباندان آز فرق لنیر :
ایشچی صمد (ایرلی گلیر) :

آرکاداشلار، ایگید وطنداشلار !
بیر زامان "اینسان اولمایان" ایشچی،
هپ چامورلار ایچینده اینلرکهن،
"بنه حق وئر" دئییب ده قاوریلدی .
ان نهایتده حق یئرین بول دو .
شیمدی آرتیق بیر حاکم اولموش دور،
وورسان اوستونده اود ساچار چکیجی .
عکس ائدر هر طرفده، هر یئرده،
"بنیم حقیم!.." دئییه او گورلو سسی .
ایکی قوتلی قول، گئیش کؤکسو

اوزرینده دورور بوتون دونیا .
او "دمیر پنجه" حق ایزین بولاجاق،
حاکم اولماق دادیر. اوت... اولاجاق !..
ایشچی صمدین دوشونجه لرینده کئچمیشه
ائکسکورسییا، اینسان ساییلمايان، "چامورلار
ایچینده اینله"ین، "دمیر پنجه" آدلاندیردیغی

اثرین ایکینجی پرده سی "۸ ییل سونرا" آدلانیر و
۱۹۲۵-جی ایلده، آذربایجانین پایتاختیندا جریان
ائدیر. ایکینجی پردن رئمارکاسیندا
یازیلیمیش دیر: "باکی، شهر دایره سینده گئیش
بیر میدانچا، اوکتیابر اینقیلابینین ۸ ییل دؤنومو
موناسیبتیله یاپیلیمیش نومایشده ایشچیلر،
قادینلار...". بو پرده ده اینقیلاب قهرمانلاری، آلولو
تریبونالار، پارتیا لیدئرلری گؤرونمور. مؤلفلر
طرفیندن خصوصی وورغولانماسا دا، "نومایش"
ایری زاوودلاردان بیرینین میدانیندا تشکیل
اولونوب، بایرام ایشتیراکچیلاری و چیخیشچیلار
ساده ایش آدمالاری - فهله لر دیر. پئرسوناژلار اونا
گؤره ایشچیلردن سئچیلیمیش دیر کی، اینقیلابین
سون سککیز ایلینده اجتماعی-سوسیال
موحیطده، فهله حیاتیندا باش وئرن موسبت
دیییشیک لیکلر حاقیندا معلوماتلار داها
ایناندریجی، داها معتبر قارشیلان سین.
اینقیلابدان اول ازنین، ازیله نین، اینله یه نین،
زالتده آغلایانین، ظلم و محبس حیاتی یاشایان
هر کسین ایندی "هپ سعادت ایچینده
قایناش" دیغینی وورغولایان ایلک چیخیشچی -
ایشچی قوربان دئییر :

ایشچی قوربان :
آرکاداشلار!... بو گون ده هر بیر کس،
هپ سعادت ایچینده قایناشیور .
هره اؤز زحمتیله شن یاشایور،
شیمدی آرتیق نه ظلوم وار، نه قفس
نه ازن وار، نه اینله یه ن، ازیله ن
نه ذالتده آغلایان واردیر .
یئددی ایلدیر کی، آرکاداشلار بیز
یوز چئویردیک او قانلی دؤورانان .
بیتدی آرتیق آلوو ساچان دهشت،
شیمدی یوخ یوردوموزدا بیر وحشت .

کیرلی زنجیرلرین ایچینده ایکن
هیچقیر یقلارلا آغلاب دوردوق .
بیزی بیر آنلایان بولونمازدی،
ان سفالتده بیز قادینلاردیق
کیمسه بیلمزدی قیز، قادین نه ایمیش .
بشریت ایچینده بیزلرچون،
بیر نجات یوخ، حقوق، عدالت یوخ .
او قارانلیق، او کیرلی محبسده،
سیزلایورکن حزین، یانیق سسله .
چیرپیناردیق اسیره لر کیبی بیز .
شیمدی آرتیق او دهشتین، ظلمون
اولدو بیر ضربه ییخدی وارلیغینی .
بیزه حق وئرمه یین او قانونلار،
اولدو باخ شیمدی بیر چامور ییغینی .
اینقیلابین آلوو ساچان گونشی،
یاخدی، هپ یاخدی اسکی دونیانی .
او زاماندان قیزیل قادینلار هپ،
اولدو اینسانلیغین سئویم لی ایشی .
گولویور، شیمدی چؤهره لر گولویور،
بیر سئوینج قایناشیر باخ هر کس ده .
جانلانیر شیمدی بیر گؤزل دوغو
بو قیزیل بایرامین نتیجه سی بو ...
"ایشچی قادین" این چیخیشینین سونوندا
نوماییش ایشتیراکیچیلاری "پاشا، سن بینرله ای
ایگید آننه!..، - دئییه هایقیریر .
ماراقلی دیر کی، منظوم پیئسده ایکی اوبراز اؤز
آدلاری ایله دئییل، سوسیال دوروملاری، اجتماعی
مؤقعلری ایله تقدیم اولونموش دور: "ایشچی
قادین" و "کومسومول". گومان ائتمک اولار کی،
اثرین مؤقعلری باکی شهرینده مؤوجود سیاسی
دورومو، سون آلتی ایله آپاریلان آنتی میلی
دئموقرافیک پروسئسلری نظره آلاق و ساختا
"بین الملل چیلرین" پئشینده دایاناجاقلاری

فهله صینفینین آغریلی، سیخینتیلی دونه نی،
کئچمیشی مهم یئر توت سا دا، صاباحا، گله جه یه
اینامی بؤیوک دور. اونون فیکرینجه، "ایکی قوت لی
قول، گئیش کؤسو اوزرینده دوران بوتون
دونیا" یا ایشچی صینفی "حاکم اولماق دادیر.
اولاجاق ..!"

بو سارسیلماز امینلیگی، اینامی همکارلارینا
آشیلایان، اولناری صاباحا روحلاندیران ایشچی
صمدله - صمد آغامالی اوغلونون سیاسی
دوشونجه لری آراسیندا هارمونیک بیر باغلیلیق،
حزین بیر سسلشمه دیولماق دادیر - دئسک،
یقین کی، یانیلماریق .

اثرین مؤقعلری پیئسین پئرسوناژلاری آراسیندا
گئندئر برابرلینه ده دقت یئتیرمیش، مانیدان
سونرا "ایشچی قادین" اوبرازی واسطه سیله
ایستیبدا دؤورونو، چار ایمپئریاسینین قادین
حقوق سوزلوغونو محکمله دن، "چامور ییغینی" نا
بنزه دیله ن قانونلاری سرت تنقید ائتمیشلر.
چیخیش دا کئچمیشین، دونه نین قادیلیق و
قارانلیق لؤوحه سینین بویالاری توندلشدیریلدی کجه
بو گونون خانیملارینین چؤهره لرینده تبسسوم،
گولوش، حیاتلاریندا عکس اولونان ایشیق،
یاراشیق "اینقیلابین آلوو ساچان گونشی" ایله
بوتلشدیریلیر. پیئسده دونه نین دهشتلی،
عذاب لی منظره سی بو گونون "قیزیل
قادینلار" اینین، "قیزیل بایرام" لارین تقدیم
اولونان گؤرونولریندن داها رئال، جانلی و
ایناندیریجی گؤرونور. بو منظره "ایشچی
قادین" این چیخیشیندا دا اؤزونو بوروزه وئیریر .

ایشچی قادین (ایرلی گلیر، کسکین) :

بیر زامانلار اونوتما یین کی، بیزیم،

قارا قول دان دا فرقیمیز یوخ ایدی .

منظوم پيئس كومسومولون سون شعاريني نوماييش ايشتيراكچيلارينين گور سسله، اوجادان تکرارلاماسی ایله بیتیر .

اثرین عمومی مزیتلری ایله باغلی بیر نئچه سؤز سؤیلمه لی اولساق، اۇنجه اونوتامالیییق کی، "دون(ان) - بو گون" منظوم پیئسی یازیلاندا اونون مؤلفلریندن آلماس ایلدیریم ۱۸، سولتیمان روستم ایسه ۱۹ یاشلی گنجلر ایدی. نشرین تیتول صحیفه سینده "قافییه سیز منظومه" خاطرلر تماشاسی و اثرین مضمونونا، بدیعی سانبالینا خصوصی دقت یئتیریلمه سی آیلدی ریمی و س.روستمی صونعی "قافییه پردازلیق عذابی" ندان خلاص ائدرک فیکرین ییغجام، بیرباشا چاتدی ریلما سینا، آسان باشا دوشولمه سینه، صهنه دانیشیغی اینتوناسیاسینا، ائموسیونال تأثیر گوجونه مالیک اولماسینا خیدمت ائتمیش دیر. مؤوضونون آکتواللیغی باخیمیندان خصوصیه شعارچیلیقلا حاقیندا پارلیتیلی تصوور یارادیلماغا جهد گؤستريله ن "سوسیالیزم" ایدئولوگیاسی بو گون مارق و اهمیت کسب ائتمیر. لاکین اثرین روسیا ایمپئریاسینین کئچمیشیندن بحث اولونان حیصه لرینده چار اصول-ایداره سی سیستمینده اؤلکه نین خالقلار حبس خاناسینا چئوریلمه سی، اینسانلارین حقوق و آزادلیقلارینین بوغولماسی، حاقین، عدالتین تاپ دانماسی، ایری و خیردا چاپلی مأمورلار طرفیندن ظلمون، دهشتین، قددارلیغین، قانیچنلیین گونبگون توغیان، رومانوولار و سووت رژیملرینین تاریخی غصبکارلیق عنعنه لرینین بو گون ده اونلارین واریشلری طرفیندن داوام ائتدی ریلمه سی شوبهه سیز کی، پیئسین معاصیرلیننه، چاغداش لیغینا الوانلیق قاتیر .

اساس سیز اتهاملاریندان، یئرسیز موباحثه لردن قاجاراق "ایشچی قادین" و "کومسومول" اوبرازلارینا میللی آدلار وئرمکدن چکینمیش، غیر-میللی آدلارین وئریلمه سینا ایسه روا گؤرمیشلر. باخیشلارینا، دوشونجه لرینه دقتله یاناشساق "کومسومول" آدینین اوبرازا اویغون گلدیینی، اونو بوتون یؤنلری ایله تاماملادیغینی موشاهی ده ائدریک. اصلینده، منظوم پیئس ده "کومسومول" سیاسی اوبرازدیر. او، "شرق دن یوکسلن یانیق فریاد" اوزرینده مانیپولیاسیا ائدرک "قیزیل اینقیلاب" لاری دونیا یا یایماق آرزو سوندا دیر .

کومسومول :

اودلو دهشتله قایناشان قریبن،

یئنه قان گؤزلو، کینلی جلالدی وار .

یئنه دونیادا ثروتین آدی وار .

یئنه بايقوشلار حؤکم ائدر، باغیریر

شرق دن یوکسلن یانیق فریاد،

یئنه بیر اینقیلاب دئییب چاغیریر .

آرکاداشلار بو گون اونوتامالی

ایشچیلر وار او قانلی یئرلرده .

کی، توتولموشلار اولمازین درده

بو گئنیش کوتله لرله البت بیز،

دورمادان، دورمادان یویروتملییز .

بو قیزیل اینقیلابی شرقه یابین ..!

دورما یین ایشچیلر بو گون ده بیزی

ان بؤیوک، شانلی بیر ظفر بکلر .

یورویوب هپ گئنیش آددیملارلا

بیر حقیقی حیاته بیز چیخالیم .

قوشالیم سوسیالیزم عالمینه ..!

بیر آغیزدان گوله نده سؤیلیلیم :

یاشاسین سوسیالیزم دونیاسی !

شوبه‌سيز كى، اساس سبب آلماس ايلديريما سياسى دامغا وورولاراق اونون داغيستانا، سونرا ايسه آشقابادا سورگونه گؤندريلمه‌سى و نتيجه‌ده اونون ۱۹۳۳-جو ايلده گيزلى يوللارلا توركيه‌يه مهاجيرت ائتمه‌سى ايدى. (مقاله‌نين سورگونه باغلى حيصه‌سينده بو باره‌ده داها اطرافلى معلومات وئريله‌جك - آر.)

آ.ايلديريم ۱۹۲۷-جى ايلده س.روستمه "ماييس گؤزلىنه" آدلى شعير حصر انديب "معاريف و مدنيت" ژورناليندا چاپ ائتديرسه ده، س.روستم ايلديريم آلماسين ايدئولوژى جبهه‌ده ان سرت تنقيدچيلريندن بيرينه چئوريلير. اوندان "پرولتتار شاعرى چيخماياجاغى" قناعتينه گليرو بو فيكرى ايلديريما ادبيات جمعيتينين ايجلاسيندا آچيق بيلديريرو. يقين كى، "خالق شاعرى" دونه‌نينه نظر سالاراق سووت رئژيمى دؤنمينده آدينين "خالق دوشمنى" ايله بير يئرده "دون (نن) - بو گون" كيتابى ايله باغلى اولاراق خاطيرلانماسينى ايستميردى و ايستمزدى ده... ايكي دوستون، ايكي همكارين آراسيندان اسن سوبوق، سياسى روزيگار اونلارين ايلك كيتابينين، ايلك منظوم پيئسينين آدينى ادبى جامعه ده اوزون مدته اونوتدوردو.

مؤلفليك و فردى اوسلوب مسئله‌سى ايله باغلى بير مقاما دا دقت يئتيريلمه‌لى دير. ديليميزين اورفوقرافيا لوغتينده "گور"، "گورولتولو" سؤزلر مؤوجود اولسا دا، "گورلو" سؤزونه "دون (نن) - بو گون" منظوم پيئسى ايله ياناشى يالنيز آلماس ايلديريمين شعيرلرينده راست گلينير. كيتابدا يازارلارين ايمضاسى: "سولئيمان روستمزاده و ايلديريم آلماسزاده" شكلينده وئريلميش دير. بو آراشديرمادا علمى ادبياتدا آلماس ايلديريمين "داغلار سسلنيركن" (۱۹۳۰) و سولئيمان روستمين ايسه "علمدن نشه‌يه" (۱۹۲۷) شعير توپولولارى بو گنج شاعرلرين ايلك كيتابلارى حساب اولونوردو. يئنى تدقيقات ايسه اونلارين ايلك كيتابينين ۱۹۲۶-جى ايلده "كومنيست" قزئتى نشرياتينين چاپ ائتديردى "دون (نن) - بو گون" آدلى كيچيك حجملى منظوم پيئسين اولدوغونو تصديقليير. هر بير يازار اوچون ايلك كيتابين عزيز، اونودولماز اولدوغو حالدا هر ايكي شاعرين "دون (ان) - بو گون" اثرينى بئله تئز "اونوتمالارينين" سببى نه ايدى؟

ناغیلا ریمیز

NAĞILLARIMIZ

پخله وئریم؟

رضا عالی

فرمان عمی نین پخله چی توکانی بیزیم ائوین یاخینلیغیندا دیر. آخسامدان آخشاما ایش یئرینده ن چیخاندا ائوه گئتمه میشده ن اورا باش ویریب فرمان عمی نین داشدان یوموشاق پخله لرین یئمه سم او گونو ائله بیل یاشامامیشام.

البتہ دوزون آختارساز اصلینده مقصد پخله یئمک ده بیل، تکجه فرمان عمی نین یئنی - یئنی سؤزلرین، ایشلرین ائشیدیب گؤرمک دیر. ایری اوتوروب دوز دانیشساق فرمان عمی نین ساواد سیز لیغینا باخمایاراق هرده ن ائله سؤزلر دانیشیر، ائله سؤزلر دئییر، ائله زادلاردان خبر وئیر کی آز قالیرسان بوینوز یئرینه نه بیلیم نه چیخارداسان!!

همی ده فرمان عمی محلله نین آغ ساققالی اولدوغونا؛ هرده نده آت گئتمز ایشلر ده ن، یئرلرده ن خبر وئرمه سینه گؤره محلله ایچینده یامان حؤرمتی وار. من ایلر بویودرس اوخوموشامسا اونون قده ر بیلسئیدیم بلکه ده ایندی مجلیسه زادا کاندیدا زاد اولاردیم. یادا بیلمیره م بعضی ایشلرده الیم اولاردی. بعضی ایشلر ده دئینده اختلاس میختیلاس زاد یوخ ها فیکریز جایماسین بعضی ایشلر دئینده فیکریم بعضی ایشلردیر... آنجاق اوزون سؤزون قیساسی بو کی فرمان عمی یامان کیشی دی. اینانماساز

دالیمجا گلین سیزی آپاریم اونون توکانینا گؤرون کی یالان دانیشمیرام.

دونن یئنه ده هر گونه تای یولومو فرمان عمی نین توکانیندان سالدیم. فرمان عمی دئمه، دئی چرچیل. دئی هیتلر، نه بیلیم دئی آلاھین یانار اودو. قاپیدان ایچری گیردیم. منی گؤرمکده اؤزونو یئتیریب: آی مهندیس بس سن هارداسان؟ دئیہ بوش صندل لرین بیرینی منه گؤسده ردی. هویوخموشدوم.

- آی مهندیس سنی الله یئتیردی.

- نه اولوب فرمان عمی؟ دئیہ فرمان عمی گؤسده ره ن صندلین اوستونده اوتوردوم. میزلرین اوستونو سیلن چیگنینه کی دسماللا آلنینی سیلرکن: آی مهندیس بیلمیره م بو بعضی آداملار نییه منده ن آل چکمیرلر!!

- آی فرمان عمی منی جانا گتیردین آخی، دئمیرسن نه اولوب؟ دئیہ بارماغیملا پخله تیپانین عمی یه گؤسده ردیم. عمی آئینده کی ملاغانی قیلینج کیمی گؤیده بیر فیرلادیب سونرا باسدی تیپانین ایچینه. اطرافدا اوتورانلار سا هامیسی قولقلارین شوشله میشدیلر گؤرسونلر عمی نه دئیہ جک.

فرمان عمی ملاغانی تیپانین تکینده گزدره - گزدره سانکی باھالی بیر زاد آختاریر اوزونو منه ساری توتوب: مهندیس من ستار عمی ایله بیرلیکده مشروطه زمانیندا استبدادلا دؤیوشموشم. بونو سن هامیدان یاخشی بیلیرسن کی! دئدی.

بوغازیم بیچیلیمیشدی. من هاردان بیلیردیم فرمان عمی ستارخانلا بیرلیکده مشروطه زمانی دؤیوشوب؟! دئیہ

- آخی... فرمان عمی من...

چاتدیرمالیسان. دئدی. منده تئز قیر آتی مینیپ باشچی نین سۆزونو یئرینه یئتیرمک اوچون دوه چی محلله سینە ساری یوللانیدیم. توپ توفنگ گوللە سی گۆیدە ن نئجە یاغیر، سانکی یاغیشدی. فرمان عمی دانیشا - دانیشا بیر گۆزودە منده ایدی. دانیشماغا قیزیشاندا بیلمزدی هاردان دانیشیر نه دئییر. منده بیلمیردیم پخلە یئیم یوخسا عمی نین سۆز لرینە قولاق آسیب اونون تاییدینده باشیمی توولاییم!! گاهدان بیر گۆز آلتی اطرافدا اوتورانلار گۆز دولاندریردیم. هامیسی ائله گۆز لرین فرمانین آغزینا تیکمیشدیله ائله بیل اونون آغزیندا ایندیجە قیزیل تۆکولە جک.

- مهنديس فيكرين منده؟ قوشبازليق ائله مه منه قولاق آس دئيه عمی، سۆز لرینە داوام وئردی. آغای مهنديس شیرین جانیا آند اولسون آتین اوستونده ائله اوتورموشام، سانکی هیتر تانک اوستونده اوتوروب اوردوسونا روسیه یه فرمان حمله سی وئیر. نئجە آتی میزله بیر م. توپ توفنگ گوللە سی ده منه طرف گلدیكده باشیمی آییب رده وئیر م. بیلمیر م نه قده ر چكدی من اۆزومو سردارا چاتدیریدیم. گۆزدوم سردار شیرین جانی ایله چالیشیر. مسلسل آلینده دوشمین جانینا زلزله سالیب. آنجاق پیس كۆده اۆزومو سردارا چاتدیریب آتدان یئرە یئنیپ: سردار سیزه مکتوب گتیرمیشم دئیه اونا یاخینلاشدیم.

سردار دؤیوشمکده ن آل گۆتوروب منە ساری دۇندو، ائله دۇندو ساندیم ایندیجە منی دوشمنله ده ییشیک توتاجاق. آنجاق مکتوبو سردارا ساری توتوب احتیرام ائله دیم. سردار بیر منە باخیب بیر قیراقدا باغلادیغیم آتا باخیب ساغول مجاهید سنی مین یاشا دئییرکن منده ن: بو آتلا گلیب سن؟ سوروشدو. احتیراملا آلمی سینە مه قویوب بلی سردار بو آتلا گلیمیشم دئیدینده گۆردوم

- هه، مهنديس بيليره م سن ائله اۆزونده اوزامان ستارعمی نین مجاهید لرینده ن بیرى ایدین. من لاپ گيچ قالمیشدیم. بو سۆزون جاوابیندا نه دئمە لی اولدوغومو بیلمیردیم. سونرا فرمان عمی اوزونو اطرافدان هوروت هوروت اونا باخانلار توتوب: مهنديسين بئله ليگينه باخماين ها، بو اۆزو يامان ايگيد آدامدی. وقتیندا سیزه دئیه ره م او زامان بو نه ايشلر گۆروب. دئیه تیانین تکینده ن بیر ملاغا دولدوروب بوشقابلارین بیرینە تۆکرکن منە ساری گلیب بوشقا بی میزین اوستونه قویوب منیم اوزومه آیری - آیری باخدیقدان سونرا یئنه تیانین باشینا قاییتدی.

- هه، مهنديس دئيردیم، دونن سنده ن سونرا بير نفر بيلميره م کيمين سۆزونه آلدانیب بوردا اوتورموشدو سفئه له بیردی. آلتدان - آلتدان منیم اوزومه باخیب، یئنه سۆزونه بئله داوام وئردی: مهنديس منی ایسته مه یین آداملار ایسته ینلریمده ن چوخدولار. اونلار چالیشیرلار منیم آبیریمی گۆتورسونلر. هئچ بیرسی منی گۆزلیرى گۆتورمور. بیلمیرسن یامان پیس زامانا اولوب. یئنه منیم اوزومه باخیب سۆز لرینە منده ن تایید ایسته ییب باشیمی آشاغی اوستده آپاردیقدا یئنه سۆزونون آردیندا: یادیندا اولسا اوندا من ستار عمی ایله چرنداب محلله سینده مشروطه مجاهید لرینده ن بیرى ایدیم. بئله دی یا بئله ده ییل؟ دئدی. یئنه باشیمی آشاغی اوستده آپاریب سۆزونو دامغالادیم.

- مهنديس اوگونو هئچ ياديدمان چيخماز ستار عمی کربلائی حسین خان باغوان ایلن دوه چی محلله سینده دؤیوشه باشلاری قاریشمیشدی. باشچی لاردان بیلمه دیم هانکیسی منی چاغیریب: آی فرمان سنده ن سونرا هئچ کیمه اینانمیرام، آتینی مینیپ بو نامه نی سردارا

منه: آخی سن کی بئله دئییرسن، بو سۆزلره شاهیدین ده واردیر سوروشوردو. منده : صباح یئنه ده گل، مهندیس گل سین اوندا گۆره رسن یالان دئمیره م دئدیم جاوابیندا. سونرا اوزونو اوتورانلارا توتوب: آی جاماعات گۆردوز کی من دئدیکلریمی مهندیس ده تایید ائله دی دئدی.

سونرا باشقا بیر بوشقاب گۆتوروب منه ساری باخیب: مهندیس یئنه پخله وئریم؟ دئدی.

یاواش - یاواش گئتمک وقتی چاتمیشدی. او گونوده ایش یئرینده چوخ یورولموشدوم. آیاغا قالخیب یوخ عمی ساغول دئدیم. فرمان عمی نین پخله پولون وئرمک اوچون اونا ساری یؤنلدیم. - مهندیس هارا اوتور هله سنله ایشیم وار. پولونودا قوی جیبینه سونرا آرام دئدی. چوخ دئینده ن سونرا عمی یامان یورولموشام صباح گۆروشه ریک دئییه عمی ایله گۆروشوب، ساغوللاشیب، توکاندا ائشیه چیخدیم. دوزون آختارساز عمی نین سۆزلری منی ائله توتموشدو کی سانیردیم من ائله ارزومده او گونو فرمان عمی ایله دؤیوش مئدانیندا ایمیشم.

*****

سیچان

مهدی نظری

قیز قاپی یا زیلنمیشدی. الینده کی تیکه نی کاسایا قایتاریب، گۆزونو قاپیدان گۆتورمه دن یاواشجا دالا اوتوردو. دوواردان دؤنه دؤنه "تیریپ تیریپ" سسی گلدی. قیزین - «وای آنا!» جینگیلتییسی ایله کیشی دیکسینیب، آغزینداکی لوقمادان بوغازینا سیچرادی. آرواد اونون کوره یینی یوموروقلایاندا، او تایدان دا، آلینی اوزادیب تله-سیکجه پارچدان سو گۆتورمک ایسته یین اوغلان،

سردارین آغزی آچیق قالیب. فرمان عمی سۆزلرینین بوراسینا چاتاندا یئنه اوزونو منه ساری توتوب، مهندیس اؤزو سرداری منده ن یاخشی تانییاردی. اینانماساز اوندان سوروشون دئدی. آردیندا هوروت - هوروت اونا باخانلارا: هه، قارداش سردار منده ن: مجاهید بس دئمکده ن بو آتلا گلیب سن؟ سوروشدو.

یئنه احتیراملا آلیمی سینه مه قویوب: بلی سردار بو آتلا گلمیشم دئدیم. سردار تعجوبله منده ن: بس بو آتین باشی هانی؟ سوروشاندا، آرخایا باخدیقدا بیلدیم آتین باشین توپ گولله سی آپاریب. یازیق آتین باشیندان نئجه قان گئدیریدی. آلاسه سیزی ایناندر سین، مهندیس یاخشی بیلیر، آز قالدیم اوتانديغیمدان یئره گیره م. سردارا نه دئییه جه ییمی بیلیمیردیم. تئز فیکیرله شیب: سردار آتدا سیزین فدایی لریز ده ندیر. اودا گره ک باشین سیزین یولونوزدا وئرسین دئییه سردارا ساری دؤندوم. سردار منی قوجاقلاییب: مجاهید منیم سنه تای بئش - آلتی دؤیوشه نیم اولسایدی، ایندی من اؤزوم گلیب بوردا دؤیوشمزدیم دئدی.

سۆزلر بورا چاتاندا پخله لری قوتاران بوشقابی فرمان عمی یه ساری توتوب: سویوندا وئر دئدیم. فرمان عمی منده سۆزلرینه تایید اوموردو. چاره سیزلیکده ن: هه، فرمان عمی او گونلر اولایدی کاش. دئدیم. فرمان عمی فاتتح سردار کیمی ملاغانی باشینین اوستونده فیرلادیب: گۆردوز؟ گۆردوز یالان دئمیره م؟ دئدیم مهندیس گلسه منیم سۆزلریمی تایید ائده جک دئدی. آنجاق کی فرمان عمی سئویندیگینده ن قاندا چیخاردیب اوچماق ایسته ییدی.

- فرمان عمی دئمه دین آخی دونن کی اوغلان نه دئییردی؟ هه، مهندیس، دونن بورا گلن اوغلان

اويناقلاييردى. چنەسى اليندەكى آغاجدا، گۆزۈ پيشيكدە؛ او قيرمىزى دىلى ايله اوستو باشىنى يالايردى. آغاجلا پيشيگىن قىچلارنى قووزايىب آشيراندا، پيشىك قاجىب اۋزونو قادينىن قيرمىزى دونونا سورتدو. قادين - «قانجىق!» دئيه اونو قووالايندا، پيشىك گئدىب كيشىنىن قاباغىندا كورەيىنى خالچايا سورتدو. كيشى قىزىن باشىنى تومارلاييردى. قىزىن گۆزۈ تلوزيوندا دالاشان كيشىلە اوغلاندا ايدى. كيشى پيشىگە ايشارە ائدرک، قادينان يان دۇندو. - «گئجە يارىسى چىخماسايدىم، اۋلموشدو ھا.»

قادين چۆرك قىرىنتىسى يئره دوشمەسىن دئيه دونونون آتەيىنى سوفرا كىمى قاباغىنا سرمىشىدى. آتەيى اليندە ايكن مطبخە دۇندە، تىكەنى گۈجلە اۋتوروب ليوانى باشىنا چكن اوغلانا گۆزونو آغارتدى. اوغلان - «ھاھ!» دئىيىب، سولانمىش گۆزلىپلە كيشىيە باخىب دئدى: - «يئرىندە اولسام، قوپارام او قارا ائركك بونو پارچالار.»

كيشى: - «ھلە سن گۆزتە پارتلاماياسان!»
قىز آلتدان يوخارى آتاسىنا باخىردى، - «آتا! من سحرەجك ياتماياجام.»

كيشى: - «نئىيە قىزىم؟»
قىز قالخىب اونون بوينونو قوجاقلادى، - «سىچانا گۆرە!»
كيشى: - «قورخما! دامانى چىخا بىلمز.»
قادين آتەيىنى سىلكەلەيىپ، قىزا دۇندو: - «گۆزتە سىچان اتووى يئىر!»
اوغلان اوپنىن قاباغىندا آغاجى توولاييردى. قادين يانيندان سوووشاندا، ياواشجا اونو دئدى: - «بە بىز نئىلەيك؟!»

قادين دىرناق توتان اليندە، گلىب يئردە اوتوردو. اوچا سسلە دئدى: «من نئىلەيىم، بوش اوتاغىمىز اولسايدى، اوردا ياتاردىز.»

سويون يارىسىنى دا جالادى سوفرايا. ارواد بىر آلىلە ليوانى كيشىنىن قاباغىنا توتوب، او بىرى آلىلە ايسە اونون كورەيىنى يوموروقلا يوموروقلايا، اوزونو قىزا دۇندىرىب، - «يارىماياسان! نە اولدى؟!» دئدى.

اوغلان باشى آشاغى، سويو پارچا يىغا يىغا دئدى: - «ائەل بىل دالدان سىچان كئچدى!»
ياواش ياواش اۋزونه گلن كيشى الينى اونا آتدىغىندا، اوغلان يئرىندىن سىچرايىب قىراغا چكىلدى. قادين اوغلاننى بىلەيىندىن ياپىشىب، - «بو نئىنەسىن، او يارىمامىشىن جىنگىلىتىسى زھرىمى ياردى» دئيه اونو يئنىدىن اوتورتدو سوفرا باشىندا.

پيشىگىن "موو" سسىنە ھامى قاپىيا دۇندو. سارى، كۆك پيشىك اونلارا باخىردى. كيشى - «توو گۆزۈوھ! ائوئىن سىچاننىن توتماق عوضىنە، دايجا چۆلدن ائوھ سىچان قوناق گتيرىر» دئيه يانينداكى ياش دىسمالى اونا تولازلادى. پيشىك توواراق چۆلە چىخدى. قادين قورو چۆركلرى ياشلاردان آيىرىردى. كيشى بىغلارنى ائشە ائشە، - «يىغىشىدىر بابا! زھرىمىز اولدى» دئدى.
قادين تىلتاننىن سون تىكەسىنى اودوب، كاسالارى بىر بىرىنىن ايچىنە قويوب آياغا قالخدى.

اوغلان اوپنىن دووارىنا دايناراق، فىكرە گئتمىشىدى. سارى پيشىك قاباغىندا

آغ و شفاف ایدی، ائله بیل اوزه رینده صنعتکار الی ایشلهمیشدی، اؤز - اؤزومه دئدیم: کاش قار دنه سینین دیلی اولایدی. اؤز سرگودشتینی منه دانیشایدی. بونا بند ایمیش کیمی قاردنه سی دیله گلدی. منیم سرگودشتیمی ائشیتیمک ایستهمیرسن سه قولاق آس دانیشیم. من بیر نئچه آی اول سو قطره سیدیم. خزر دنیزینده میلارد - میلارد سو قطره لرله اویان - بویانا گئتمکله گون لریمی کئچیردیردیم. یای گون لریندن بیرینده دنیزده گزیشیردیم، گونش برک ایستی ساچیردی ایستی نین تاثیریندن قیزیشیب مینلر، اون مینلر قطره ایله بیرلیکده بوخارا چئوریلدیم. بیز یونگوللوکدن قانادلانیب یوخاریلارا اوچوردوق، کولک ده آرخامیزا دوشوب بیزی ایستهدییی طرفه قووردو، او قدر یوخاری قالخدیق کی آداملار گؤزوموزدن ایندی. هر طرفدن بوخار کوتله لری گلیب بیزه قوشولوردو، بعضاده بیز گئدیپ داها بؤیوک بوخار کوتله لرینه قوشولوردوق. بیر - بیریمیزه قوشولوب یول گئدیردیک. گئتدیک جه سیخ لاشیب چوخالیب، چوخالیدیق جا یوخاریلارا انگین لیک لره اوچوردوق، بعضاً گونشین اوزونو اؤرتوردوک، بعضاده آی و اولدوزلارین قارشیسینی کسیردیک، گئجه نی داها قارانلیقلاشدیریدیق. بوخار ذره لری نین بیر چوخو دئیردی: آرتیق بیز بولود اولموشوق. کولک بیزی جور به جور شکل لره سالیردی، هله من اؤزوم دنیزده یاشایاندا بولودلاری موختلیف شکل لرده، اینسان، دوه، حتتا اوزون قولاق شکلینده گؤرموشدوم. گؤیده نئچه آی سرگردان قالدیغیمیزی بیلیمیر.

چوخ سیخ لاشمیشدیق کی اطرافی گؤرموردوک، هارایا گئتدیییمیزی بیلیمیردیک. گونش گؤرونموردو. ائله بیل گونشین قاباغینی

← Xudafərin 197 (2021) خدافەرین ۱۹۷ شەہر یور ۱۴۰۰

اوشاق ادبیاتی

UŞAQ
ƏDƏBİYYATI

قار دهنه سی

یازان : صمد بهرنگی

کؤچورن: بهروز صدیقی

قارلی قیش گونلرین بیرینده پنجره نین آرخاسیندا دایانیب تاماشا اندیردیم. قار دنه لری رقص ائده - ائده دووارلارین، کوللارین، آغاجلارین بوداقلارینا، بیر سؤزله هر شئین اوزه رینه دوشوردو. ائله بو آن ایری بیر قار دهنه سی پنجره یه طرف گلدی. الیمی باپیرا اوزادیب قار دهنه سینین آلتینا توتدوم آستاجا گلیب اووجومون ایچینه دوشدو. نئجه ده

قوناق اولما!

يازان: عنصرالمعالی کيکاووس بن اسکندر ابن وشمگیر زیار

چئورن: حسین واحدی اورمیه

آداب و رسوم مهمانی گرفتن و مهمانی رفتن در

سراسر جهان

اؤزگه ایله غریبه آدمالاری هرگون قوناق ائتمه. هرگون قوناقلارا یاراشیقلی و حاقلی قوللوق ائده بیلمزسن. باخ گۆر بیر آیدا نچه سئری اورهیین ایسته بیر قوناق قبول ائدهسن؛ اوچ دفعه ایسته بیرسن سه، ساده جه بیر دفعه قوناق چاغیریب، اوچ سئری ده آچاچاغین سوفرائی، بو بیر سئری ده آچیب، عیب آختارانلارین آغزینیدا باغلا. ائوینه قوناق گلنده، اونلارین قاباغینا چیخیب، گولر اوزله خوش گلدین دئییب، اونلارا لایق اولان کیمی قوللوق ائت، بوشکور بلخی دئدییی کیمی:

گنجه گوندوز قوناغی تومارلاماق ان گۆزل ایشلردن دیر.

سوفرائین آشاغی سیندا اوتور

قوناق، چۆرک یئمه دن اؤنجه گلیرسه، اونا تازا مئوه لر گتیر یئسین. بیر آز دایان، سونرا اونلاری سوفرایا چاغیر. قوناقلار سنه دئمه یینجه: "داها بسدیر گل اوتور"، اوتورما. دئ: نه ته هر اوتوروم؟ قویون قوللوق ائدیم.

بیرداها سنی چاغیرسالارسا، اوتوروب اونلارا چۆرک یئ، آما، بؤیوک قوناقلیق دئیل سن یئر تاپا بیلمه یه سن، گنت آشاغی دا اوتور.

قوناقلاردان عذر ایسته مه، عذر ایسته مک بازارچی لارین ایشی دیر. دقیقه ده بیر، دئمه: "فلانکس چوخ یئ. هئچ یئمیسن! سنین جانین بونلارین قابیلی یوخدور. سیزه لایق یئمکلر حاضرلایا بیلمه دیم. بو دفعه باغیشلا یین، گلن سفر جبران ائده رم."

بو سۆزلر محتشم اینسانلارین سۆزو دئیل، ایله ده بیر دفعه قوناق چاغیرانلارین سۆزودور، بازارچیلارا تای. بئله سۆزلرله قوناق اوتانیب، دویونجا چۆرک یئمه میش، سوفرادان آیریلار.

بیزده دب بئله دیر بیزیم گیلاندا یاخشی دبیمیز واردیر. چۆرک یئمه واختی، قوناقلاری قوناق اوتاغینا آپاریب، سوفرائی آچیب، یئمکلری دوزندن سونرا، ائو صاحب لری اوتاقدان چیخارلار، فقط بیر نفر اوزاقدا دایانیب، قوناقلارا لایم اولانلاری گتیره ر. بو دب عرب لرده ده واردیر.

کسمیشدیک. بولودون ائنی - اوزونو بیر نچه یوز کیلومتر اولاردی و یاغیش اولوب یئر قاییتماق ایسته ییردیک. یئرین حسرتیله اوره ییم بیر تیکه اولموشدو. بیر مدت دن سونرا یاری سو و یاری بوخار حالینا دوشدوک. آز قالیردی یاغیشا چئوریلک. بیردن هاوا ائله سویدو کی من ده، یولداش لاریم دا تیتره دیک. اطرافیم نظر سالیب یولداش لاریمین بیریندن سوروشدوم کی نه اولوب؟ بئله جاواب وئردی: «ایندی باشقا یئرلرده هاوالار ایستی اولسا دا، بیزیم اولدوغوموز یئرلرده قیشدیر. بو گۆزله نیلمز سویوق بیزی یاغیش اولماغا قویما یاچاق. بیرجه منه باخ؛ من قارا دؤنورم ائله سن اؤزون ده.» یولداشیم سۆزلرینی قورتارا بیلمه دی. قارا دؤنوب یئر ائتمه یه باشلادی. اونون آردینجا من ده. مینلر منیم کیمی ذره لرده بیر بیرینین آردینجا قارا دؤنوب یئر یاغماغا باشلادیق. دنیزده اولاندا آغیر ایدیم آنجاق ایندی چوخ یونگول لشمیشم. قوو کیمی اوچوردوم اونا گۆره کی سویوق ایلیک لریمه ایشله میشدی. رقص ائده - ائده یئر گلیردیم ائله کی یئر یاخینلاشدیم گۆردوم تبریز شهرینه دوشورم. خزر دنیزیندن نه قدر اوزاقلانمیشدیم، یوخاریدا اولارکن بیر اوشاغین یازیق بیر ایتی دؤیدویونو گۆردوم، ایت آلدیغی ضربه لرده یازیق - یازیق زینگیله ییردی. گۆردوم کی یئر بو وضعیتده یاخینلاشسام دوز همین ظالیم اوشاغین باشینا دوشه جم. کولکدن خواهیش ائله دیم کی منی باشقا یئر آپارسین. اوشاغین باشینا دوشمکدن خیلاص اولدوم کولک ده خواهیشیمی قبول ائدیب منی بورایا گتیردی. الینی آلتیما توتدوغون اوچون سندن خوشوم گلدی. نهایت قاردنه سینین سسی کسیددی باخیب گۆردوم کی سویا دؤنوب.

قاینق: آذربایجان آنتولوژیسی، دؤردونجو جیلد

حکومه بیللوری (1026-2000) Hökumə Billuri

گۆرندە کی، قوهوم-اقربالاری پرن-پرن دوشوب،
بلکه ده اؤزوندن آسیلی اولمایاراق گیلیندی:
" داغلار، اوخ اولوب گۆزومه باتیرسان. آراز،
منیم قانیم کیمی نییه بولانیق آخیرسان؟
اوزون دؤنسون، آی خان آراز،

نییه قارداشی قارداشداش آیرییرسان؟ "
گنج حکومه سئوینجینی، کدر و اینتیظارینی
پوئتیک فورمادا بیلدیرمگی باجاریردی. دوزدور، او،
هله گله جک قیسمتینی، نئجه حیات طرزی
یاشایاجاغینی بیلمیردی. یالنیز خیالیندا بو
حیسیسلر دولاشیردی: " زامان، دؤوران ان
عدالتی حؤکمدار، عادیل حاکیمدیر. بو مطلق
قانونلار قارشیسیندا نییه حاقسیزلیق قالب گلیر؟
"

ایلک شعیرلرینی اورتا مکتب ایلرینده یازیب.
قلمه آلدیغی " فهله "، " گؤیرچین "، " صبح
آچیلدی " آدلی ایلک شعیرلری " آذر "، "
وطن یولوندا " قزنتلرینده و " آذربایجان "
ژورنالیندا درج اولونوب.

سید جعفر پیشوری نین لیدئری اولدوغو
آذربایجان دئموکرات پارتیاسی نین زنجان
ویلايت کومیتته سینده رهبر وظیفه لرده
چالیشیب.

۱۹۴۶-جی ایلین دئکابریندان قوزئی آذربایجاندا
موهاجیرتده یاشاییب. همین واختدان فعال بدیعی
و علمی یارادیجیلیقلا مشغول اولوب، دؤوری
مطبوعاتدا منتظم چیخیش ائدیپ. نهایت،
حکومه ده آرازین بری سمتینه تشریف گتیردی.
۲۰ یاشیندا قیز اوچون بو، اولای بیلسین، آرزو
اولونماز سفر ایدی. آنجاق او گلمه لییدی، باشقا

دکتر ساکیبه السگر اوا

Sakibə Ələsgərova

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru dosent,
əməkdar müəllim

عؤمور گئدر ایزی قالار،
شاعیر گئدر سؤزو قالار.

ح.بیللوری

حکومه (حکیمه) ابراهیم قیزی بیللوری ۳
مارت ۱۹۲۶-جی ایله گونئی آذربایجانین زنجان
شهرینده، دمیچی عایله سینده دونیا یا گۆز
آچیب. بوتون اوشاقلار کیمی، او دا قایغیسیز،
خوشبخت بؤیوموشدو. یئنیئتمه یاشینا چاتاندا
ایسه حیسیسلری، دویغولاری اونون دوشونجه
سینی دیشیر، تفککورونده حاقا، عدالته تاپینماق
کیمی فیکیرلر اوپانیردی. البته، بونلار هله تام
فورمالاشمامیشدی. ۱۵-۱۰ یاشینداکی قیز
بیلمیردی کی، نه اوچون تبریزدن، زنجاندان
قوهوملاری، قونشولاری، قارداشلاری آراز چایی
نین او بیرى سمتینه جان آتیر، جنوبدان شیمالا
باش گۆتوروب گئدیرلر. حکومه اورتا مکتبی
یوکسک قییمتلرله بیتیردیگی اوچون اونا تکلیف
ائتدیله کی، ائله اورادا قالب موعلم ایشله سین.
او بو تکلیفدن فرحلندی. ایلک گوندن اعتیمادی
دوغرولتماغا چالیشدی. لاکین دویوب، آنلاییب

علمری نامیزه دی (١٩٦٣)، آذربایجان س س ر
امکدار اینجه صنعت خادیمی (١٩٨٤). آذربایجان

علمر آکادیمیاسینین یاخین و اورتا شرق
خالقلاری اینستیتوتوندا باش علمی ایشچی
اولموشدور. یارادیجیلیغی دؤولت طرفیندن "
امک وئتئرانئ " مئدالی ایله قییمتلندیریلیب. بیر
چوخ شعرلرینه موسیقیلر بسته له نیب.
اثرلرینده آذربایجانین ایکییه بؤلونمه سی فاجیعه
سینی تکرار-تکرار یاشاییب. تبریزی گئجه لر
یوخوسوندا گؤروب، آما یوخولاری هئچ زامان
چین اولماییب.

گونئی داغلاریندان بیر اودوم هاوا، مئشه لریندن
بیر تک یارپاق دیله ییب. وطنین سویوندان بیر
اوووج ایچمک و آرازین او تایننا قدم باسماق
حسرتینی چکیب.
حیات گؤزلریمده سؤنمه دن قاباق،
سیزدن بیر دیلگیم اولاجاق آنجاق.
توفانا، کوله یه دؤندرین منی،
گؤندرین وطنه، گؤندرین منی.

علاجی یوخ ایدی. چکیشمه لردن، دیدیشمه لردن
جان قورتارمالییدی. قلبی نین کؤورکلیگی آز
کئچمیش دیل آچیب دانیشدی:
کاش تبریز اولایدی، بیر ده او گونلر،
قالیب گلدیگیمیز او آیدین سحر،
آزادلیق اولایدی، بیر ده کی ظفر،
قلبلرده مین اومید یانديران آتش،
اوفوقدن بایراق تک ائیدی گونش...
یورد حسرتی اینسانین دینجلیگینی عرشه چکیر.
ائله هئی گؤزلری یولدا، قولاغی سسده قالیر.
دوغرودور، گنج حکومه سووئت آذربایجانینا
گلمگیندن پئشمان دئییلدی. او، صمد وورغوندان،
میرزه ایبراهیموودان، سلیمان روستمدن دایم
قایغی گؤروردو. ١٩٤٧-جی ایلهه باکی دؤولت
اونیوئرسیتتی نین فیلولوگییا فاکولته سینه قبول
اولوندو. آما اورگیندن نیسگیل چکیللمه دی.

١٩٥٢-جی ایلهه آذربایجان دولت دانشگاهینین
(ایندیکی باکی) فیلولوگییا فاکولته سینی
بیتیریپ. " ایران آذربایجان رئالیست
دئموکراتیک ادبیاتی " مؤوضوسوندا پایان نامه
مدافعه ائدیپ. فیلولوگییا علملری نامیزه دی
علمی درجه سینی آلیر. آذربایجان علملر
آکادیمیاسی یاخین و اورتا شرق خالقلاری
اینستیتوتوندا باش علمی ایشچی وظیفه سینده
چالیشیب.

١٩٥٥-جی ایلهه " شعرلر " ، ١٩٦٣-جو
ایلهه " آزادلیق باهاری " ، ١٩٧٠-جی ایلهه "
ایتحاف " ، ١٩٨٠-جی ایلهه " سنین کؤنول
اوتاغین " و س. کیتابلاری موسکوا و باکیدا روس
دیلیلنده نشر اولونوب.

بیللوری حکومه (حکیمه) ایبراهیم قیزی -
آذربایجان شاعیری، ادبیاتشوناس، فیلولوگییا

حکومه خانیملا اونیوئرسیئئتین آودیتوریاسیندا تانیش اولوب، اونون شعرلریندن ممنون قالدیغینی بیلدیریب. " قیزیم، سنین یارادیجیلیغیندان ذؤوق آلیرام. گئتدیگین یول چتیندیر، آما شرفلیدیر. سنه اورگینجه اوغورلار آرزولاییرام "، - دئییب. عئینی زاماندا علی سولطانلی گنج شاعیرین ایلك " منیم آرزوم " و " اؤلمز قهرمان " کیتابلاری حاقیندا " ادبیات و اینجه صنت " قزئتینده گئنیش مقاله ده درج ائتدیریب. طلبه لیک ایللرینی اوغورلا باشا ووران حکومه بیللوری " آذرشر " ین بدیعی ادبیات شعبه سینده ایشه قبول اولونوب. یارادیجیلیغی محصولدار اولدو. " شاعیرین یادیگاری "، " مندن اوزاقلاردا " شعرلر توپلوسو ایشیق اوزو گوردو. چوخ کئچمه دی ایجتیماعی-سیاسی فعالیتینی نظره آلیب اونو آذربایجان دئموکرات پارتیاسی مرکزی کومیتة سی نین اورقانی اولان " آذربایجان " قزئتی نین باش رنداکتورو وظیفه سینه تعیین ائتدیلر. تخمینن دؤرد ایل اورادا ایشله دی، اورگینده کی آرزولاری پوئتیک میصراعرلارلا، پوبلیسیستیک قئیدلر واسیطه سیله ده اوخوجولارا چاتدیردی. لاکین پوئزییا اونون وارلیغیندان، دامارلاریندان، قانیندان سوزولوب گلیردی. ایستسه ده، اوندان آیریلا بیلمیردی. بعضا دوشونردی: " نه یاخشی الیم قلم توتور، کؤنلومدن کئچنلری یازیب آزاجیق دا اولسا، ساکیتلشه بیلیرم. یوخسا اورگیم غوصه دن چرله یردی " . خالق شاعیری بختیار واهابزاده یازیردی کی، حکومه خانیم کؤورک شعرلر مؤلفی اولدوغو کیمی، هم ده سون درجه مدنی، عالیجناب اینسان ایدی. اونون ۲۰-یه یاخین کیتابی یادیگار قالیب. اصل ضیالی اول منسوب اولدوغو خالقینی، سونرا اؤزونو دوشونمه لیدیر.

حکومه بیللوری نین شعرلری نین بؤیوک بیر حیصه سی میلی فاجیعه نین دوغوردوغو یاشانتیلار اولوب. شخصی آغریلاریندان دوغولان شعرلری اوخوجو قلبینی ریقته گتیریر، کدرلندیریر و گؤزلرینی یاشاردیر. تصادوفی دئییل کی، اونون اثرلرینده تبریز، آراز، وطن، آیریلیق ان چوخ تکرارلانان سؤزلردیر. شاعیره نین ان تاثیرلی و یاددا قالان اثرلریندن بیری محض " تبریز " شعریدیر:

حسرتین یاندیرار، پؤرشودر منی،

ظریف چیچک کیمی اوشودر منی،

سسلم ساوالان ائشیدر منی،

قیزینام اودونا، کؤزونه تبریز!

چوخ حاقسیزلیقلارین، فاجیعه وی حادیته لرین ایشتیراکچیسی اولماسینا باخمایاراق، یارادیجیلیغیندا صاباحا اؤلمه ین بیر اومید، اینام حیسیسی آپاریجی خط کیمی کئچیر. " اینانیرام او پارلاق گونه " دئین شاعیره وطنین بوتؤولشه جگینه و خالق نین اؤز آزادلیغینا قوووشاجاغینا بؤیوک بیر اینام بسله ییب. آذربایجان اونون شعرلرینده بوتؤودور، تامدیر و بؤلونمزدير. واحد و آزاد آذربایجان ایدئیاسی اونون حیاتی نین مضمونونو و یاشامی نین قایه سینی تشکیل ائدیپ.

۱۹۵۲-جی ایلده حکومه بیللوری شرق دونیاسی نین سؤز، صنعت، پوئزییا کوریفئیلریندن اولان شهریارا مراجعتله یازمیشدی: قوی زمان دولانسین، سنسه بئله قال! شاعیر دیشمه یه تاپماسین مجال. تبریزی، زنجانی سن یادینا سال، گل اؤپوم موبارک، اودلو سطرینی، سندن تبریزیمین آلیم عطرینی... زمانه سی نین تانیمیش ادبیاتشوناس عالیمی، سون درجه حساس، دیقتچیل اینسان علی سولطانلی

یئنه باش قوبارام دیزینه، تبریز.
حسرتدن هیجراندان جانا دویموشام،
دویونجا باخارام گؤزوننه، تبریز.

بولانیق سولارین آخسین دورولسون،
تزه گوللریندن بوسات قورولسون،
او گول جامالینا بیر ده وورولسون،
بیر قوبار قونماسین اوزوننه، تبریز،

گولوستان باغی نین سئیرینه گلیم،
لاله یاماجیندا بیر ده دینجه لیم،
اؤتن گونلریمه یئتیشمز الیم،
دوشوم هئج اولماسا ایزینه، تبریز.

بولانیق سولارین آخسین، دورولسون،
تزه گوللریندن بوسات قورولسون،
اؤ گول جامالینا بیر ده وورولسون،
بیر قوبار قونماسین اوزوننه، تبریز.

آذربایجان دؤولت اونیورسیتی نین فیلولولوگیا
فاکولته سینی (۱۹۵۲) و موسکوادا ایجتیماعی
علمر آکادئمیاسینی (۱۹۶۳) بیتیرمیشدیر.
گونئی آذربایجاندا میلی آزادلیق و دئموکراتیک
حرکاتین (۴۵-۱۹۴۱) فعال ایشتیراکچیس
اولموشدور. اثرلری: " منیم آرزوم " (۱۹۴۹)،
" موباریزه ایلیرینده " (۱۹۵۱)، " شاعیرین
یادیگاری " (۱۹۵۷)، " سندن اوزاقلاردا " (۱۹۶۱)،
" سحر گونشی " (۱۹۶۴)، " ایسترم " (۱۹۶۹)،
" چینار گؤزله بیر منی " (۱۹۷۵)،
" شعرلر " (۱۹۸۰)، " بیر ده باهار گلسه " (۱۹۸۴)
و س. کیتابلاری، " سربیه " (" اؤلمز
قهرمان ")، " سنین حیاتین "، " مهین "،
او گؤیلرین آلتیندا " پوئمالاری مؤوجوددور. م.

بیللوری محض بئله قلم صاحبیریندن ایدی.
بختیار موعلیم حکومه بیللوری ایله باغلی باشقا
بیر مقامی بئله خاطرلاییر: " ۱۹۵۸-جی ایلده
" گولوستان " پوئماسی " شکی " قزئتینده
درج اولونموشدو. قارا قوووه لرین تضییقینه،
تعقیبینه معروض قالمیشدیم. بئله دار مقامدا
قایغیکئش اینسانلار منی مودافیعه ائتدیلر،
اونلاردان بیر ده حکومه خانیم ایدی. او،
ایستعدالی شاعیر، گئنیش بیلکلی علم خادیمی،
حسساس قلبلی اینسان کیمی هله ده یادداشیمدا
یاشاییر " . حکومه بیللوری ۱۹۶۳-جو ایلده "
ایران آذربایجانی نین رئالیست-دئموکراتیک
ادبیاتی " مؤوضوسوندا پایان نامه مودافیعه ائده
رک فیلولوگیا علملری نامیزه دی علمی درجه
آلمیشدیر. بیر ایل سونرا آذربایجان علملر
آکادمیاسنین یاخین و اورتا شرق خالقلاری
اینستیتوتوندا باش علمی ایشچی وظیفه سینه
دعوت اولونموش، عؤمرونون سونونا قدر اورادا
چالیشمیشدیر. حکومه بیللوری امکدار اینجه
صنعت خادیمی فخری آدینا، موختلیف فرمانلارا،
دیپلوملارا لاییق گؤرولموشدور. " اورک دوستاق
اولدو درده، فراغا " دئسه ده، اونون عؤمرونون
بوگونوموزه دایم آنیلان اونودولماز خاطیره لر
یادیگار قالمیشدیر. حکومه بیللوری ۲۲ نوپابر
۲۰۰۰-جی ایلده باکیدا وفات ائتمیشدیر.

وطن حسرتی ایله قلبی دؤیون شاعیره نین ائل
آراسیندا مشهور شعرلریندن بیر ده " تبریز "
شعیردیر. سکسه نینجی ایللرین سونونا یاخین
آذربایجان میلی حرکاتی نین گئنیشلندیک
دؤورده مشهور س س ری میلیوونچوسو جئت
علیئو طرفیندن، همچنین بو شعر اساسیندا "
تبریز " موسیقیسی بسته لنمیشدیر.

قوللاریم دولانا بوینونا بیر گون،

بو گونش شفقیله اینسانلارین اورگینی ایسیدیر. باخمایاراق کی، فعالیتده دئییل، اینسانلار هله ده اونا اینانیر. بو پارتییا اطرافیندا خالقین قهرمان اوغول و قیزلارینی توپلامیشدی. اینسانلارا آزادلیق، خوشبختلیک، سعادت یوللارینی گؤسترن پارتییانین کئچمیش عوضولری هله ده اؤزونو اونا سادیق عسگر حساب ائدیر. چونکی بو پارتییا حاقیققتدن یارانیب، خالقین حاق سسینی هایقیریر. خالقین اونا یئنه احتیاجی وار.

سن سون قویدون او قانلارا،
سن سون قویدون فلاکته
سن سون قویدون حاقسزلیغا
سن سون قویدون اسارته.

بیر ایل یاشادی، آما چوخ ایش گوردو: حاق سؤیله یین اینسانلاری زیندانلاردان آزادلیغا چیخاران، سعادت یول آچان، آندینی پوزمایان، آدی اوزون ایللر یاشایاجاق اولان بیر پارتییدیر. ه. بیللوری نین عوضو اولدوغو دئموکرات پارتیاسی. خیانت اولماسایدی، هله آمئریکالی جلالدلاری دا نیویورکا قوواجاقدی.

شاعیره نین " سرییه " (ح. بیللوری. اؤلمز قهرمان. باکی، ۱۹۵۰، ص ۲۶) پوئماسی نین قهرمانی دا همین پارتییانین وفالی، صداقتلی عوضودور. شاعیره شاهیدی اولدوغو فاجیعه لردن بیرینی قلمه آلیب. اوزون قیش گئجه لری نین بیریدیر. او، دوشونجه لره دالیب. سؤزونده دایما آچیق اولان شاعیره دوشونجه لرینی قلمه آلماق ایسته بیر. اونون مقصدی فارس شووینیزی نین قانلی قانونلارینا قارشى عوصیان یاراتماقدیر. بو عوصیان بئیینده باشلامالیدیر، ینی اول درک اولونوب، سونرا کوتله یه چاتدیریلمالیدیر. حیسیس لرینی ۴-۵ ایل قلبینده داشیدیدقان سونرا

شهریارین فارسجا شعرلرینی آذربایجان، صمد وورغونون " زنجی نین آرزولاری " پوئماسینی، ج. جاببارلی. م. دیلبازی، نبی خزری و س. شعرلرینی ایسه فارس دیلینه ترجمه ائتمیشدیر. موعاصیر گونئی آذربایجان ادبیاتینا، او جومله دن م. شهریارین حیات و یارادیجیلیغینا دایر تدقیقاتلارین مؤلیفیدیر. آذربایجان دئموکرات فیرقه سی مک اورقانی " آذربایجان " قرئی نین باش رئاكتورو (۶۰-۱۹۵۶)، آذربایجان علملر آکادمیاسینین شرقشوناسلیق اینستیتوتونون باش علمی ایشچیسى (۱۹۶۴ ایلدن) اولموشدور.

دونیادا چوخ اینقیلابچیلار اولوب. تاریخه چوخ قهرمانلارین ایزی دوشوب. آنجاق تاریخ اینقیلابلار دؤورونده گونئی آذربایجان فدایلی قدر وطنپرور، اعتبارلی دؤیوشچولر گؤرمه ییب. سینانمیش، وطنینه وورغون، ان چتین زامانلاردا بئله اومیدینی ایتیرمه یین، وارلیغیلا ووروشان، آنا دیلینده دانیشانی باغرینا باسان، سیلاحا ساریلمیش، سینه سی سنگر، یوز نفری بیر نفر کیمی دؤیوشچودور فدایلی. فدایله حسر اولونموش چوخ سایدا ادبی نومونه لر وار. هر شاعیر و یازچی اؤز اوسلوبوندا اوغول و قیزلاریمیزین بدیعی پورترئتی یارادیب. ائله ح. بیللوری ساییسز-حسابسیز شعرلرینده اونلاری آنیب، قهرمانلیقلارینی وصف ائدیب. خالقا آزادلیق بخش ائدن آذربایجان دئموکراتیک پارتیاسی نین یارانماسی نین ۵-جی ایلدؤنومو موناسیبتیله یازدیغی " سالام سنه ائل آدیندان " (حکومه بیللوری. موباریزه ایللرینده. باکی، ۱۹۵۴، ص ۴۹) اثرینده پارتیاسینا اولان محبتینی بیر دؤیوشچو ایراده سییله وصف ائدیب. دوغما پارتیاسینی سرین بیر یاز سحرینده چیخان گونشه بنزه دیر.

تحصیلە جلب اولونوب. تاریخ سوپوت ائدیپ کی، اینسانلار ائلم ایله یوکسه لیر. آنجاق ایرتیجا اوزون ایللردیر آذری خالقینی کیتابا، علمه، تحصیله یاخین قویموردو. ایندی کئنده اربابین سۆزو کئچمیر، زامان دییشیب، عدالت حۆکم سورور، خانین ظولموندن نیشان قالمایب.

قانون قارشیسیندا بوتون اینسانلار

برابردیرسه، اوردا عدالت ده وار

دایما فیکیرلی اولان سرییه شاهستون ائلی نین کئچیردیگی پیس گونلری دوشونور. سسسیز آخشامین گۆزلیگی بئله اونو کدرلی فیکیرلردن آیرا بیلیمیر. اؤز وطنینده قریب یاشماق، کۆچری حیات سورمک اونلارین طالعیینه می یازیلیب؟ حیات یولداشی قهرمان اونلاری سالاملایان یئنی دؤورانین، گۆزل گونلرین خوشبختلیگینی یاشاماغی تۆوسییه ائدیر. اثرین قهرمانی حیات یولداشی نین فیکیرینی تصدیقله ییر. شاعیره فاصیله لرله اولسا دا سرییه یه آزادلیغین سئوینجینی خاطرلادیر. موقتی ده اولسا کئچمیش دوشونجه لردن اوزاقلاشیر و دئییر:

گئتدی قارا گونلر، گئتدی او دملر

آرتیق بیر ایلدیر کی، بیگانیم من،

کدره، غوصه یه، عالمه، بیلسن

آرتیق ائلیم خوشبخت، یوردوم دا خوشبخت،

گولور گۆزلریمه سعادت، حیات.

اساس مقصد بو سعادت ابدی یاشاتماقدیر. خالقین حیاتی بو سعادتە باغلیدیر. اۆلکه نین باهاری خزان گۆرمه سین دئییه اونو قوروماق لازیمدیر. شاعیره سرییه نین دیقتینی ستولون اوستونده کی کیتابا یۆنلیدیر. جیلدین اوزرینده " آزاد سووت قادینی " سۆزلری یازیلیب. شکیلدکی قیزین آلتینداکی ووقار، باخیشینداکی معنا اثرین قهرمانینا خوش تاثیر باغیشلاپیر. اونو خوشبخت گۆرور. دنیا قادینلاریندان فرقلن، آرزوسو، عشقی، ایستگی، وطنی، ایشی، امگی آزاد اولان بو قادی نین یئرینده اولماق ایسته ییر. آناسی اونو یاتماغا سسله ییر. آنجاق سرییه نین

گوناهسیز بیر قیزین حیاتینی پوئماسیندا تصویر ائتمه یه چالیشمیشدیر. اینقیلابی دئموکراتیک حرکات فاللارینا وئرلین ایشگنجه لری گۆزویله گۆرن شاعیره اونلارین طالعیینه آجیپیر. وطنینی قلبن سئون بو اینسانلارین وارلیغینی تاپدالایانلاری آنجاق قلمی ایله جزالاندیرا بیلر. الیندن باشقا کۆمک گلیمیر. اونا گۆره ده کینینی، نیفرتینی ورقلره تۆکور، او وحشی وارلیقلارا قارانلیق مزار قازیر:

هانسی اینسانیت قانونلاریندا

وطنپرورلره اؤلوم یازیلیمیش؟

شاعیره اثرین پرولوقوندا اؤز هیسسلرینی تصویر ائتدیکن سونرا سومرین کندی نین تصویرینه کئچیر. سویوق قیش گئجه سیدیر. شیددتلی کولک وار. طبیعت تئز-تئز شکلینی دییشیر. کند کلوبونداکی ایجلاسدا فیرقه نین گۆستریچی ایله تبریزه نوماینده سئچیلیر. اثرین قهرمانی سرییه ده ایجلاسدا دانیشیر و دئییر کی، ائله نوماینده سئچیلمه لیدیر کی، خالقا، وطنه جان یاندیرسین. شاهستون قیزی سرییه ائلین فخریدیر. اونون آدی چکیلنده ایلک نۆوبه ده مردلیک، قهرمانلیق، صداقت کیمی کئیفیتلر یادا دوشور. سون درجه نجابتلی اولان بو قادین دوشمنه نیفرتله بسلنمیشدیر.

یئری گلنده جبهه اوغلو کیمی سنگرده دؤیوشور، یئری گلنده ده صادیق بیر آنا کیمی اوغلونو اؤپوب اوخشاپیر. فاصیله سیز قار کند یوللارینی باغلاپیر، آنجاق ساکیرلیکدیر. کئنده بیر سعادت حۆکم سورور. سرییه بالاسینا آنا دیلینده لایلی چالیر. سونرا اوغلونو یاشلی آناسینا وئرپ آت اوسته قالخیر. تبریزه نوماینده سئچیلیب. هامی قورخور کی، چووغونا دوشه بیلر، گئتمه سین. آنجاق سرییه عینادیندان دؤنمور.

زاوال قورخاغیندیر، قورخماپانلارا

اؤلوم ده، زاوال دا چوخ یابانچیدیر،

ایراده ضربه دیر، قودرت قامچیدیر،

- دئییه رک تبریزین یولونو توتور. اونون کندینده اینسانلار امکله دولانیر. یالنیز بیر ایلدیر اوشاقلار

کندده کی سعادتە کۆلگە دوشوب. قملی بیر قیش
 آخسامیدیر. سرییه پۆمورده حالدير، گۆزلرينده کدر
 وار. بيلير کی، خالق آياغا قالخيب، دوشمنه قارشى
 يوروشه حاضيرانير. اوغونو سينه سينه باسان
 سرييه آيريليق واختى نين گلدیگینی بيلير. او،
 اؤولادلارين حياتی زیندانا دؤنمه سین دئیە دؤیوشه
 گئدير. کۆرپه سينه سؤيله يير کی، ايشدير
 قايیتماسام، قانیمی يئرده قويما، بلکه سون
 گۆرۆشدور، وطن چاغيرير. اودلار يوردونا وفاسيز
 چيخماماق لازيمدير.

سرييه وطنين ساده عسگری اولسا دا، گوجلۇ ايراده
 سی، قلبه، ظفر عزمی اونو قودرتلی گۆستيرير. قملی
 سحرين آچيليشی اؤزويله آيريليق، کدر گتيردی.
 رژيم ژاندارماسی ايره ليله دیکجه قوجا تبريزين
 گۆزلیگی ايتير، زنجان، مرند، قاراداغ دوشمن ايليله
 تالانير، يانير. فيرقه نين ياراتدیغی يئنی نه وارسا:
 کینو، تئاتر، مکتب آتسه وئريليب. ائولردن ناله لر
 اوجالير، آنا کۆرپه سینی، باجی قارداشی آختارير.له
 کئچن يئریندجه اؤلدورولور. شاعيره ژاندارمی
 دانیشدیرير:

دئیير: " شاهنشاهين امری بئله دير.

بوتون آذريلر قولدور، کۆله دير،

بوغازدان آسماساق دئموکراتلاری

گولمز، شاهنشاهين گولمز باهاری. "

ساريداکي ساتقين جانيلرين گۆستريشلىرى
 آذربايجانى قورخوتمور. کوتله سيلاحا ساريلير، آنجاق
 بومبا ايله دولو حربی ماشينلارلا -تهران اوردوسويلا
 قارشيلاشير.

۱۹۴۶-جى ايلين ۱۲ دئكابرى - ۲۱ آذرى.
 آذربايجان تاريخى نين ان قانلى جينايترلى نين تۆره
 ديلديگى گونلردن بيرى. اثرين قهرمانى سحردين
 سنگرده آتيشير. دؤيوش قابيليتينه گۆره هر كسدين
 اوستوندور. موباريزه قيزيشير. شاعيره اونون داخيلي
 هيسسلىرىنى وئرمه يه چاليشير. جاواندير، قلبينده
 آرزولارى وار، چوخ قودرتليدير، اونو ائل اوغوللارى

كئچيرديگى دويغولار يوخودان دا شيريندير. بو
 دويغولاردان سونرا آناسى ايله كدرلى نوتلار اوزرينده
 صؤحبت ائدير. آناسيندان پارچالانميش اورگين نئجه
 ساغالا بيله جگيني سوروشور. آنا: " ايكييه
 بؤلونن بؤيوك بير اورك بيرلشسين گرک " دئير.
 شاعيره بورادا يارالى آراز " يوكله نير " . سرييه
 نين ديلي ايله دئير:

اوندا قوی ديبيندن قوروسون آراز

بیر قلبین هئچ یکی صاحیبی اولماز

بوتؤو آذربايجان دردی شاعيره نی دوشوندورور.
 اصلينده بو، اونون هميشه کی قايعيسيدير، هئچ
 زامان اونودولمايان قايعيسى. سرييه خيالی بيرليک
 احوالی-روحيه سينده دير. آرازين اوستونه يئنی
 کۆرپولر ساليينيب. جولفادان کئچن ماشينلار تبريزدن
 گلن، باکيدان قايدانلاردير، آرتيق ايکيه بؤلونن
 يوللار قوووشور. مينگه چئويردن تبريزه ايشيق
 چکيلير و س. سووت رهبريني گۆرمگی آرزولايير.
 قهرمانين شيرين خياللاری اوزون سورمور. فيرقه دن
 خبر گليب: " تهران آذربايجانا اوردو گۆندره جک " .
 سرييه کند کلوبوندا چيخيش ائدير. " دوشمنين
 حيله سينه آلدانماليييق " ، - دئير. دوشمن
 آياقلارا قانداق، قوللارا زنجير گتيرير. قانيچن ياغی
 اؤلوم گتيرير. آنجاق ائله ائتمه ليگیک کی، اؤزو
 اؤلومله اوزلشسين.

گونئی آذربايجان آنتولوگياسی نين ايبي جيلدينده
 اوخويوروق: " اينقيلابين قاراگوروهچولار طرفيندن
 گۆزله نيلمز و آرزوولونماز چتين يوللارا ساليينماسی،
 البته، خالق کوتله لرینده غضب، نيفرت، کدر ده
 دوغورموشدور. " (گونئی آذربايجان آنتولوگياسی.
 ۳ جيلد، باکی، ۱۹۸۸، ص. ۱۱)

۱۹۴۶-جى ايلين دئكابريندا غلبه نين تهلوکه ايله
 اوزلشمه سی خالق چيخيلماس وضعيته سالميشدی
 کی، ه.بيللوری ده همين وخت کئچيرديگى
 حيسسلىرى قهرمانين حياتينا يانسيتميشدير.

آلداتماقلا یوغرولان ژاندارم و افسرلر آندینا عمل ائتمیه جک. سرییه آرتیق سنگرده تکدیر، گولله سی ده قورتاریب. تکلیفلرینه عمل ائتمه لیدیر، یوخسا کنده قان سو یئرینه آخار. اثرین قهرمانی دار آغاجینا گئدن یولو اولجه دن گورور. آنجاق موقاویمت آرتیقداندیر. دوشونور کی، کندین کوله دؤنمه مه سی اوچون بو فداکارلیغی ائتمک لازیمدیر. اولومه آپاریلدیغینی بیله-بیله سنگردن چیخیر. جانی نین قان تۆکه جگینی بیلیر. ان چوخ دا اونلارین حیلله سیننی اوزه چیخارماق ایسته ییر. قوی خالق گورسون کی، اونلارا اینانماق عواملیقدیر و بو خبر وطنیمیزه یاییلسین.

ییرتیب پارچالاما، باخ، اونا خاصدیر،

قورد اوچون قان ایچمک بیر ائتهیراسدیر.

حکومه بیللوری نین ۱۹۴۹-جو ایله نشر اولونموش شعرلر توپلوسونون موقددیمه سینده اوخویوروق: " گونئی آذربایجان خالق نین تاریخینده یئنیندن قارا گونلر باشلادی. اولکه نین هر یئرینده دار آغاجلاری قورولدو. خالقین یوزلرله قهرمان، ایگید اوغوللاری اعدام ائدیلدی، زیندانلارا آتیلدی. " (ح. بیللوری. منیم آرزوم. باکی، ۱۹۴۹، ص. ۴)

شاعیره نین و قهرمانین دوشوندوکلری باش وئردی. هامی تبریز مئیدانینا ییغیلیب. اینسانلارین قلبینده ایضطیراب وار. غضب، کین، نیفرت، اینتیقام حیسی اوزلردن اوخونور. آذربایجان ائلی نین گؤزل پریشینی، قهرمان قیزینی، مقصدی اوجا، قلبینده بؤیوک بیر دنیا یاشادان فدایسینی دار آغاجینا طرف گتیریرلر. او، خوشبخلیه دوغرو گئدیرمیش کیمی فخرله، ووقارلا یئریر. حیاتی نین قانلی صحنه سی اوینانلییر، اینسان قلبینه سیغمایان وحشت وار. آرخاسینجا کوتله گئدیر. تمیز بیر مقصد اوغروندا موباریزه آپاریب. ایللردن بری دیونجا راحتلیق، یوخو گورمه ییب. آج، سوسوز گونلری چوخ اولوب. آنجاق یادلارا آیللمه ییب. سارسیلمایان ایراده سی ایله اولوم کورسوسونه قالخیر. اونو خیانتده تقصیرلندیرنلرله سؤزو

آلیشلا ییر. بو جور اینسانلار بختیاردیر. آنجاق سنگرده حیاتین او بیری اوزو ده وار. سنگرده اولن ده، اولدورولن ده وار. اولنلر " وطن " - دئییب تورپاغی قوجالقلاییر. دوشمن بو هیسسلیر آنلاماق گوجونده دئییل. اونلارین وطنی، عزیزلی، حیاتی پولدور، دوللاردیر. قوجا افسر سرییه نی ائوه - کؤرپه سی نین یانینا گؤندرمک ایسته ییر. آنجاق قهرمانین مقصدی موباریزه نی داوام ائتدیرمکدیر. اونا گوره دؤیوشو یاریمچیق بوراخماق ویجدانی ساتماق و آلچاق عملدیر. شرفلی اولومه داها اوستونلوک وئریر. یادلارین وطنی قانا بوغماسی خالقین آزادلیغی نین الیندن آلینماسی دئمکدیر.

مین دوشمن اولمه سه بو گون بو یئرده،

دؤنرم ائویمه، دؤنرم بیر ده.

سرییه فدایرله برابر چارپیشیر، الینده اوتومات دوشمنه آتش و نیفرت پوسکورور. آنجاق هر شئی تک بو سنگردن عیبارت دئییل. دوشمن آذربایجانین بؤلگه لرینی قانا بویاییر. کند آغساقالی نین سنگره گلیشی سرییه ده قورخو یارادیر. گوره سن نییه گلیب؟ کنده دوشمن تهدیدیمی وار؟ قوجا اونا سرهنگین تاپشیریغینی سؤیله ییر: اگر سرییه سنگردن اوزاقلشسا، اونا هئچ کس توخونمایاجاق، باغیشلاناجاق، حتی اینانسین دئییه شاهین تاجینا دا آند ایچیلیر. سرییه بو سؤزدن غضبله نیر و باغیشلانانلاری بدبخت آدلاندیریر. قوجا اساس مسله یه کئچیر؛ سن تسلیم اولماسان، اونلار کندی توپا توتاجاقلار. چاره سیز قالان سرییه راضیلاشمالی اولور.

او کنده ائلیم وار، اوبام وار منیم،

بو یئری قلبیمتک اوشاقلیغیمدان

سئومیشم. بو تورپاق منیم وطنیم.

گومانی، موقدس یوردو آذربایجانین تالانماسینا دؤزمور. بورادا سئوملی اوغلو، گوناھسیر آناسی دا یاشاییر. آنجاق نه شاعیره، نه اثرین قهرمانی ائلی، اوبانی تالایان او شرفسیرلرین آندینا اینانمیر. حیسیاتی، شرافتی اولمایان، خمیری حیلله ، بؤهتان و

وار. آزادلیق موجهیدی نین قییمتینی تاریخ وئره
جک. تورپاغینی سئون بیر فدای نین بو آدلا
اؤلدورولمه سی اونا آغیر گلیر:

خیانت سیزیندیر، " آغالار "، سیزین
منجه، بو آد سیزه یاراشیر آنجاق.
منسه اوؤلادیام قوجا تبریزین.
ویجدانیم تمیزدیر، قلبیم ده پارلاق.

سرییه محکمه سیز اؤلومه گئدیر. آنجاق دوشمنلره
قورولاجاق حیات محکمه سینه اینانیر. ائل قیزی
تانیانلار آغلایر. سرییه ایسه اونلارا " گۆزونوزون
یاشینی کینینیزله قورودون " دئییر. اوزاقدان فدای
مارشی نین سسی، نومایشچیلرین شوعاقلاری
سسله نیر: " یاشاسین پیشوری! محو اولسون
موظلقیت! " و س. قورخویا دوشن " آغالار "
حؤکمون یئرینه یئتیریلمه سینی ایسته ییر. سرییه
سون سؤزلرینی دئییر: " من اؤلسم ده وطن یاشاییر.
کوتله نی اؤلدورمک اولماییر ". چکیلن کندیرین
اوجو اونون بوغازینا کئچیر و قانلی جینایت بئله
سونلانیر.

سرییه اولرکن اؤز نغمه سینده،
بیر قهرمان کیمی سون نفسینده
" وطن، وطن " دئییب یومور گۆزونو،
شرف دونیاسیندا گۆرور اؤزونو.

حیات داوام ائدیر. آنجاق وطن یولوندا شهید
اولانلارین یئری تاریخین نظرینده، اینسانلارین
قلبینده، آلاهیین حضوروندا بامباشقادیر. ائپیلوقدا
سرییه نین بیر قدر بؤیوموش اوغلو آتاسی ایله
صؤحبت ائدیر. او، آتاسینی دؤیوشه یوللایر. ائلر اونا
دایاقدیر. آتاسینا اوغورلو سفر، دوستلارا قلبه، یادا
اؤلوم آرزولاییر. بو هله ۱۹۴۹-۵۰-جی ایللر ایدی.
کۆرپه لرین یوخوسو دا، آرزوسو دا چین چیخیر.
قباقد ۱۹۷۹-جو ایللین قوووتلی آلوولاری و مستبد
شاهلیق اوسولونون دارماداغین اولدوغو زامان وار.
کئشمکئشلی حیات یولو کئچن شاعیره ۲۰۰۰-جی
ایل نوپابیرین ۲۲-ده باکیدا وفات ائدیپ.

" آنا "

تبریز کدرلییدی، سن آغلایردین،
گئجیدی بیز سندن آیریلان زامان.
پربشان گۆرکمین، او سون سؤزلرین،
بیر آن خاطریمدن چیخمامیش، اینان.
آدینی دلیمه گتیرنده من،
سانکی آلوو یاخیر دوداقلاریمی.
یاخین گل، یاخین گل اوپوم اوزوندن،
اوپوم رنگی قاچمیش یاناقلارینی.
ائله ملول-ملول باخما اوزومه،
باخیشین قلبیمه اود ساچیر، سنین.
سن یالقیز دئییلسن، سیخما قلبینی،
بؤیوک بیر خالقین وار، بؤیوک وطنین.
او خالقین، او ائللین قیزیسان، سن ده
اونون قدرتی ده، شؤهرتی ده وار.
قهرمان یوردوموز سارسیلمامیشدیر،
سویوب تالاسا دا اونو یاغیلار.
بیلیرم، چوخ سیخیر سنی آیریلیق،
اسارت دونیاسی باشینا داردیر.
لاکین اونوتما کی، هر بیر گئجه نین،
مین بیر شوعاع ساچان گوندوزو واردیر!
" الیمدن نه گلیر؟ "، دئمه بیر داها
دئمه کی، قوجایام، ساچلاریم دوم آغ.
وطن اؤز قهرمان اوغلو، قیزی
هر زامان، هر زامان گنج ساخلاياجاق.
آلنین ختلی، بیاض ساچلارین،
کئچمیش حیاتیندان بیر یادگار دیر.
حؤرمت او ساچلارا، نیفرت کئچمیش:
بو گونون اؤز آدی، معناسی واردیر!
قالخ آنا، قالخ آنا، سنی دؤیوشه
چاغیران اؤز قیزین، اؤز وطنیندیر!
باخ، یانیر اودلاردا اودلار دییاری،
بو وطن، بو تورپاق، بو ائل سنیندیر!

فعلی بدنیا آمده بود، او در سال ۱۸۸۷ با پیوستن به حزب چپگرای "سوسیال دمکرات هنگچاک" (Hnçak) پیوست. هنگچاک در زبان ارمنی به معنی ناقوس و آژیر است. این حزب تجزیه طلب خواهان گسترش عقاید ملی و مارکسیستی در شش ولایتی بودند که بعد از گذشت قرن‌ها از شرارت‌های ایلخانان مغول و همکاری ارمنه با آنها، ارمنه بعنوان اقلیت سوم و چهارم در کنار تراکمه، آذربایجانیان، چرکس‌ها، گرجیان، لازها و اکراد در صلح و صفا زندگی می‌کردند، بود.

در سال ۱۸۹۰ عضو حزب تندرو و فاشیستی داشناکستون (فدراسیون انقلابی ارمنی) عضو شد. در دهه ۱۸۸۰ میلادی؛ بدستور دولت عثمانی جهت تنبیه این خائن، یک گوش وی را بریدند و در تاریخ آذربایجان به "birqulaqlı Andranik" " به معنای "آندرانیک یک گوش" و در بین اهالی خوی و مرند به "تای قولاخ" یا گاهی "کره قولاخ" هم معروف است. بعد از سرکوبی شورش ارمنه در سال ۱۹۰۴، آندرانیک مدتی به قفقاز متواری می‌شود و در سال ۱۹۰۷ به بلغارستان فرار می‌کند. در جنگ‌های بالکان که در سالهای ۱۹۱۲ و ۱۹۱۳ در جنوب شرقی اروپا رخ داد، با ایجاد دسته‌های داوطلب ارمنی بر علیه عثمانیان و ترک‌های ساکن بالکان و بر له مسیحیان بلغارستان وارد جنگ شد. دولت بلغارستان جایزه شجاعت موسوم به "صلیب طلایی" به وی اعطا نمود و شهروندی بلغارستان به وی اعطا نمود. در سال ۱۹۱۴ و در خلال جنگ جهانی اول؛ روسیه تزاری و فرانسه در تشکیل تقویت دسته‌های ارمنی جهت در هم کوبیدن مسلمانان عثمانی به "آندرانیک تای قولاخ" کمک کردند. بدنبال انقلاب بلشویکی در سال ۱۹۱۷، قوای روسیه جنگ را ترک می‌کنند و تسلیحات آنها بدست "آندرانیک تای قولاخ" می‌افتد و قدرت نظامی وی بشدت افزایش می‌یابد. در سال ۱۹۱۸ "آندرانیک تای قولاخ" با دریافت درجه ژنرال، غلام حلقه بگوش حکومت جدید (شوروی سابق)

سوسیال مئدیادان در لمه لر Sosial mediyadan dərnləmlər

بررسی نقش جنایات ارمنه قفقاز به سردستگی "تای قولاخ آندرانیک" در خاک ایران از ۷ خرداد ۱۲۹۷ تا ۶ تیر ۱۲۹۷ خورشیدی

نگارش و گردآوری: ابوالفضل باباپور خاروانا
رهبر معظم انقلاب در در جمع مردم ارومیه در استادیوم تختی در شهریور ۱۳۷۵...: شما جوانان - بخصوص - باید روی این نکته توجه کنید و در نوشته‌های مورّخین و گزارشگران مسائل ایران، باید این نکته بیاید؛ که متأسفانه خیلی کم‌رنگ است یا نیست. آن نکته این است که در جنگ بین‌الملل اول، نمایندگان دو، سه کشور از کشورهای مسیحی دنیا، در این حول و حوش حضور ضعیفی داشتند. نمایندگان روسها، انگلیسیها و آمریکاییها هم در این استان حضور داشتند. به چه اسمی؟ به اسم معلّم، به اسم پزشک و از این قبیل. درست توجه کنید! با این که این کشورها در سیاستهای مختلف، به شدت با یکدیگر معارضة و دشمنی داشتند، اما در این نقطه از دنیا، ناگهان به فکر افتادند که به کمک یکدیگر، یک پایگاه استعماری به مرکزیت همین منطقه ارومیه و خوی و ماکو و به وجود آورند.

یعنی شبیه آن چیزی که بعدها در فلسطین اشغالی به وجود آمد. منتها آن جا به اسم یهودی‌گری، این جا به اسم مسیحیت "....!

قسمت اول (گرچه آندرانیک اوزانیان در ۲۵ فوریه سال ۱۸۶۵ میلادی در منطقه شبین قره حصار (Şebinkarahisar) در استان گیره سون ترکیه

آوریل ۱۹۱۵ میلادی "آندرانیک تای قولاخ" در نبرد دیلمقان به همراه ژنرال توماس نازاریکیان شرکت نمود. این گردان در ماه آوریل ۱۹۱۵ جنگ‌های پیروزمندانه‌ای در حوالی شهر دیلمقان شهرستان سلماس، در مسیر وان انجام داد و به همراه نیروهای روسی، سپاه ۱۲ هزار نفری خلیل بیگ عثمانی را به کل متلاشی کرد. در روز اول تیر ۱۲۹۷ شمسی خبر عبور قوای "آندرانیک تای قولاخ" از ارس طی تلگرافی به شهرداری در خوی می‌رسد .

*****

چشم انداز روابط ایران و ارمنستان

بعد از مساله قره باغ ۲۰۲۰

نویسنده Benyamin poghosyan بنیامین پوگوسیان
ترجمه: مریم خالقی نژاد

بیم و امیدها و تاثیرات بازیگران ثالث

ارمنستان اکنون در بحبوحه بحران شدید سیاسی قرار دارد و خود را برای انتخابات پارلمانی ژوئن ۲۰۲۱ آماده می‌کند. در فضای فعلی، روابط با ایران از مهمترین موضوعات مورد بحث در ارمنستان نیست. با این وجود، صرف نظر از نتایج، دولت جدید باید به طور جدی سیاست منطقه ای ارمنستان را برای مقابله با چالش‌ها و جلوگیری از دست دادن حاکمیت ارمنستان بر منطقه سیونیک ارزیابی مجدد کند.

دیپلماسی ایرانی: در بعد از استقلال ارمنستان، دو کشور ایران و ارمنستان همیشه به عنوان شریک و دوست به یکدیگر می‌نگریسته‌اند. در سال ۱۹۹۲ ایران با رویکردی متعادل در مساله قره باغ دروازه جدیدی از روابط را به سوی دو کشور گشود به خصوص زمانی که آذربایجان و ترکیه مرزهای خود را به روی ارمنستان بست مرزهای ایران به عنوان راه نجاتی برای ارمنستان تلقی می‌شد که به عنوان مسیری برای عبور از گرجستان به دلیل ناامنی و ثبات داخلی محسوب می‌شد .

می‌شود و هنگامیکه به نخجوان حمله می‌کند با قوای عثمانی مواجه می‌شود در مسیر حمله به نخجوان و عقب نشینی به ننگه زور در آنجا به نسل کشی آذربایجانیان می‌پردازد

قسمت دوم (جیلوها که نیرویی متشکل از سربانی‌ها و آرامنه فراری و نمک شناس از خاک عثمانی و پناهنده به آغوش مسلمانان ارومیه و همچنین آرامنه و آشوریان ساکنان آذربایجان غربی بودند و مناطق ارومیه و سلماس را در اختیار داشتند و در آن مناطق اقدام به نسل کشی مسلمانان می‌کردند، جهت اتصال این منطقه به نخجوان و ارمنستان بایستی مناطقی از دیزمار، جلفا، مرند و در نهایت خوی را تصرف می‌کردند. وجود گردنه صعب العبور قره تپه در منتهی الیه غربی کوهستان میشو، حضور شجاعانه مدافعان خوی، قره داغ، یکانات مرند، قوای ماکو و ۷۰۰ نظامی عثمانی به فرماندهی عبدالرحمن بیگ و زهدی بیگ سد محکمی در برابر جیلوها ایجاد کرده بود و جیلوها قادر به اشغال خوی از سمت سلماس نبودند. علاوه بر سلماس، خوی بالقوه از طرف آرامنه قفقاز، دوم از ناحیه پارتیزان‌های وان و سوم از طرف آشوریان که قصد تصرف بندر شرفخانه را داشتند، تهدید می‌شد. حمله به خاک ایران از جانب آرامنه قفقاز در ۷ خرداد ۱۲۹۷ برابر با بیست نهم مه ۱۹۱۸ و هیجدهم شعبان ۱۳۳۶ طرح ریزی شد. هدف آرامنه تجزیه قسمت‌هایی از مرند، جلفا، دیزمار و خوی و الحاق آن به ارمنستان بود. از سوی فاشیست‌های دانشناکستون، فرماندهی این حرکت تجاوزکارانه به "آندرانیک تای قولاخ" که به منطقه آشنا بود، واگذار گردید زیرا در

از سال ۲۰۱۶ ارمنستان و ایران به همراه گرجستان، بلغارستان و یونان مذاکرات خود را برای ایجاد کریدور حمل و نقل چند منظوره بین المللی "خلیج فارس - دریای سیاه" که ایران را از طریق ارمنستان، گرجستان و دریای سیاه به اروپا متصل می کند آغاز کرده اند. برخی از متخصصان در ارمنستان خاطرنشان کردند که این راهرو می تواند از طریق

ترانزیت دریایی چین - ایران با طرح "گمر بند و جاده" چینی متصل شود. ارمنستان در دسامبر ۲۰۱۷ یک منطقه آزاد اقتصادی (FEZ) را در Megri در نزدیکی مرز ارمنستان و ایران تأسیس کرد، به امید تقویت همکاری های اقتصادی دو جانبه. ایران توافق نامه موقت خود را با اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) برای ایجاد منطقه تجارت آزاد در ماه مه ۲۰۱۸ امضا کرد که از اکتبر ۲۰۱۹ به اجرا درآمد. این کشور به عنوان عضوی از EAEU از صادرات بدون تعرفه به بازارهای EAEU برخوردار است. به طور همزمان، ارمنستان به سیستم EU + GSP دسترسی دارد و می تواند کالاهای طبقه بندی شده تحت خطوط تعرفه ای ۶,۴۰۰ را با تعرفه صفر یا کاهش به اتحادیه اروپا صادر کند. ارمنستان امیدوار بود که راه اندازی منطقه آزاد Meghri به شرکت های ایرانی امکان ایجاد شعبه در آنجا و صادرات محصولات خود به بازارهای EAEU و EU را بدهد. کشور ارمنستان تنها عضو EAEU با مرز زمینی با ایران است و ایران - توافق نامه موقت منطقه تجارت آزاد EAEU فرصت هایی را برای کشورهای عضو EAEU ایجاد می کند تا از FEZ Meghri به عنوان صفحه پرتاب برای ورود به بازار ایران استفاده کنند. فرصت دیگر برای تقویت روابط اقتصادی دو جانبه ساخت خط انتقال برق سوم ولتاژ ارمنستان -

ارمنستان و ایران بعد از جنگ قره باغ به دنبال تقویت همکاری های اقتصادی به روابط دوستانه خود ادامه دادند. پروژه برجسته خط لوله گاز ایران - ارمنستان که در مارس ۲۰۰۷ راه اندازی شد. طبق توافقنامه مبادله دوجانبه، ارمنستان گاز ایران را وارد و برق صادر می کند. در سال ۲۰۱۸ ارمنستان ۵۶۷ میلیون متر مکعب گاز ایران وارد کرد و ۱,۸۳۹ میلیارد کیلووات ساعت برق به ایران صادر کرد اما بعد از اعمال تحریم های بین المللی و آمریکایی اعمال شده علیه ایران همکاری های دو جانبه را محدود کرد. ارمنستان در سال ۲۰۱۲ - ۲۱۹ میلیون دلار کالا از ایران وارد کرده در حالی که صادرات به ایران ۱۰۸,۵ میلیون دلار بوده است. در سال ۲۰۱۶ واردات از ایران ۱۶۴ میلیون دلار بود و ارمنستان فقط ۷۵ میلیون دلار کالا به ایران صادر کرد. با این حال، توافق هسته ای امضا شده در سال ۲۰۱۵ باعث تقویت روابط اقتصادی دوجانبه شد. واردات از ایران در سال ۲۰۱۸ به ۲۶۹ میلیون دلار رسید و صادرات ۹۴ میلیون دلار بوده است. اما در همین حال، لازم به ذکر است که ایالات متحده با توجه به محاصره ارمنستان توسط آذربایجان و ترکیه، ارمنستان را وادار نکرد که روابط اقتصادی خود را با ایران متوقف کند و آنها را به عنوان یک ضرورت برای ایروان تلقی کند. حتی خروج ماه مه ۲۰۱۸ آمریکا از توافق هسته ای سال ۲۰۱۵ نیز این تعادل را تغییر نداد.

محکوم خواهد کرد. ارمنستان ابراز امیدواری کرد که گزارش‌های مربوط به هزاران مزدور سوری مستقر در ترکیه و مشارکت در درگیری‌ها در مرزهای ایران باید نگرانی‌های ایران را چند برابر کند. با این حال، با وجود همه این محاسبات، واقعیت متفاوت بود. مقامات ایرانی خواستار از سرگیری مذاکرات شدند، از نگاه ارامنه اما آذربایجان به دلیل شروع جنگ محکوم نشده است. در حالی که محمد جواد ظریف، وزیر امور خارجه کشورمان چندین بار در طول جنگ اظهار داشت که تهران حضور شبه نظامیان اسلام‌گرای سنی و "سایر تروریست‌ها" را در منطقه تحمل نخواهد کرد و رهبر معظم ایران، آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، اظهار داشتند که باید تمام مناطق آذربایجان آزاد شود و در روزهای پایانی جنگ به آذربایجان بازگردانده شود که شاید این موارد نام برده در خصوص جنگ اخیر منطقه قره با کمی متفاوت‌تر از خواست و پیش‌بینی ارمنستان بوده باشد. وزیر امور خارجه ایران در اواخر ژانویه ۲۰۲۱ از باکو بازدید کرد و از حضور خود در جمهوری آذربایجان پس از آزادسازی سرزمین‌های کشور ابراز خرسندی کرد. وی آمادگی ایران را برای شرکت "گسترده و فعال" در تلاش‌های بازسازی در سرزمین‌های آزاد شده ابراز داشت. ظریف در سفر خود به ایروان، چند روز بعد، اظهار داشت که تمامیت ارضی جمهوری ارمنستان خط قرمز ایران است. این قبیل واکنش‌های مخصوصاً در مقابل آذربایجان باعث ایجاد سردرگمی در ارمنستان شد.

ایران همچنین از پیشنهاد رئیس‌جمهور علی‌اف برای ایجاد قالب ۳+۳ (ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، ایران، روسیه، ترکیه) برای همکاری‌های منطقه‌ای استقبال کرد. در همین حال، ارمنستان این گزینه را تلاشی برای کاهش بیشتر نقش ایالات متحده و اتحادیه اروپا در منطقه و مشروعیت بخشیدن به تقسیم قفقاز جنوبی بین روسیه و ترکیه دانست.

ایران است که امکان افزایش قابل توجه حجم صادرات برق به ایران را فراهم می‌کند. این توافق نامه در سال ۲۰۰۶ امضا شد. با این حال، ساخت واقعی فقط در سال ۲۰۱۵ آغاز شده و در سال ۲۰۲۲ به پایان می‌رسد. در این بین "انقلاب مخملی" در ارمنستان در سال ۲۰۱۸ برخی نگرانی‌ها را در ایران ایجاد کرد مبنی بر اینکه نیروهای "غرب‌گرا" که در ارمنستان به قدرت رسیده‌اند، ممکن است از ارمنستان به عنوان لبه پرتاب فعالیت‌های ضد ایرانی ایالات متحده استفاده کنند. نخست‌وزیر ارمنستان در فوریه ۲۰۱۹ به تهران سفر کرد و بر آمادگی دولت جدید ارمنستان برای ادامه روابط دوستانه با ایران تأکید کرد. این دیدار شک و تردیدهای ایرانی را پراکنده کرده و روابط دوجانبه را به حالت عادی برگردانده است.

جنگ قره باغ و سال ۲۰۲۰

روابط اقتصادی ایران و ارمنستان در سه دهه گذشته رشد آشکاری داشته است، نکته اصلی ارمنستان در روابط دو جانبه، رویکرد متعادل ایران در قبال مناقشه قره باغ بود. نخبگان سیاسی ارمنستان کاملاً معتقد بودند که ایران علاقه مند به حفظ وضع موجود در قره باغ پس از آتش‌بس در ماه مه ۱۹۹۴ است. اما این تصور که ترکیه یکی از رقبای ایران در قفقاز جنوبی است و هرگونه رشد نفوذ ترکیه در منطقه به ضرر منافع حیاتی ایران است و گسترش ایدئولوژی پان‌ترکیسم نیز بخصوص در مناطق مرزی ایران از نگرانی‌های مهم تهران بوده است.

همکاری‌های رو به رشد آذربایجان - اسرائیل و گزارش‌های مربوط به استفاده اسرائیل از خاک آذربایجان برای فعالیت‌های مختلف ضد ایرانی باید ایران را مجبور کند تا از تغییر وضعیت موجود در قره باغ جلوگیری کند. در حالی که آذربایجان در ۲۷ سپتامبر سال ۲۰۲۰ جنگ گسترده‌ای را علیه جمهوری قره باغ کوهستانی آغاز کرد، بسیاری در ارمنستان تصور می‌کردند ایران آذربایجان را علناً

جمهوری ترکیه بود که نشان از احتمال بروز بیشتر پان ترکیسم در منطقه دارد .

به صورت کلی و در یک جمع بندی علی رغم آن که ارمنستان خواهان اقدامات جدی تر در خصوص مساله قره باغ بود اما باز هم ایران و ارمنستان احتمالا دارای روابط مناسبی با یکدیگر باشند چرا که برای ایران مساله پان ترکیسم و برای ارمنستان حمایت سیونیک بسیار مهم و اساسی هستند و دو کشور را به سمت روابط بیشتر سوق می دهد.

*****

ما ترکیه یا آذری؟ ما ترکیه یا آذری؟

ما کدامیک هستیم؟

ما ترکیه یا آذری؟ ما ترکیه یا آذری؟ ما کدامیک هستیم؟! دوستانی حین ملاقات ویا در پی وی ازمین سوال مد این روزها را می کنند وآن اینکه فرق بین ترک و آذری در چی هست؟ بدیگر کلام ما آذربایجانی ها ترک هستیم ویا آذری هستیم؟ جواب من علمی وبدو از تعصبات مرسوم است. من هم مخالف کسانی هستم که از کلمه ترک و ترکی می ترسند و عمد دارند بجای کلمه ترک و زبان ترکی، از کلمه آذری و زبان آذری استفاده بکنند. هم مخالف کسانی هستیم که بصورت غیر علمی و فقط از روی تعصب، ریشه هر کلمه ای را در ترک و ترکی جستجو می کنند! و مثلن آذر را از آز و آز می دانند و آذربایجان را از مجموع کلمات آز + آر + بای (بیگ) + گان (پسوندمکان). (باید بگویم که به نظر اینجانب همه اینها قوندارما(تصنعی) هستند! چه هر دو طرف دوست داشته باشند ویا دوست نداشته باشند من نوعی، ترک هستیم واین من نوعی ترک ها هزاران سال است در ایران بزرگ سکنا دارند. (جنگ ایران و توران) هر چند آن زمان ها کشوری بنام ایران وجود نداشته است. جنگ بین کوروش و ماساژت ها جنگ بین ساسانیان و ترک ها و ساخت سدسکندر در در بند و اکنون هم ایرانی با بیش از نصف ترک زبان نشان می دهد که ترک ها برخلاف

ارمنستان اکنون در بحبوحه بحران شدید سیاسی قرار دارد و خود را برای انتخابات پارلمانی ژوئن ۲۰۲۱ آماده می کند. در فضای فعلی، روابط با ایران از مهمترین موضوعات مورد بحث در ارمنستان نیست. با این وجود، صرف نظر از نتایج، دولت جدید باید به طور جدی سیاست منطقه ای ارمنستان را برای مقابله با چالش ها و جلوگیری از دست دادن حاکمیت ارمنستان بر منطقه سیونیک ارزیابی مجدد کند. در این زمینه، آینده روابط با ایران از اهمیت بالایی برخوردار است. علی رغم ناامیدی جامعه ارمنستان از موقعیت ایران در طول جنگ ۲۰۲۰ قره باغ، ارمنستان باید استراتژی روشنی را برای توسعه روابط بیشتر با ایران تدوین کند. توافق اخیر سرمایه گذاری طولانی مدت چین - ایران و امضای آینده EAEU دائمی - توافق نامه منطقه آزاد تجاری ایران، روابط با ایران را برای اولویت بارز ارمنستان قرار داده است. صرف نظر از موقعیت ایران در قبال نتیجه جنگ قره باغ اخیر و بهبود چشمگیر روابط ایران - ترکیه در زمان رئیس جمهور اردوغان، ایران علاقه ای ندارد که ارمنستان به یک کشور مشتری ترکیه و تسلط بی چون و چرای ترکیه در منطقه تبدیل شود. تجلی آشکار نگرانی های ایران واکنش شدید ایران پس از سردون شعر آذربایجانی توسط رئیس

قو(رفتن) وقتی به گذشته می رود یه هو می شود(ونت) و (قان) و .....و باید تمامی اینهارا باید بدون دلیل قبول کرده و حفظش بکنی.

اگرما هم ترکیه هم آذری پس مشکل کجاست ؟ اگر دوستان! مارا ترک آذری قبول بکنند مشکلی نیست؛ مشکل آنجا پیدا می شود که افرادی تلاش بکنند بخاطر ترس از کلمه ترک و زبان ترکی، علم و واقعیت را زیرپانهاده و زبان ترکی را زبان من درآوردی

(آذری) جا بزنند!! وبگویند شما ترک زبان نیستید ، شما آذری زبان هستید!! درحالیکه ما ترک هستیم نه آذری زبان! چون زبانی بنام آذری وجود ندارد .زبان آذری ادعائی دوستان چپیست؟ گفتیم که زبان آذری وجود خارجی ندارد. زبان آذری تنها یک کلمه من درآوردی غیر علمی بود که آقای احمدکسروی به زبان تاتی نهاد ومدعی شد که این زبان تاتی که بصورت جزیره ای وآنهم تنها درقسمتی ازروستاهاى هرزئات مرند وگلین قیه مرند وکرینگان ورزقان به تاتی صحبت می کنند همان زبان مهجور وگم شده آذری است وازتاتی زبان های دویست،سیصدنفره(حالا درکل مرند یک یادونفرتاتی دان مسن وجود دارد که بافوت آنها زبان تاتی نیز ازبین می رود) نتیجه می گیردکه مردم آذربایجان قبلن آذری زبان بودند که درهجوم سلجوقیان وبعدهادرهجوم مغولان زبان تاتی ازبین رفته وترکی جایگزین شده است !!به این

تبلیغات رایج ریشه ای هزاران ساله در فلات ایران دارند .اما جواب سؤال من ترکم یا آذری؟ جواب اینست من هم ترکم هم آذری !! زبان من ترک است وسکونتگاهم آذربایجان .همانطوریکه به ساکنین خوزستان؛ خوزی می گویند وساکنین گیلان گیلک ، به ساکنین آذربایجان هم آذری می گویند؛ حال شاید ممکن است دو ویا سه درصدی هم ازاین آذری ها کردباشد، ارمنی باشد ویاازدیگر زبان ها ونژادها. پس من زبانم ترکی است وبخاطر سکونتگاهم درآذربایجان آذری هم هستم واین آذری وجه تمایزی است بین ترکان آذربایجان بادیگرتک های ایران . چراکه ما ترک خراسان داریم ترک ترکمن داریم. ترک قشقائی شیرازهم داریم. حتا درکرمان هم قبیله بزرگ ترک ومردنی الاصل بیچاقچی هارا داریم .زبان پیوندی و غیرپیوندی ....زبان های مختلف دنیا دردودسته مهم وعمده التصاقی وغیرالتصاقی جا داده می شوند .وبرای تعریف ایندو گروه زبان؛ به کوتاهترین تعریف ، ریشه فعل در زبان پیوندی حضوردارد ولی درغیرپیوندی گاهن گم می شود وحضورندارد وباید هر دمبیلی یاد گرفته شود .ازمیان زبان های پیوندی ، زبان ترکی یکی از باقاعده ترین زبان های دنیا است ، زبان های چین وژاپن ومجار ... نیز التصاقی ویا پیوندی هستند ولی زبان عربی و فارسی وانگلیسی وفرانسه و... جزو زبانهای غیر پیوندی ویا غیرالتصاقی هستند . بایک مثال ساده زبان پیوندی وغیرپیوندی را توضیح می دهم . اگر درترکی بخواییم فعل یازماق(نوشتن) را درزمانهای مختلف صرف بکنیم ریشه (یاز) درهرزمانی وجوددارد؛ یاز(بنویس) یازما- یازاجاگام- یازدیم- یازمیشدیم- یازدیراجاگام - یازدیت دیرمیشدیم- یازدیراجاگام- یازدیرمیشام و .....اما درزبانهای غیر پیوندی ریشه بدون دلیل وقانون گم می شود. درزبان فارسی نوشتن یک هو می شود بنویس . نوشت چرا شد بنویس؟! این نویس ازکجا می آید؟ خواهی نوشت- می نویساندم و....رفتن می شود برو! دیدن می شودبه بین و .....درانگلیسی هم مثلن

حال این ایران عزیزما است با اقوامی از فارس- ترک- لر- کرد- بلوچ- عرب و... که هزاران سال است در کنار هم زندگی کرده و تاریخ پرافتخاری را برای زنده ماندن ایران آفریده اند و ما باید ایران راهمینطوری دوست بداریم که مولانا جلال‌الدین مولوی ترک و ترک زبان سروده است: ای بسا هندوترک؛ همزبان ای بسا دوترک چون بیگانگان پس زبان محرمی خود دیگر است همدلی از همزبانی؛ خوشتر است - دکتر سیدمرندی

*****

شهرها و روستاهای تورک زبان استان

چهارمحال ایران

نویسنده: استاد رضامردانی بلداجی

از شهرهای تورک زبان استان چهارمحال می توان به «بلداجی» «سامان» «بن» «فرادنبه» «سفید دشت» «جونقان» «طاقانک» «سودجان» «شهرک (کیان)» اشاره کنیم. شهرهای «بروجن» و «نقنه» نیز جمعیت قابل توجهی تورک هستند. از بین این شهرها: «بن» و «سامان» و «بروجن» به عنوان مرکز شهرستان و «بلداجی» و «جونقان» به عنوان مرکز بخش می باشند. از روستاهای تورک زبان استان چهارمحال نیز می توان به «آق بلاغ بلداجی» «عطاکله (اسلام آباد)» و «امام قیص» و بخشی از جمعیت روستاهای «له دراز» و «سولیگان» و «بید قطار گندمان شهرستان بروجن» «قلعه تک شهرستان کیار» روستاهای «یان چشمه» «حیدری» «آزادگان» «پهنا» «تومانک» «لارک» «بارده» بخشی از «جمالو شهرستان بن» و روستاهای «هوره» «چم جنگل» «چم خلیفه» «سوادجان» «ایلیگی» «چم جنگ» «شوراب» «صغیر» «محمدآباد» «چلوان» «چم زین» «چم خرم» «کاهکش» «چم ناز» «قراقوش» «گرمدره» «صادق آباد» «قوچا» «مارکد» «یاسه چای» «دشتی» و «چم کاکا» «شهرستان سامان و روستاهای «هرچگان» «پیر بلوط» «کاکلک» «بهرام آباد» «مرغملک» «اوج بغاز» «اشکفتک» «آق بلاغ

فرضیه بیمار چندین ایراد اساسی وارد است: ۱= اولن هجوم سلجوقیان، هجوم یک قوم بیگانه نبود بلکه نوعی کودتا و جنگ داخلی بود که سلجوقیان؛ حکومت منطقه و ایران را از غزنویان ترک تحویل می گیرند و به حکومت ترکی بعدی یعنی خوارزمشاهیان تحویل می دهند. (این حکومت های ترک زبان اغلب عمرتشکیل تاریخ ۲۵۰۰ ساله مدون ایران راتشکیل می دهند). در تاریخ آمده است که قبل از هجوم سلجوقیان قایل ترک از قفقاز بطرف ایران مرکزی سرازیر شده بودند (همانطوریکه آریائی ها سه هزارسال قبل از همین راه وارد ایران شده و بومی ها را برانداخته و به فلات ایران صاحب شده بودند). و ساسانیان از جمله قباد و انوشیروان مجبور به زدن سدسکندر در منطقه دربند می شوند و نیز قبایل تاتی زبان را به آذربایجان می کوچانند و بآبادان زمین آنها را مجبور به مبارزه بخاطر زمین و جلوگیری از هجوم ترک ها می کنند. ۲= یک زبانی نه یک روزه از بین می رود و نه یک روزه متولد میشود. برای بوجود آمدن تنها یک کلمه ی صیقل خورده، ده ها و صدها سال لازم است چه برسد به جایگزینی زبانی بجای زبان دیگر. اگر ترک ها با هجوم به آذربایجان توانسته اند زبان فرضی آذری تاتی را از بین ببرند ما باید یکی دو قرن در تاریخ را شاهد ببیاوریم که زبان مردم آذربایجان دوزبانه می شود (ترکی و تاتی آذری) بعد زبان آذری زیر فشار قرار می گیرد و رفته رفته زبان ترکی غلبه می کند و زبان آذری از بین می رود. در حالیکه ما این سالها را حتا برای یک سال هم شاهد نداریم. ۳= سؤال اصلی که پیش می آید اینست که این سلجوقیان از آسمان به آذربایجان آمده بودند؟! یا از راه زمین! و از خراسان وارد ایران مرکزی شده و اصفهان را پایتخت خود می کنند؟ و برای حمله به اروپا و روم شرقی وارد آذربایجان می شوند. دوستان این سؤال را جواب نداده اند که اصفهان و شیراز و کاشان و... که سالهای بیشتری را در زیر مرکزیت سلجوقیان بودند چرا ترک نشده و انتهای ایران یعنی آذربایجان ترک شده است؟ می دانید این مورد چه چیزی را می رساند؟ مورد ساده است؛ می رساند که چون آذربایجان از هزاران سال قبل زبان التصاقی داشته است و سلجوقیان در حمله به روم شرقی (آناتولی و قسطنطنیه) آذری ها را هم زبان و یا نزدیک و قرابت زبانی می یابند و بیشتر تمایل به اقامت پیدا می کنند.

دارای اسامی مکانهایی با اسامی تورکی می باشد که میتوان به «قلعه کیچن» «شاه بولاغی» «قزل گیل» «آق داش» «کوه دودلو» «گذار کوک» «گوشنگلی» «کوه عالی شاملو» «رودخانه کزن» «سولی گان»... اشاره نمود. در روستای گردبیشه جایی معروف به قاش جاجوها است. در لغت نامه دهخدا جاج نام شهری در تورکستان می باشد. با توجه به مهاجرت اقوام تورک به ایران و چهارمحل بعید نمی باشد که اقوامی از شهر جاج ترکستان به این مکان آمده و محدوده ای را به خود اختصاص داده باشند. در زبان ترکی به قلمرو قاش / کش گفته می شود. نام گردبیشه نیز ترکی به نظر می آید چرا که در

زبان ترکی صفت مقدم بر اسم می آید و اگر این نام فارسی یا بختیاری بوده باید به صورت بیشه گرد باشد. از اسامی اماکن تورکی در بلداجی می توان به «آق چشمه» «آق بولاغ» «آق تورپاق» «یلانچی چشمه» «قوش پخی» «ایکی قولاق» «اورتا چیمن» «بزیال» «واغار» «قارا پوزه» «قولیچان» «الله قولی» «کت رمضان» «دلک لقی» «قز درختی» «یان بولاغی» «شورجه» «قوش بولاغی» «تکمه داش» «گریکی چشمه» «کمون کشی» «شورجه گدکی» «ارجنه» «شاه تختی» «قارا قلات» «بیدچالاری» «درویش قارا چللی» و... اشاره کنیم. نام شهرک اورگان در جنوب غربی بلداجی نیز ساختار تورکی دارد و اگر ساختار این اسم به صورت اور+ گان باشد به معنای مکان آب می باشد. لفظ اور با توجه به استفاده آن بر روی دریاچه های مناطق تورک نشین از جمله اورمیه و اورال به نظر می رسد به معنای آبگیر باشد. در کتاب جنگ چچن به ارگون به عنوان اسم مکان اشاره گردیده است.

شهرستان شهرکرد» و بخشی از جمعیت «شهرکرد» و «ده ترکان جوانمردی لردگان» (از ترکان علی صالح خان بیات) اشاره کنیم. امروزه به نظر می رسد بعضی از شهرها و روستاها در شهرستانهای اردل و کیار و فارسان بخشی از جمعیت ساکن در آنها هر چند به گویش بختیاری صحبت می کنند اما اصالتاً از تورک ها باشند. در روستای **چهراز ناغان** بازمانده ای از ترکان چهارازی هستند که امروزه بختیاری صحبت می کنند. و بیشتر آنها به خوزستان مهاجرت کردند. در نزدیکی **چهراز** روستایی به نام جغدان وجود دارد که سنگی معروف به برد لرکی یادگار ترکهای طایفه لرکی ساکن در این روستا بوده است که توسط آمم کریم ملک جغدان از ترکهای لرکی خریداری می شود. کوه لرک نیز مابین رودخانه دوپلان و ارمند یادگار حضور تورکان لرکی در این منطقه می باشد. **ناغان نیز در تملک تورکان بولوردی بوده است** در دهستان **چغاخور** نیز فامیلهایی همچون ترکی در روستای اورگان و افشار گلوگرد بازمانده ترکها هستند که امروزه بختیاری صحبت می کنند. از اسامی اماکن تورکی **چغاخور** می توان به نام «چغاخور» منبع: ایل بختیاری و تاریخ بختیاری» «(چغایورت)» «آلوقره» اشاره کنیم. «تنگ سیاه چغاخور» نیز مربوط به شخصی به نام قارا کاکا (کاکا سیاه) بوده است. نام روستاهای سبیک و کلبی بک نیز برگرفته از سی بک (نامی ترکی) و **کلبعلی بک بولوردی** است. در **سبز کوه** نیز اسامی ترکی برجای مانده اند که میتوان به «یوقون سو» و «گیگ تپه» اشاره کنیم. روستای دورک اناری نیز به گفته اهالی روستا سابقاً سکونتگاه ترکان بوده است و نام روستا برگرفته از نام طایفه ای تورک به نام دیرک می باشد به مانند روستای **چهراز** که نامش برگرفته از نام طایفه ای تورک به نام **چهراز** می باشد. **شهر گهرو** نیز سکونت گاه قشقایی ها در دوره کریم خان زند بوده است که امروزه نام برخی مزارع گهرو با نام تورکی یادگار آن دوره می باشد **منبع: تاریخ و تمدن چهارمحل و بختیاری**. اسفندیار آهنجیده بخش **گندمان** نیز

سناریوی فلاکت از دید روسیه

حسن ارک

تحلیل روز

سیاست خارجی جدید ترکیه برای ایجاد یک سیستم کنترلی در منطقه می باشد. پس از خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان «سناریوی لیبی و سوریه» در افغانستان نیز ادامه خواهد داشت و ترکیه در این کشور صاحب نفوذ خواهد بود. حضور ترکیه در افغانستان تهدیدی جدید برای منافع روسیه به شمار می رود، روسیه هم اکنون با دردسر جدیدی در منطقه دست به گریبان است؛ ترکیه در حال پر کردن خلاء قدرت آمریکا در افغانستان بوده و رجب طیب اردوغان رئیس جمهور این کشور طی یک برنامه استراتژیک پان ترکیستی در پی احیای امپراتوری بزرگ ترکها یعنی «توران» می باشد.

ترکیه در حال ایجاد نظم نوینی در منطقه وسیعی از اوکراین و قفقاز گرفته تا آسیای مرکزی و افغانستان می باشد و در این راستا رهبری و مدیریت روسیه در مناطق مذکور رو به افول است.

پس از پیروزی چشمگیر جمهوری آذربایجان در جنگ اخیر قره باغ، ترکیه در حال تاسیس یک پایگاه نظامی مهم در خاک آذربایجان میباشد که نشان می دهد برتری روسها در مناطق قفقاز پس از چند قرن روبه اضمحلال است.

کسی تاکنون اردوغان را متوقف نکرده و وی نیز متوقف نخواهد شد، پس از قفقاز، ایده «توران بزرگ» به شکلی سریع در حال تسری به جمهوری های آسیای مرکزی می باشد و تلاش های ترکیه در افغانستان نیز در این راستا قابل تحلیل است.

نظم نوین جدیدی در مناطق یاد شده در حال شکل گیری است و رهبری آن دیگر با روسها نیست بلکه با ترکها می باشد.

ترکیه با حضور خود در افغانستان خواهان عملی کردن ۳ پروژه خود میباشد:

الف: ترکیه، افغانستان و به ویژه مناطق شمالی آن را بخشی از توران می بیند

ب: ترکیه در پی گسترش پروژه های انرژی می باشد و در این اقدامات نظر اروپا را نیز توانسته است جلب کند.

ج: افغانستان برای «امپراتوری نوین ترکها» هم یک بازار و هم یک منبع برای تامین مواد خام خواهد بود"

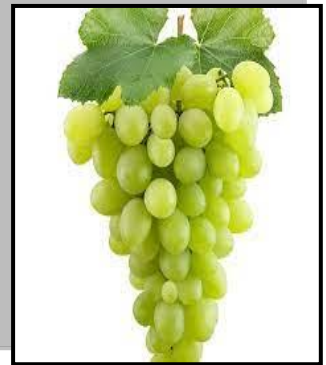
در راستای تحولات اخیر صورت گرفته در قفقاز، آسیای مرکزی و افغانستان، سایت تحلیلی Top War روسیه به تحلیل وقایع پرداخته و تحرکات ترکیه در مناطق یاد شده را یک «سناریوی فلاکت» برای روسیه خوانده است.

این سایت تحلیلی برجسته که با همکاری استراتژیست ها و نظامیان ارشد روسیه به تحلیل وقایع استراتژیک-نظامی می پردازد به نکاتی اشاره کرده است که برای پژوهشگران حوزه مطالعات منطقه ای می تواند جالب توجه باشد.

در این تحلیل که پس از بررسی امضای بیانیه شوشا بین جمهوری آذربایجان و ترکیه و همچنین تصمیم ترکیه مبنی بر حضور نظامی در افغانستان به رشته تحریر درآمده، آمده است:

"اقدام ترکیه مبنی بر حضور نظامی در جمهوری آذربایجان و همچنین تمایل این کشور برای حفظ و کنترل امنیت فرودگاه کابل، بخشی از مولفه های پیچیده و گوناگون

انگور حاوی مواد مغذی گیاهی برای حفظ سلامت قلب از جمله پلی فنول ها و اسید فنولیک است.

بسیاری از تمدن های باستانی فواید سلامتی انگور و میوه آن را شناخته اند؛ از پیشگیری از شیوع بیماری های قلبی گرفته تا جلوگیری از ابتلا به دیابت نوع ۲، می توان به خواص دارویی میوه انگور اشاره کرد.

تقریباً ۱۵۱ گرم انگور که معادل یک فنجان است، صفر درصد چربی و ۲۷ گرم کربوهیدرات و قند دارد ضمن این که ۵ درصد از نیاز روزانه به فیبر و ۲۷ درصد از نیاز روزانه به ویتامین ث را فراهم می کند. انگور همچنین حاوی مقادیر زیادی پتاسیم است. نکته مهم در رابطه با این میوه این است که منبع غنی از پلی فنول ها و اسیدهای فنولیک محسوب می شود. آنتوسیانین یک نوع فرعی از پلی فنول و مسئول رنگ قرمز، آبی، بنفش، سیاه یا سفید انگور است. یکی دیگر از پلی فنول های انگور، رسوراترول است که با بهبود سلامت قلب ارتباط دارد.

از دست دادن وزن: تحقیقات محققان دانشگاه جورجیا نشان داده که رسوراترول موجود در انگور به طور قابل توجهی به تلاش های شما برای کاهش وزن کمک می کند. رسوراترول به میزان قابل توجهی توانایی سلول ها برای ذخیره چربی را کاهش داده و با سرعت بسیار زیادی سلول های چربی را تجزیه می کند.

محافظت از سلامت قلب: پژوهش ها نشان داده که رسوراترول توانایی بهبود انقباض عروق خونی و بهبود جریان خون را دارد ضمن این که دیواره های رگ های خونی را تمیز کرده، قطر آنها را بزرگتر می کند و به این ترتیب فشار خون کاهش می یابد. این روند باعث افزایش اکسیژن رسانی به سلول های بدن نیز می شود. مطالعات دیگر نشان داده که تنها مصرف ۱۰ میلی گرم از مکمل رسوراترول در طول روز باعث کاهش قابل ملاحظه خطر ابتلا به حمله قلبی می شود.

محافظت از سلامت مغز: مطالعات دانشمندان سوئیسی نیز نشان داده که رسوراترول محافظ سلامت مغز است. رسوراترول پلاکت های آسیب دیده مغزی و رادیکال های آزاد مرتبط با ابتلا به بیماری آلزایمر را خنثی می کند. رسوراترول جریان خون به مغز را نیز افزایش داده و به بهبود پاسخ های ذهنی ما کمک می کند.

محافظت از پوست در برابر سرطان: تحقیقات همچنین نشان می دهد که رسوراترول در برابر اشعه UVB از پوست محافظت می کند و از این رو راهی است برای محافظت در برابر ابتلا به سرطان پوست.

پیشگیری از پوسیدگی دندان ها: بر اساس نتایج پژوهشی که در ژورنال تغذیه به چاپ رسید، انگور جلوی رشد و تکثیر باکتری های دهان را که باعث پوسیدگی دندان هستند می گیرد. این خاصیت ضد باکتریایی انگور به علت وجود اولتانولیک اسید و آلدئید اولتانولیک است که در پوست انگور ذخیره شده است.

کاهش چربی خون: یکی دیگر از خواص انگور کاهش چربی خون است. خوردن انگور به ویژه انگورهای دانه دار و جویدن دانه ها، تاثیر خوبی در کاهش چربی خون دارد. انگور سرشار از فیبرهای محلول در آب است و همان طور که می دانید فیبرهای غذایی با کلسترول بد خون مقابله می کنند. از این گذشته انگور حاوی پولی فنول های آنتی اکسیدانی نیز هست که باعث کاهش جذب کلسترول می شود.

جلوگیری از آب مروارید: انگور و عصاره انگور سرشار از مواد آنتی اکسیدان، بتاکاروتن، لوتئین و زآگزانتین است و همه این مواد در تقویت بینایی و سلامت چشم انسان و فرآیند بینایی نقش مهمی ایفا می کنند. وجود این ترکیبات در انگور سبب می شود که مصرف منظم انگور از بیماری های چشمی همچون آب مروارید و کاهش بینایی بر اثر افزایش سن جلوگیری نماید.

پیشگیری از پوکی استخوان: انگور منبع ریزمغذی هایی نظیر مس، آهن و منگنز است که همگی در تشکیل و قدرت استخوان ها نقش مهمی دارند. انگور سبز یا زرد دارای کاتچین است که در پیشگیری از پوکی استخوان نقش دارد.

منبع: ایرنا

قزوین تور کلرین قدیم

یوردو

قزوین و تورک های این استان (که تا سال های اخیر بخشی از استان زنگان بود) ، از ارکان زبان تورکی و

فرهنگ آذربایجانی به شمار می روند و از جمله در ایجاد حکومت خود مختار ملی آذربایجان و حیات آن (سال های ۱۳۲۴-۱۳۲۵) نقش تعیین کننده ای داشته اند.

استان آذربایجانی قزوین و تورک های ساکن در آن ، پس از ده ها بار انتزاع و ادغام و تقسیم و انضمام و غیره ، بالاخره از ایالت آذربایجان جدا شده و مستقیماً به مرکز وابسته گردیده اند.

آخرین بار در سال ۱۳۷۶ انگیزه ی انتزاع شهرستان تاکستان از استان زنگان و ضمیمه گشتن آن به استان قزوین بوده است.

از شاعران استان قزوین می توان به "قربانعلی احمدی" از روستای "چنگره خرقان" را نام برد.

زبانشناس و باستان شناس روبرت دانکوف در مقاله ی خویش به نام "ادبیات قاراخانیان و آغاز فرهنگ تورک اسلامی" می گوید: "افراسیاب" خاقان" ، بنیان گذار خاندان سلطنت "خان"ها ، "تگین"ها و "تریم"ها و

"پدر قاز" ، "بارمان" و "بارس قان" که هر کدام به نام خویش شهری پی افکندند و شهری که به اسم "قاز" نام گذاری شد (شهر قزوین) که اصل آن "قاز اوینو" (به ترکی بازیگاه قاز) می باشد ، است.

استان قزوین حلقه ی رابط بین دو بخش تورک نشین شمالی (در زنگان و بخش های تورک نشین مجاور گیلان) و جنوبی (بخش های مجاور تورک نشین در استانهای تهران ، مرکزی ، همدان و قم) آذربایجان است.

این استان اکنون محل سکونت ملیت های مختلفی از فارس و کرد و لر و گروههای مختلف تات می باشد ؛ با این همه اکثریت مطلق جمعیت این استان را تورک های آذربایجان تشکیل می دهند.

در واقع به جز شهرهای حاشیه ای در شمال شرق استان (سه بخش رودبار الموت ، رودبار شهرستان و طارم سفلی و احتمالاً بخش مرکزی

شهرستان تاکستان) اکثریت مطلق نفوس دیگر نواحی این استان ، یعنی بین ۷۵ الی ۸۰ درصد از سطح استان قزوین (بخش های مرکزی و آوج شهرستان بویین زهرا ، بخش های خرمدشت و ضیاء آباد و مرکزی شهرستان تاکستان و بخش های مرکزی و آبیگ شهرستان قزوین) تورک نشین می باشد.

در خود شهر قزوین تا آغاز قرن بیستم ، حتی به اعتراف قومیت گرایان افراطی فارس و نژادپرستان آریایی نیز ، زبان غالب آن تورکی بوده است. بیش تر فارسی گویان این استان ، تورک هایی هستند که در نتیجه ی سیاست های زبانی دولت در سده ی اخیر ، آغاز به تکلم به لهجه ی فارسی نموده اند.

بخش کوچکی از کارمندان و مأموران ، فارس زبان می باشند که به این استان مهاجرت کرده اند.

سفیر دو کشور روسیه و انگلیس در یک ژست دیپلماتیک نوستالوژی، حسن ارک

سفیر دو کشور روسیه و انگلیس در یک ژست دیپلماتیک نوستالوژی، با یاد و خاطره مذاکره و توافق رهبران سه کشور آمریکا و روسیه و بریتانیا که در اواخر جنگ جهانی دوم انجام گرفت و به کنفرانس تهران مشهور شد، عکسی را در همان‌قاب و نما (البته جای سفیر آمریکا را با یک صندلی در وسط سمبلیزه کرده و خالی نگه داشتند) در رسانه‌ها منتشر کردند. در دنیای سیاست هیچ رفتاری تصادفی نیست، مخصوصاً در حوزه دیپلماسی. کنش این دو سفیر را نیز نباید تصادف تلقی کرد.

البته در پی واکنش‌های اعتراضی، سفیر روسیه در جوابی مبهم و بی معنا گفته است، "قرار نبود، موجبات ناراحتی ایران فراهم آید." اما سفیر انگلیس مغرورانه بر سکوی سکوت ایستاده تا رژه هیجانها و واکنشها به این اقدام را تحویل بگیرد.

البته خبرهایی هست و ما بی خبریم. چندی قبل در همین پیج نوشته بودم که قدرت بخشی دوباره به طالبان در افغانستان، نشانه خوبی برای منطقه و از جمله ایران نیست.

مسئولان سیاست خارجه غافل از کلیات، فعلاً متمرکز بر پینه دوزی پالان فرسوده ارمنستان هستند تا بلکه بتواند سرمایه گذاری های غلط و بر زمین ریخته را دوباره بر پشت این یابوی پیر بار کنند. گویی ناف

استان امروزی "قزوین" یکی از قدیمی ترین نواحی اسکان تورک های باستانی و هم چنین محل اسکان پی در پی گروه های تورکی متاخر بوده است.

قزوین در تاریخ سیاسی و فرهنگی آذربایجان نیز جایگاه ویژه ای داشته و به مدت بیش از ۵۰ سال پایتخت سیاسی و فرهنگی امپراطوری صفوی نیز بوده است.

استان آذربایجانی "قزوین"، در راستای سیاست های یکسان سازی - فارس سازی و تجزیه ی ارضی آذربایجان و پاک سازی هویت آذربایجانی-تورکی و پس از به راه انداختن جنگ زرگری بین زنگان و قزوین، از استان زنگان که خود باز در راستای همین سیاست ها، قبلاً از دیگر استانهای آذربایجانی جدا شده بود، تجزیه و در قلب واحد اداری-سیاسی، مستقیماً به تهران وابسته شده است.

کلمه ی "قاز"، "قاد"، "کاس"، "کاد" در تورکی و دیگر زبان های آلتایی به معنی صخره، کوه صخره دار و یا شیب تند می باشد.

این کلمه (ریشه کلمه ی "قایا=قیه"ی تو کی امروزی به معنی صخره) در ریشه ی شناسی کلمه "قفقاز" نیز پیشنهاد شده است.

علاوه بر آن "کاس" نام طایفه ای باستانی است که از جمله در تشکل تباری خلق تورکی قزاق کنونی نیز اشتراک داشته است.

بر طبق روایات تاریخی دیگری نیز، "کوز- قاز" نام دختر افراسیاب "خاقان" بنیادگزار خاندان سلطنت "خان"ها، "نگین"ها و "تریم"ها و پدر "قازبارمان" و "بارس قان" که هر کدام به نام خویش شهری پی افکندند می باشد.

درواقع شهری که به اسم "قاز" نام گذاری شد شهر "قزوین" در آذربایجان است که اصل آن "کاز اوینو" - قاز اوینو" (به تورکی بازیگاه قاز) می باشد، زیرا که وی در آن جا ساکن بود و بازی می نمود.

نعیمی مولانین آشیق صیاد جعفرزاده کلیبر لی حقیقنده شعری

هاممی نین قَلبینه یاتار آ صبیاد
خالقین اورک دردین نَظمه چَکمیسین
سوزلرین هَریانا چاتار آ صبیاد

مَریفَتین قارانلیغدا نور ساچار
یازدیغین شعیرلر اورک لَر آچار
یالانچیق شاعیرلر مئیدان دان قاچار
میننتلی کولگه ده یاتار آ صبیاد

سَن اوزونو اوچماز حاسار بیلگینن
عاریف لَر بَینن دییار بیلگینن
قَلبینه ائل لَره بازار بیلگینن
صَرراف اولان گوهر ساتار آ صبیاد

سَنده اولان اورک حَققه باغلیدیر
حاحسیرلیغا من بیر یئردن داغلیدیر
قودرتی اینسانین باشدا آغلیدیر
نادانلار باتلاغا باتار آ صبیاد

"نعیمی" دَن تحفه اولسون اوستادا
هَم ائل لی سی کلئیبَر لی صبیادا
حاحدان یازان غَم سیز یاشار دونیادا
خالقینین آ لین دَن توتار آ صبیاد

۱۴۰۰/۵/۲۱

وزارت خارجه این کشور را با نام آرامنه بریده اند. معلوم نیست تا کی دیپلماسی ایران قربانی ارمنی نوازی برخی از مسئولان خواهد شد.

دیروز سفیر ایران در جمهوری آذربایجان به وزارت خارجه در باکو خوانده شد تا در رابطه با حضور غیرقانونی کامیونهای ایرانی در منطقه قره باغ که بدون اجازه و هماهنگی با دولت آذربایجان انجام گرفته، توضیح دهد.

براستی دیپلماسی کشور در قفقاز بدنبال چیست؟ این کدام نخود سیاهی است که سفیر ایران در ارمنستان در جستجوی آن دوشادوش نظامیان اشغالگر ارمنی در مرزهای مورد اختلاف آذربایجان و ارمنستان در جستجوی آن بود؟ دستگاه دیپلماسی کشور چرا متوجه نیست که اراده ای نامرئی میخواید در قفقاز، به گونه ای دامن جمهوری اسلامی را در آتشی بیندازد که میتواند کل منطقه را بسوزاند؟ اینبار اگر جنگ در قفقاز شعله ور شود جمهوری اسلامی در کجا خواهد ایستاد؟

عکسی که دو سفیر روس و انگلیس در بستر نوستالوژی جنگ جهانی دوم انداخته اند به هیچ عنوان تصادف نیست. دستگاه دیپلماسی آنها میدانند چه میکنند ولی دستگاه دیپلماسی ما نمیداند، چون با سم پان ایرانیستی ضدتورکی مسموم است.

اندیشه ای ضد تورک دیپلماسی ایران را بدنبال نخود سیاه در قفقاز میفرستد. غافل از آنکه تصمیمات بسیار مهم در همین تهران و در همین سفارت انگلیس گرفته میشود. عکس نوستالوژیکدوسفیر حامل این پیام است .

مسئولان فکر نکنند که روسیه و آمریکا و انگلیس اختلافاتی در حد دشمنی با یکدیگر دارند و نمیتوانند در مورد ایران بهاشتراک منافع برسند. در جنگ جهانی دوم نیز دشمنی بسیار داشتند. ولی اشتراک منافع پیدا کردند.

ووقار احمدین ساتیریک یارادجیلیغی

Vüqar Əhmədın satiric yaradıcələği

Gülbəniz Babayev

دکتر گولبنیز بابایئوا

تنقید حدفی سئچدیگی منفی پئرسوناژا قارشى ایشله دیلن کسرلی بیر سیلاها، نئشتره چئوریلمه لیدیر. ساتیرا یارادجیسی نین گوجو، قدرتی بو نئشترلری ان درین قاتلارا قدر ائندیرمه یه موفق اولماسیندادیر. اصل صنعتکارلیق ایلك باخیشدان هامی نین گۆره بیله جگی نقصانلاری دئییل، داها بؤیوک مطلبلری، طالع یوکلو مسله لری، آلت قاتدا گیزلنمیش نئقاتیو حاللاری گۆروب، دویوب درک ائده رک اوریزینال و دیقتچکن بیر طرزده اوخوجویا چاندیرماقدادیر.

دوغرودان دا، عصرلرجه جمعیتده کۆک سالمیش پروبلئلرین آرادان قالدیریلماسیندا ساتیرانین موستثنا رولو واردیر. محض بو پروبلئلرین چۆزولمه سی چاغداش دؤورده ده ساتیرانین ضروریلگیگینی گوندمه گتیریر. بیر حاقیقتی ده اینکار ائتمز اولماز کی، زمانه نین ساتیرایا احتیياجی دویولسا دا، حاضرکی مرحله ده ساتیریک اثرلر چوخ یازیلیمیر و یاخود دا یازیلیر، آنجاق متبوات اورقانلاریندا لازیمینجا یئر آلا بیلیمیر. بونونلا بئله، دئمک اولماز کی، چاغداش ادبیاتیمیزدا ساتیرا یوخدور. البتته، خئیلى سایدا وار و بو، اؤزونو آیری-آیری شاعیر و یازچیلارین درج ائدیلمیش اثرلری نین خرونیکاسیندا دا گۆستریر. بو باخیمدان ووقار احمدین یارادجیلیغی دا دیقتی جلب ائدیر. آذربایجان اوخوجولاری نین ایستعدادلی شاعیر کیمی شئیرلرینی سئوه-سئوه اوخودوقلاری ووقار احمدین یارادجیلیغیندا اونون ساتیریک اولسولوبدا قلمه آلدیغی هئکایه و پیئسلری خصوصی یئر توتور.

۲۰۱۹-جو ایله ووقار احمدین بیر پرده لی " دیل پهلوانی " (مودئراتور.آز، ۲۵ اکتیابر، ۲۰۱۹) ساتیریک پیئسی چاپ اولونموشدور. اثر ایلك دفعه تهراندا نشر ائدیلمن " خدآفرین " ژورنالیندا ایشیق اوزو گۆرموشدور. چوخ آکتوال بیر پروبلئم- قاراباغ مؤوضوسونا حسر اولونان اثرده ایکی اوبراز - آرواد و کیشی داها دینامیک صورت کیمی تصویر ائدیلمیش و حادیته لرین اساس ایشتییراکچیلارینا چئوریلیمیشلر.

ساتیرانی یارادان، فورمالاشدیران و اینکیشافینا مونبیت شرایط یارادان جمعیتدیر. بونا گۆره ده ساتیرا ایجتیماعی حادیته دیر. اونون اساس مرامی اوخوجونو گولدورمک دئییل، دوشوندورمک و نتیجه چیخارماقدیر. ساتیرا چوخچالارلیغینا، ایفاده فورماسینا گۆره بؤیوک اینکیشاف یولو کئچسه ده، اونون اساس هدفلری، مقصدی و مرامی او قدر ده دئفورماسییا اوغرامیر، اؤز اوریزیناللیغینی و پوئتیک استروکتور علامتترینی قورویوب ساخلایا بیلیر. ساتیریک صنعتکارلار تنقید اوبیئکتینه چئوریلیمیش بیر حادیته یه و یاخود منفی پئرسوناژلارا گولرکن آلت قاتدا گیزلنمیش سببلری گۆروب دویماغی، هدف سئچمگی باجاردیغی زامان ایسته دیگینه نایل اولای بیلر.

ساتیرادا یئرسیز، بوش و منطیقسیز گولوش دئییل، درین فیکیر و معنا یوکو، دوشوندورمه و نتیجه چیخارما گوجو آپاریجی اولمالیدیر. بو گولوش ساتیریک صنعتکارین مقصد و مرامینی گیزله دیب پردله مه یه دئییل، اونون تاثیر دایره سی نین داها دا کسرلی و اهمیتلی اولماسینا تکان وئرن، استیمول یارادان بیر گولوش اولمالیدیر. ساتیراداکی گولوش ائستتیک ماهیتیندن، فونکسییاسیندان اوزاقلاشاراق

گۆرۆلردیم " دئمکله ریاکارلیق پرده سی آلتیندا اصل خیصلتینی، قورخاقلیغینی گیزله دیر. تأسوف کی، قاراباغدا شیددتلی دؤیوشلر گئتدیگی، خالقیمیزین اولوم-دیریم ساواشی ایله اوز-اوزه دایاندیغی او آغیر سیناق دؤورونده بو اثرین منفی پئرسوناژی کیمی " من سالیم اولوم... " پرینسیپی ایله یاشایانلار، اوردادا-بوردادا گیزلنه رک معنوی اوجالیغا یوکسله بیلمه یهن فراریلر ده اولموشدور. بئله لری نین بو تورپاق اوزرینده گزمه یه، اونون هاواسینی اودوب، سویونو ایچمه یه بئله حاقی یوخدور. یازیچی اثر بویونجا بو ساتیریک تیپین خاراكتئرینده کی منفیلیکلری، داخلی پوچلوغو، جیلزلیغی ائله اونون اؤز دلی ایله آچیب گؤستریر، تنقید حدفینه چئویریر و اوخوجونون آغیر ایتتیهایمی ایله اوز-اوزه قویور. حتّی آروادی دئینده کی، سنی توتوب ساخلایان وار؟ گئت ووروش، میلی قهرمان دا اول " . او ایسه آرتیق یاشی نین ۴۵-۴۷ ای اؤتدویونو سؤیلیه رک اؤزونه حاق قازانديرماغا چالیشیر. دیل پهلوانی نین داخلی عالمی نین چوروكلوگو، معنوی کاسادلیغی حادیثه لرین سونراکی اینکیشافیندا، خصوصیه عسگرین اونا " سیزی حربی کومیسسارلیغا چاغیریرلار " خبردارلیغیندان سونرا آشکارا چیخیر و ایکراه هیسسی دوعورور. بایاقدان قهرمانلیقدان دم ووران بو قورخاق اینسان چاغیریش خبرینی ائشیدرکن تیر-تیر اسیر. او، عسگره گاه یاشی نین چوخ اولدوغونو، گاه گؤز لری نین ضعیف گؤردویونو، گاه دا " نيقودنو " لوغونو بهانه گتیره رک کاغیذا ایضا آتماقدان ایمتیناع ائدیر. دیل پهلوانی نین عسگره جاوابیندا یازیچی اوبرازین بوتون داخلی عئیجریلیغینی، معنویاتسیزلیغینی آچیب گؤستریر: " نییه من قول چکمه لییم؟ نییه من گنتمه لییم؟ نییه بو مینلرله آوارالانان، سیقارت ساتان، چایخانالاردا وئیللنن نر کیمی جوانلاری آپارمیرلار، منیم کیمی قوجا، خسته، کور، شیکست بیر آدمی آپارماق ایسته بیرلر؟ " . اثرده آروادی نین کسکین ایتتیهایملاری، سرت تنقیدلری ایله راستلاشان بو منفی تیپی ایصلاح ائتمک مومکون اولمور. او، یانلیش موقعییندن، اؤزونون سویئکتیو، بسیط دوشونجه لریندن ال چکمیر. شخصی منافعیینی خالقین، وطنین منافعییندن اوستون توتاراق منفور عمللرینه حاق قازانديرماغا چالیشیر. تبیی کی، یازیچی بو اوبرازی یارادارکن تأسوف کی، جمعیتیمیزده

درامین کومپوزیسیاسی، سوژئت خطی ایکی شخصین دیالوقو اوزرینده قورولوب. حادیثه لرین مرکزینده قاراباغ اوغروندا دؤیوشلره گئتمکدن بویون قاجیران کیشی نین- دیل پهلوانی نین ایفشاسی دایانیر. اثرین اولینده اؤزونو قهرمان، جسور، ایگید، وطنپرور کیمی گؤسترن بو ساتیریک اوبرازین بوتون قهرمانلیقلاری ائله سؤزده دیر. آروادین " اثرمینلر ساری کؤپکلرین کؤمگی ایله قجریستانی (شرتی آددیر- گ.ب.) دا آلدیلار " خبری هر بیر آذربایجانلییا سارسیدیجی ضربه، آغیر ایتتیهایم آکتی کیمی سسله نیر. بو خبری ایلك باخیشدان ناراحتلیقلا قارشیلایان کیشی من اوردادا اولسایدیم اوتوماتلا اونلارین هامیسینی اؤلدوردریم، " یوزونو بیردن گبردریم " - دئییه رک بو قورخاق و عاجیز شخص اؤزونو اؤیور، آروادینا قهرمان، وطنپرور، میلت، خالق، تورپاق تعصوبکئشی کیمی تقدیم ائدیر. حتّی آروادی ایله صؤحبت اسناسیندا " اثرمینلر نه زبیلدی کی، اونلارا بیزیمکیلرین گوجو چاتمایب " - دئییه رک وطن اوغروندا جانینی قوربان وئرن شهیدلرین قهرمانلیغینا دا شوبهه ایله یاناشیر. سانکی بو دیل پهلوانی دؤیوش بؤلگه سینده اولسا منفور اثرمینلرین هامیسینی قیریب محو ائده جک و تورپاقلاریمیزدان قووب چاخاراجاقمیش. البتته، بو بوتون آذربایجانلیلارین و تورک دونیاسی نین ایستگی، ان بؤیوک آرزوسودور. بس اصل رئاللیق نئجه دیر؟ دیل پهلوانیندا بو جورأت، میلی تعصوبکئشلیک حیسسی، ویجدانی نین سسینه قولاق آساراق دوعما قاراباغیمیزی اثرمنی منفورلاری نین جاینایاندان خیلاص ائتمک قودرتی وارمی؟ یازیچی سوژئت خطی بویونجا بو سواللارا جاواب آختاریر. چوخ تأسوف کی، بو موقدس تورپاغیمیزین آزاد ائدیلمه سی مقامی گلیب چاتدیقدا او، قورخاقجاسینا جبهه یه گئتمکدن بویون قاجیریر. باخمایاراق کی، اولجه سینه سینه دؤیوب " آخ، بیرجه گئتسیدیم اورا، ایگیدلیکله ووروشوب، آذربایجانین میلی قهرمانی آدینا لاییق

پئشه مکتبینه تحصیلی یارمچیق قویان و بوندان پئشمانچیلیق حیسیسی کئچیرن زاواللی بیر گنجدیر. او، آتاسینا خوشو گلمه دیگی بو ایشده کؤمک ائدیر. لاکین بیر تسادوف نتیجه سینده کئچمیش موعلیم و صنیف یولداشلاری ایله زیبیلیکده راستلاشماسی اونون حیاتی نین ان دهشتلی صحنه سی کیمی تصویر ائدیلیر. رضا موعلیمین و دوستلاری نین اورادا اولماسینا محل قویمايان خانبالانین " آده، اورخان، بورا گل، تزه زیبیل. تزه زیبیل " سؤزلری اورخانی آلچالدير، منن محو ائدیر. خجالت چکن اورخانین هیچقیر یقلاری موعلیمینده و صنیف یولداشلاریندا آجی تأسوف حیسیسی دوغورور و اورادان اوزاقلاشیرلار. چیخیلماز سیتواسییا ایله اوزلشن اوغوللا زیبیلیکده اشیا آختاریشیندا اولان آتانیق قارشیلادیریلماسی جمعیتده کی تزدالی مقاملاری، ایتقصادی، سوسیال پروبلملرین مؤوجودلوغونو، ماددی سیخینتیلاری گؤسترر رئال، آجیناجاقلی صحنه لردیر.

یازچی یوکسک سارکازملا هله ده بو جور حیات طرزی کئچیرن اینسانلارین فاجیعه لی طالعینی لاکونیک، ییغجام ساتیریک حکایه ده اوستالیقلا آچا بیلیمشیدیر. او گؤسترمیشدیر کی، کیمیسینه خوشبخت، فیراوان بیر حیات ود ائدن جمعیت کیمیسینه ده اولومدن بئتر جهنم عذابی یاشادیر.

حکایه تاثیرلی بیر سونلوقلا بیتیر: " گنجه یاریسی اورخانین آناسی رایون مرکزیندن تعجیلی یاردیم چاغیرمالی اولدو. اورخانین حالی پیس ایدی. قیرخ درجه قیزدیرما ایچینده " - من زیبیل ییغمیرم، من زیبیل ییغمیرم " - دئییه سایقلا بیردی. خانبالا ایسه حالسیز دیلندی- " آخ، تزه زیبیل، تزه زیبیل... " حکایه ده میرزه جلیل و ح.حاقوئردیئو نثری اوچون خاراکتئرلیک اولان دیل و ایفاده طرزی، اسوسیاتیو اولسوب و سونلوق یازچی نین ملانصرالدینچیلرین ساتیریک بدیعی نثریندن تاثیرلندینی تصدیقله بیر.

هله ده بئله اینسانلارین موجودلوغونو نظرندن قاجیرمامیش، اونو تنقید حدفینه چئویرمیشدیر.

اثرده دیل پهلوانی ایله عکس قطبده دایانان قادیق اوبرازی مردلیگی، جسارتی، وطنپرورلیگی، دوغورولوغو و اوبینکتیولیگی ایله دیقتی جلب ائدیر. کیشی چاغیریشدان ایمتیناع ائدرکن قادیق " واخسئی، بیابیر اولدوق، بو لاپ دووشان اورکلیمیش کی. آما دانیشاندا ائله بیل بیر دنه پلنگدیر " - دئییه رک اونون یئرینه خجالت چکیر.

عسگرین کیشیه سؤیله دیگی " سیزین کیمیسی موحاریبه یه گئتمکدسه، ائوده اوتورسا مصلحتدیر. یوخسا دوشمین قاباغیندان قاجار سینیز، بوتون دونیادا بیابیر اولاریق " - فیکری اوبرازین خاراکتئرینده کی ان ساتیریک مقاملاری، داخلی عئیجریکلری اوزه چیخاران ایفئادیدیجی سیتواسییا کیمی یازچی نین مقصد و مرامینی آچیقلایر.

اثر نووللاواری بیر سونلوقلا تاماملانیر. معلوم اولور کی، حربی کومیسسارلیغین چاغیریشی دیل پهلوانینا دئییل، اونون قونشوسو ناظیمه گلیب. تعجوب دوغوران مقاملاردان بیری ده بودور کی، ناظیمین آیاغی پروتئزدیر. آروادی قونشونون جبهه یه گئتمه سینه اعتراض ائدرکن دیل پهلوانی دئییر: " بیر قیچی یوخدور، آما نه اولار، پروتئزی وار دا. بیر ده اوتوماتی اللری ایله گؤتوره جک ده؟ " دوغرودان دا، " اینسانی حئیرته گتیرن بو جاواب اثرین کولمیناسییا زیروه سی و سارکازما یوکسلن سارسیدیجی بیر ضربه کیمی سسله نیر. اثرین اوغورلو، موفقیتلی بدیعی حللی هر بیر آذربایجانلییا بؤیوک عیبرت درسی وئریر، یورد و وطن نامینه بیرلییه سسله نیش تلقین ائدیر.

ووقار احمدین " پلیوس بدیعی یارادیجیلیق " ادبی آلماناخیندا درج ائدیلمن " تزه زیبیل " و " آکتیورون دفنی " حکایه لری ده ساتیریک اولسوبدا قلمه آلینمیشدیر. " تزه زیبیل " حکایه سینده ایکی فرقلی اوبراز- آتا و اوغول بیر-بیریه قارشیلادیریلیر. خانبالا طالعین حیاتیق دیبینه ائتمه یه محکوم ائدیگی کاسیب، یوخسول، یاشاییشینی زیبیلیکدن تاپدیغی اشیا لاری ساتماقلا دولانديران، عئینی زاماندا مهودود دنیاگؤروشلو، ساوادسیز بیر اوبراز کیمی تقدیم اولونور. اوغلو اورخان ایسه اوخودوغو تئخنیکی

ایتالیانین باکووی سوی آدلی شاعیری

İtaliyanin Bakuvi soy adlı şaiiri

İlham Cəfərsoy

ایلھام جعفرسوی

خلاصه

مقاله آذربایجان فیلولوگیا علمی اوچون چوخ آکتوال اولان بیر پروبلئمین تدقیقینه حصر اولونموشدور. اؤن آسیانین بیر چوخ کاهین نسیللی ترویا شهرینین سوقوتوندان (۱۳۳۴.۱۱-جو ایل) سونرا جنوبغربی اروپایا، آرالیق دنیزی آدالارینا کؤچموش، اورادا قدیم مدنیتلرین اساسینی قویموشدور.

بیزیم اوچون ماراقلیدیر کی، ائللادانین یونانلارا، ایتالیانین لاتینلارا قدرکی پوئزیاسینی، فاجیعه و کومئدیالارینی یارادان او شاعرلر تورکجه تئدیر، کوره چی، وئرگیلی، خاتون، مثلیبی، باکووی سوی آدلاری داشیییدیلار. اونلار لاتین دیلینده یازسالاردا، بیر زامان ترویادان، اؤن آسیادان گلدیکلرینی اونوتموردولار. اؤز شجره لرینی برپا ائدیر، سناتین ییغینجاقلارین- دا فخرله دئییردیلر کی، بیز پلئبئی یوخ، پاتریسی نسلیندیک.

بو مقاله ده همین تاریخی شخصیتلردن ایکسی نین - باکووی نین و مثلیبیین ائتنیک کیملیگی تدقیقاتین اوبیئکتینه چئوریلیر.

آچار سؤزلر: باکووی، مثلیبی، اوتیلی خاتون، وئرگیلی، مارک تئرننتی واررون گیریش. قریب آوروپادا ائله بیر میل تاپماق چتیندیر کی، روحا آذربایجان خالقینا ایتالیانلار قدر یاخین اولسون. اؤلکه لر آراسیندا همین شاعرلرین و عالیملرین معلوماتلاری آرخیولوژی تاپینتیلار ايله تصدیق اولونور. کئچن ایلین مای آییندا ایتالیان عالیملری بیان ائتدیلر کی،

جاریستان ایستینا اولماقلا، ائله بیر اؤلکه یوخدور کی، رومانین ونسیجیلیین لاتینلارا قدرکی مدنی تاریخی توپونیمیسی آذربایجانین یئر آدلارینا بو قدر اویغون گلکین. ترویانین سوقوتوندان باشلامیش مونقوللارین باسقیلارینا قدر جنوبی قافقاز و اؤن آسیا ائتنوسلاری آوروپا کؤچموش، ایسپانیادا رومالیلارا، سئربیدا سلاو- یانلارا، ایتالیادا لاتینلارا قدرکی ائتنیک مدنیتلرین اساسینی قویموشلار.

بونون اوچون ایتالیانین، سیجیلیانین، قاللی- یانین، چئخیانین تاریخی خریته لرینه باخماق کیفایتدیر. [۱، ص. ۴۲۹، ۴۶۷؛ ۲، ص. ۱۳۶]. آذربایجان خالق نین اجدادلاری لاتینلاردان چوخ قاباق سیجیلیا ايله قاللیا آراسیندا آذر، قافقاز، آلپان، دورنا، بولقار، برده، شوشا، آغ سونا و ب. شهرلری سالمیشدیلار. لاتینلار سونرادان گلرک اوردا چایینی پو، آلپان قالاسینی آبا لوقا، بر- ده شهرینی نئاپول، کنتت شهرینی گئنویا آدلاندیرمیشلار. او یاشاییش مسکنلری نین نئجه یارانماسی حاقیندا ائرادان اؤنجه ۱-جی عصرده یاشامیش مارک تئرننتی واررون " دئ لینگوا لاتینا "، سیلی ایتالیک " پون موحاریبه سی "، پوبلی

باکی شهری نین آدی بیلاواسیطه تپه سۆزو ایله باغلی دئییل. بوتون تپه لره یوخ، باشی گۆیلره دیرنن و آباغی سودا اولان موقدس تپه لره باکو [۱۰، ص. ۳۷-۳۸]. همین تپه لره تاپینان نسیلره باکولو دئییلیردی. باکویا - موقدس تپه یه تاپینان تورکلر خزر دیزی چئوره سیندن فلسطینه و میصیره قدر یاخین و اوزاق اولکه لرده یورد سالمیش، ترویانیین سوقوطوندان سونرا اونلارین بیر قولو ایتالیایا کۆچوب گئتمیشدیر. ایتالیایاکی باکو نسلیندن شاعیر مارک باکووی چیخمیشدیر. مارک باکووی ۱۲ فاجیه نین و چوخلو ساتیریک شئیرین مؤلیفیدیر (ویکیپئدیا).

قدیم میصیرین "اؤلولر کیتابی" ندا باشی گۆیلره دیرنن موقدس تپه و تپه نین اوستونده کی معبد باکو آدلانیر. اینگیلیس آرختولوقو فلیندئرس پئتری ۲۰- جی عصرین اوللرینده همین معبدین خارابالیغیندا قازینتیلار آپاردی و بئله نتیجه یه گلدی کی، میصیره کی باکو معبدی ایله ایچریشهده کی قیز قالاسی نین بیر چوخ پارامترلری اوغون گلیر [۱۱، ص. ۲۰۸-۲۱۳].

سونرا آکادئمیک مئششانینوو میصیر-قافقاز ائتنوگنئتیک باغلارینی علمی تدقیقاتین اوبیئکتینه چئویردی. سونوج اولاراق بیلدیردی کی، قدیم میصیر مدنیتی نین کۆکلری خزر دیزی نین شرقیندن و قربیندن گلیر [۱۰، ص. ۳۷-۳۸].

۱. ۱۲-۱۳ عصرلرده میصیری خان تیتوللو آسیا فیرونلاری ایداره ائدیردیلر. اونلارین آلپ ایگیدلریندن بیرری باکو تیتولو داشیییردی. بو باره ده قدیم میصیرین "اؤلولر کیتابی" ندا دیرلی بیلگیلر واردیر [۱۲، ص. ۲۵۸].

باکو کاهین و زادگان نسلی نین بیر نئچه قولو ایتالیایا و نیل وادیسینه کۆچمه ییب، ایندیکی تورکییه اراضیسینده قالامیشدی. اثرادان اؤنجه ۱۴ عصره آید کولتپه میخی یازیلی کیتابه سینده اونلارین آدی باکولو [۱۳، ص. ۱۰۱]، اثرادان اؤنجه ۴-جو عصره

مارون وئرگیلی " ائئیدا " اثرینده معلومات وئریمیشدیر.

نینی نین کۆکلری اؤن آسیادان و قافقازدان گلیر. آنجاق سون ۷۰ ایلده نشر اولونان اثرلرده و اینتئرنت سایتلاریندا بو باره ده کلمه بئله یوخدور (ویکیپئدیا) مارک تئرننتی واررون یازیر کی، ایتالیانین غیری- لاتین منشالی شاعیرلری، علم و دین خادیملری چوخ ایدی. اونلاردان بیرری مارک پاکووی سوی آدی داشیییردی [۳، ص. ۵]. شاعیرین آدی و سوی آدی لاتین دیلینده مارک پاچوووس فورماسیندا یازیا آلینمیشدیر، -ایوس لاتین دیلینه آید شکیلچیدیر.

آذربایجان تاریخچیلری نین عومومیلشمیش دوشونجه سینه گۆره، باکی شهری نین و باکووی نیسبه لی تاریخی شخصیتلرین آدلاری آنتیک تاریخچیلرین اثرلرینده یوخدور. گویا، باکی شهری نین آدی ایلك دفعه ۹۸۵-جی ایلده چکیلیر [۴، ص. ۴۳].

دوزدور، " تاریخ سیستان " اثری نین نامعلوم مؤلیفی یازیر کی، خلیفه عبدالرشید ۷۰۱-جی ایلده برده و باکی شهرلرینی توتماق اوچون قو- شون گؤندردی [۵، ص. ۱۳۱]، آنجاق بو، ایلك معلومات دئییل. باکی شهری و کندلری ۵-۶ عصر کیلسه سالنامه چیلرینه داها اؤنجه دن معلوم ایدی.

موسی خورئلی و آنانیا شیراکلی یازیرلار کی، آلبانیانین بیر ویلایتی باکونیا، ویلایتین مرکزی قالاسی باکونیک آدلانیر [۶، ص. ۲۲۶؛ ۷، ص. ۳۱]. باکونیک باکیلی، باکونیا باکی نسلی نین یوردو دئمکدیر. آنجاق آذربایجان تاریخ علمی- نه باکی شهری نین آدی معلوم اولسا دا، باکی نسلی نین آدی معلوم دئییلدیر.

آذربایجان دیلچیلری نین عومومیلشمیش دوشونجه سینه گۆره، باکو تپه دئمکدیر. دوزدور، تورک دیلرینده تپه معناسیندا باکو سۆزو واردیر [۸، ص. ۶۷]. ماحمود کاشغاری نین دیوانیندا باکو سۆزو تپه معناسیندا وئرلمیشدیر [۹، ص. ۲۱۴]. آنجاق

اوم باکی آلپلاری ا.ا. ۵- عصرده آسوریا ایله بیرلشیپ، ایلام قوشونلارینی مغلوب ائتدیلر. نتیجه ده اونلار آسورلارین هئنگمون اولدوقلاری مورککب سیاسی شرايطده سالامات قالدیلار [۱۲، ص. ۲۱۳۰] و بیر قدر سونرا ایودئیدا واسسال دؤولتین باشچیلارینا چئوریلدیلر.

آ.انوخن کئچن عصرین ۲۰-جی ایلرینده داغلیق آلتایدا ائتوقرافیک معلوماتلار توپلایارکن گؤرموشدو کی، آلتای شامانلاری اؤز اجدادلاریندان بیرینی باکی کام، ینی شامان باکی آدلاندیریلر [۱۷، ص. ۱۴۳]. چوخ ماراقلیدیر کی، آلتای شامان دوعلاریندا آدی چکیلن اجدادلارین چوخونون آدی

ائفیوپیا کاهینلری نین جادو متنلرینده اولدوغو کیمی خاطرلانیلر [۱۸، ص. ۱۹۳]. بو دا اوندان ایره لی گلیر کی، قدیم دونیانین باکی کاهین نسلی نین بیر قولو یئنی چارلیق دؤورو فیرونلاری نین تزیقیله می- سیردن ائفیوپیا یا کؤچموش، اورادا اوزون عصرلر بویو اؤز وارلیغینی قورویوب ساخلامیشدیر.

ایوسیف فلاوی (۱-جی عصر) یازیر کی، ائفیوپیا پاتریارخلاری عصرلر کئچسه ده، بیر زامان قافقازدان و اؤن آسیادان گلدیکلرینی اونوموردولار [۱۸، ص. ۲۵] و چتین آنلاردا گئری قایدیب، وطنده قالان سویداشلارینا دایاق اولوردولار. بئله بیر حادثه ترویا شهری نین محاصره سی زامانی باش وئرمیشدی. ویلهلم واقنتر " ائلادا " کیتابیندا یازیر کی، ترویانی یونانلاردان قوروماق اوچون ائفیوپیا آلپلاری دا گلیمشیدیلر [۱۹، ص. ۱۵۶].

نه قدر رنداگته اولونسا دا، بعضی آدلار تانینماز حالا سالینسا دا، بیر چوخ قییمتلی بیلگیلر یالینز آنتیک دؤور منبعلرینده یوخ، هم ده جنوبی قافقازین و اؤن آسیانین کیلسه تاریخچی- لری نین اثرلرینده قورونوب قالمیشدیر. آرامئی و قرابار متنلرینده ائفیوپیا لیلار ائتوواچیک آدلاندیریلیر. بیلدیریلیر کی، اونلار دا یئرلی دؤبوشچولرله بیرلیکده ترویانی یونانلاردان قورویوردولار [۶، ص. ۴۸]. ائتوواچیک

آید لیدییا آیدیه سینده باکیلی [۱۴، ص. ۳۲۱] فورماسیندا یازیا آلینمیشدیر.

کایسئری یاخینلیغینداکی کولتیه دن تاپیلان کیتابه ده باکولو تاجیر ایجماع باشچیلاریندان بیر کییمی تقدیم ائتدیلر [۱۳، ص. ۱۰۱]. بو، او دئمک- دیر کی، باکو یالینز بیر تاجیرین آدی دئییل، اؤز دؤولت قورومو، ایقتیصادی رئسورسلاری، ثروتی، پولو اولان ائتوسون آدیدیر.

باکو نسلی نین پاتریارخلاری یالینز تاجیر دئییلدیلر. ا.ا. ۱۰ و ۲ جی مین ایلیکلرین اوزاقگؤرن سیاستچیلری ایدیلر. اونلار یونانلارلا اهمنیلرین دؤبوشلرینده اهمنیلرین طرفینی ساخلامیش، او خیدمتین قارشیلیغیندا ایودئیانین حاکیمی اولموشدولار. بعضی متنشوناسلار پاتریارخ باکونون آدینی باکو کیمی اوخویورلار [۱۵، ص. ۷۴].

بئله حساب ائدیرم کی، قدیم میصیر منبع لرینده کی باکو و ماکو عئینی و یا قوهوم ائتوسلارین آدیدیر. فیرون ۱-جی آمئخوتئپین پاپیروسوندا یازیلیب کی، سوریادا ماکو آدلی طایفا یاشاییر. اونلار میصیرین صادیق دوستلاریدیر [۱۶، ص. ۳۶]. بو معلومات اونو گؤستریر کی، باکو و ماکو قدیم اؤن آسیانین گوجلو ائتوسلاری کییمی میصیر ایله ایتیفاقدا خئتترلین شمالدان جنوبا یوروشلری نین قارشیسینی آلمیشدیر.

یالینز باکی شهری یوخ، گونئی آذربایجانین ماکو قالاسی چوخدان یئر اوزوندن سیلینمیش قدیم باکو نسلی نین آدینی یاشاتماقدادیر. بو ایستیقامتده تدقیقاتلار ائتیک تاریخمیزین و تاریخی جوغرافیامیزین بیر چوخ قارانیق مقاملارینا آیدینلیق گتیره چکدیر.

آذربایجانین باکی شهری یاخینلیغیندا اوم باکی آدلی قصبه وار. اوم باکی، باکی و ماکو بیر-بیرینه قوهوم ائتوسلارین آدیدیر. اوم باکی ائتوسو ائرادان اول ۱-۲ جی مین ایلیکلرده هارداسا اورمییا گؤل اطرافیندا، ایلامین شمال-غربینده یاشاییردی.

الدە اولان تارىخى و ائنتولونقويستىك بىلگىلەر بىرمەنالى شكىلدە سۆيەلە مە يە ايمكان وئىر كى: ۱. باكى قديم اۋن آسيانين كاهين و زادگان نسللريندن بىرىدەر. ۲. ايتاليانين باكووى سوي آدى شاعىرى باكى نسليندن چىخمىشىدەر.

دونيانين ھىچ بىر دىليندە باكى آدى تورك دىللىرىدە اولدوغو كىمى گئنىش يايىلمامىشىدەر. ۱۰- ۵ خانى ابولقازى باھادور خانين گنجلىك آدى باكى ايدى [۲۰، ۵، ۷].

۱۱عصرده ياشامىش بوخارا تارىخچىسى حافظ درويش على سىنگى يازىر كى، اوغوزلارين شاخ باكى آدى بىي اولموشدور [۲۱، ۲۳۹]. بوندان اول باكى نىلى نىن بىلرى توركمنلرين ان دۇيوشكن بولارينا باشچىلىق ائىدىرلەر. ابولقازى باھادور خانين " شجره تراكىمه " ائىرىندە بحث ائىدىگى روپاسى نىن قديم مدنيتىنى يارادان ائنتوسلاردان بىرى ايدىلەر!

شاعىر مئلىبى - مارك تئرننتى واررونون (۱.۱ عصر) يازدىغىنا گۇرە، ايتاليانين روما دۇوروندن قىباق مئلىبى سوي آدى شاعىرى اولموشدور.

مئلىبى ان اول ايتاليانين ائپىك پوئىيانى حىمايه ائدن ايلاهه سى ايدى. پوبلى مارون وئىگىلى شاعىرلىرى نىن بىرىندە روما ايمپىراتورو اوكتاويان اووستو تانىريا بنزه دىر. ايلاهه مئلىبى خىطاب ائدىر كى، قانادلارنى اونون باشى اوستونه گرسىن، شاعره ايلھام وئرسىن كى، ائىرىنى يازىب باشا چاتدىرسىن [۲۸، ۴۱۷؛ ۲۹، ۱۲].

وئىگىلى نىن " بوكولىكلر " ائرى ايلاهه مئلىبىن ايلاهه تترلە صۇحتى ايله باشلايدەر. ايتاليانين لاتىنلاردان اۇنجه كى پانتئونوندا ايلاهه مئلىبى ائپىك پوئىيانى، تتر فاجىعه ژانىندا يازى- لان ائىرلىرى ھىمايه ائدىردى [۲۹، ۲۹].

وئىگىلى نىن آرخئولوژى قازىنتى زامانى بارئلىفى تاپىلمىشىدەر. تصورىده شتوارىر مووش، ساغ چىيىنى اوزرىندە ايلاهه مئلىبى، سول چىگىنى اوستوندە ايلاهه تتر دايانمىشىدەر. بارئلىف تونىس

ايتوواجىق، يعنى توتىمى ايت اولان ائنتوسون يوردو دىمكىدەر. يونانلار اونلارنى اۇلكه سىنى ايتووپىيا، روسلار ائفوپىيا آدلاندىرلەر.

كوكتلى باكو و دىب باكو [۲۲، ۶۷] اونلارنى سلجوقلاردان قىباق ياشامىش بىلرىدەر.

باكى نسللرى اۇزبىكلر و قىرغىزلار آراسىندا دا وار ايدى. و.و.رادلوو ۱۹-عصرىن سونلارىندا اورتا آسيادا اولاركن گۇرموشدو كى، اۇزبىكلرىن بىر بويو اۋزونو باكى منشائى، بىر بويو باكى موشچو آدلاندىرير [۲۳، ۷۲۱].

اۇزىك تارىخچىسى ك.ش.شانىيازوو يازىر كى، قىرغىزلارنى بىر طايڧاسى چونق باكى آدلانىر، چونق باكى بۇيوك باكى دىمكىدەر [۲۴، ۱۴۴].

۱۳عصرده آلاگۇز داغى نىن انگىندە و داغلىق قاراباغدا باكو، كرىمدا باكى اولان آدى كندلر وار ايدى [۲۵، ۴۱]. ھله ايندىيه ده ك اوزاق سىبىردە آمو چايننا تۇكولن اوسسورى چاينىن بىر قولو باكو آدلانىرسا [۲۶، ۴۲۸]. باكى نىلى سون زامانلاردا قدر اوجسوز-بوجاقسىز تورك تورپاقلارىندا اۋز وارلىغىنى قوروي بىلمىشىدەر.

ايتاليانين لاتىنلار، ائللادانىن يونانلاردا قدركى مدنيتىنى يارادان ائنتوسلاردان بىرى مالىبىلدىر. بو گون مالىبى دىئىدە لاجىنىن ايشغال آلتىندا اولان مالىبى و شوشانىن مالىبىلى كندلرى يادا دوشور.

بونلاردان علاوه ۱۹ عصرده قبلە نىن نىچ كۇبونده مالىبىلى آدى محللە وار ايدى [۲۷، ۲۵۷]. اونلار زورلا خرىستىئانلاشدىرىلسالار دا، سون زامانلاردا اۋز دىللىرىنى اونوتمامىشىدىلەر. اوتىلرىن دىلىندن فرقلنن بىر لهجه ده دانىشىر. ترويانىن سوقوطوندان سونرا دورنا، آنا، دىلار. باكىلىرمكالىم ايبىلر ده آنتىك دۇور اوسونا و ب. ائنتوسلارلا ياناشى، باكو آلپلارى دا ايتالييا كۇچدولر. مارك تئرننتى واررونون پاكووى سويادى ايله تقديم ائدىگى شاعىر [۳، ۵] اونلا- رىن تارىخى شخسىتلرىندىن بىرىدەر.

یونان مدنیتی آرخیایک ائللادا مه- دنیتی نین خرابالیغی اوزرینده یوکسلمیشدیر (۳۲، گیریش).

روسییا ایمپئرییاسی نین ۱۸۶۳-جو ایلده ترتیب ائدیلن خریطه سینده گوسترلییر کی، سیبیرین بارناول قزاسیندا مالیبای آدلی گوئل وار. او گوئلون اطرافیندا کؤچری قیرغیزلار یاشاییرلار [۱، ص.۱۳۹؛ ۲، ص.۱۵۹؛ ۳۳، ص.۵۶].

ویلہئلم واقنئر هله ۱۹۰۱-جی ایلده یازیردی: - مئلیئیلر یونان یوخ، ائللادا منشالی طایفادیرلار. اونلار چوخ جسور و دؤیوشکن ایدیلر [۱۹، ص.۱۳-۱۴]. مالیبیلر ده، قوشچولار دا ایندی او تاریخی شوجاعتی اونوتماق اوزره دیرلر. اگر قاراباغی گئری آلماساق، شاعیر مئلیئیین روحو بیزی باغیشلاماز. هئچ باکووی سوی آدلی شاعیریمیزین ده روحو بیزیم قوشچولاردا یوخ، آبشروندا تورپاغا گومولمه میزه شاد اولما بیلمز.

نتیجه. باکووی سوی آدلی شاعیرلر، علم و مدنیت خادیملری چوخ اولموشودمیر. عمومیلشمیش علمی دوشونجه یه گووره اونلار اورتا عصرلرده یاشامیشلار. ۹۸۵-جی ایلدن اوله آید منبعلرده باکی شهر آدی و باکووی نسیل آدی یوخدور.

۵-۶ عصر خریستیان کیلسه سالنامه لرینده گوسترلییر کی، جنوبی قافقازدا باکو آدلی شهر و کندلر چوخ اولموشدور. اونلارین آدلاری همین منبعلرده باکو، باکی، اوم باکی، موسول باکی، کوکئلی باکو، کام باکی و س. فورمالاردا یازیا آیینمیشدیر.

باکو معبد آدی کیمی ائ.ا. ۱۹-رده میصیرده، شهر آدی کیمی ائ.ا. ۹-عرده فئسسالییادا، باکووی سوی آدی کیمی ائ.ا. ۱۹-رده ایتالییادا وار ایدی.

ادبیات

ƏDƏBİYYAT

1. Географическо-статистический словарь Российской Империи. Т.1. Санкт-Петербург, Типография Российской Имперской Академии Наук, 1863
2. Всеобщий географическо- статистический словарь. Москва, типография А.Семена, 1843
3. Varron Mark Terentiy. De lingua latina. London, 1938.

یاخینلیغینداکی شوشا شهری نین دیوارینا حک ائدیلمیش، پون موحاریبه سی باشا چاتاندان سونرا ایتالیانین شیمالینداکی شوشا شهرینه آپارلمیشدیر. فاصیله لرله ۱۴۵ ایل داوام ائدن پون موحاریبه سی باشا چاتاندان سونرا رومالیلار او شهرین آدینی دییشیب سئقوزیا ائله دیلر.

پوبلی مارون اؤزونه تورکجه وئرگیلی، یعنی وئرگی وئرلیمیش تخلوصو گوتموشدور.

مئلیئیلر ایتالیایا کؤچنه قدر ائللاداااکی شهر سالمیشدی. اونلاردان بیر قرتک فئسسالییاسیندا یئرلشیردی. بیر ایسه ایندیکی آفینا شهری نین یئرینده ایدی. قدیم یونان و لاتین تاریخچیلری همین شهرلی مئلیئیی، مالیئیی، بعضا ده مالیجا آدلاندیریرلار [۲۸، ص.۱۲؛ ۲۹، ص.۴۱۷؛ ۳۰، ص.۳۵۲].

مارک تئرننتی واررون یازیر کی، مئلیئیلر آرالیق دنیزی حوضه سینده آزییادان گلیبلر [۳، ص.۱۴-۱۵]. او زامان آزییا دئییلنده ایندیکی تورکییه نین جنوب-قربی باشا دوشولوردو. مئلیئیلرین ایتالیایا تورکییه دن گلدیکلرینی مارک فئرننتی واررون ۱۱.ا.عصرین اورتالاریندا یازیب. بیز بوندان ۲۱-جی عصرین اوللرینده خبر توتوموشوق.

کونینتا کورسییا یازیر کی، ماکندونییالی ایسگندرین زامانیندا ۴.ا.عصرده آرالیق دنیزی ساحیلینده مئلیئیی آدلی ایری شهر وار ایدی [۳۱، ص.۲۵۵]. دئمه لی، قدیم ائللادا اراضیسینده بیر یوخ، بیر نئچه مئلیئیی شهری اولموشدور.

یونانلار بالکان یاریماداسی نین جنوبونداکی مئلیئیی شهرینی داغیدی، یئرینده آتئنا شهرینی سالدیلار. ایندی همین شهر آفینا آدلانییر. یونانلار ایدیعا ائدییرلر کی، اونلار ائللادا مدنیتی نین یارادیجیلاریدییر. آکادئمیک مارر یازیر کی، ائللادا مدنیتی یونان مدنیتی دئییلدییر. ائللادا مدنیتی ایلتیصاقیدیللی یافت اوؤلادلاری نین مدنیتییدیر. یونان مدنیتیینی ایسه فلئکتیودیللی هیند-آوروپالیلار یاراتمیشلار. آنتیک

چوخالمادادیر. اونلارین هدفی ایراندا تفرقه سالیب
حکومت ائتمکدیر؛

سایین اردوغان جنابلاری اگر تکجه بیاتینی
اوخویوب و لاجیندن آد آپارماسئیدی اوند سیز
دئین ایدی. آما اردوغان حؤرمتملی و دوشونر بیر
رهبردیر. سیزین دور – برینیزده اولان و سیز خط
وئره آداملار آنلاقسیز آداملاردیر. مین ایل ایرانی
دولاندیرانلار تورکلر اولموشلار و مین ایله بیر
ایرانلی هر قوم دان اولور اولسون توهین گؤرمه
میش، آما رضاشاه ایش اوسته گلن گونده بو
انگلیس سیاستی پانفارسلار ایله یولا دوشوب و
بوگونلر داها گوجلنمیشلر و دولتی ده اوینادا
بیلیرلر.

تاسوفله آذربایجان ۴۲ ایلدیر هئی پارچالانیر،
بوگون آذربایجان ۷ اوستانا بؤلونوب، آذربایجان
شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، زنگان، قزوین،
همدان و . . . آما بوگون تورکلر ایرانین ۳۱
اوستانیندان ۲۸ اوستاندا حضورلاری وار و ایران
جمعیتی نین یاری تورکدور. بونولا بئله تامام
حقوقلاری ازیلمکده دیر. قویون بیر دفعه صراحتله
دانشاق. بو فتنه لر قره باغ ساواشیندان باشلانندی.
ایران تاسوفلر اولسون ۳۰ ایلدیر ائرمی لردن
دفاع ائتمیش و اونلارین طرفینی توتومشودور. بونو
هر آذربایجانلی بیلیر، اما سیز باشینیزی قارا
سوخوب اؤزونوزو عالم دهر بیلیرسینیز. ایران
دولتی ائرمی لرین اشغال ائتدیگی توپراقلاردا
ائرمی لرله برابر قرارداد باغلامیشلار. خداآفرین
ده ائرمی لرله مشترک پروژه لره امضا آتمیشلار.
ایندی اشغالچی ائشیکه اؤتورولوب، ایران نه ائده
جک؟ اگر بئله ایشلره خیانت دئمه بیم نه دئیم؟
سیزین بو ایشلرینیز بین الخالق قانونلارینا ضد
اولان ایشلردیر. بئله ایشلرین سایسی چوخدور، و
آقای وزیر! سیزین دوشونجه نیز آذربایجانلی بیر

آرازی آیردیلا

ARAZI AYIRDILAR..

Dr.Məhəmmədrza Kərimi

دکتر محمد رضا کریمی

آرازی آیردیلا

قومونان دوپوردولار

من سندن آیریلمازیم

ظولمونن آیردیلا

آی لاجین، جان لاجین

من سنه قوربان لاجین

بو شعر قاراباغا عاییددیر. باخین دقیقا اردوغان
جنابلاری بئله اوخوموشلار بو ماهنی اولان بابتی،
لاچینا عاییددیر و لاجین ده قاراباغا. قاراباغی دا
اوتوز ایل آذربایجان جمهوروسوندا آیرمیشدیلا.
بو شعرین باشقا بندلری ده وار و سون مصرعلر
یعنی (آی لاجین، جان لاجین / من سنه قوربان
لاچین) تکرار اولور. آقای اردوغان دا عینا بئله
اوخودو. پس بو ماهنی قاراباغا عایید اولور و ایرانا
هئچ مربوط اولان دئییل دیر. البته بونو هر بیر
تاریخی اولای اوچون ده اوخوموشلار. آنجاق بورادا
اردوغان دئییلدیر کی اشتباه ائتمیش، بلکه بیزیم
خارجه وزیریمیز قانماییددیر؛ چونکی اونون دؤر –
برینده تورکو بیلن یوخدور و تاریخی ده بیلن
یوخدور. ایران تانیان بیری اولسایدی وزیر
دوشوندوردی و فتنه یاراتمازدی. آنجاق فتنه
اورادان یارانیر کی وزیرین دؤر – برینی ایرانشهری
آدلاندیردیغیمیز همان اسکی پان ایرانیست لر و یا
پانفارسلار توتوموشلار. بونلار هر حيله یه ال
ووروب، ایرانی پارچالاماغا چالیشیرلار. بو سؤزومه
۴۲ ایلیک فاکت لار واردیر. تاسوفله بو نفوذی
عامیلر گونو – گوندن دولت دستگاهلیندا

و اروپا تورکیه نی تحریم ائده رک بیزده حیمایت ائده
جه ییز. بونا نه دئییرسینیز. آمریکا یا اؤلوم شعارینی
وئریب آما اته گیندن یاپیشمیشسینیز.

هله، سیز آذربایجان ماهنی لاری نین هئج بیرینی
دوشونمه میسینیز. یار بیزه قوناق گله جک ماهنی
سینی دا دوشونمه میسینیز، یوزلرجه آیریلیق
ماهنی سی، حسرت ادبیاتینی و باشقا باشقا سؤزلری
دوشونمورسونوز. چون اساسدا آذربایجان
دوشونمورسونوز.

آقای وزیر! سیز دوشونمه سه نیز، آذربایجان خالقی
دوشونور. بیلین کی آذربایجان او یاقدیر، حقیقته
دایاقدیر.

arazı ayırdılar

arazı ayırdılar

qumunan duyurdular

mən səndən ayrılmazdım

zulmunn ayırdılar

ay laçın, can laçın

mən sənə qurban laçın

bu şəər qarabağa ayıddır. baxın dəqiqə
ərduğan cənabları belə uxumuşlar bu
mahnı ulan bəbtı, laçına ayıddır v laçın də
qarabağa. qarabağı da utuz il azərbaycan
cəməhürüsündə ayırmışdılar. bu şəərin
başqa bəndləri də var v sun məsərlər
yəəni (ay laçın, can laçın / mən sənə
qurban laçın) təkrar ulur. aqay ərduğan da ina
belə uxudu. pəs bu mahnı qarabağa ayıd ulur
v irana heç mərbüt ulan deyyl dir. əlbətdə
bunu hər bir tarixi ulay uçun də uxumuşlar.
ancaq burada ərduğan deyyl dir ki əştbaə
etəmiş, bəlkə bizim xarcə vəzirimiz
qanmayıbdır; çünki onun dör – bərinde turku
bılın yuxdur v tarixini də bılın yuxdur. iran
tənyan bırı ulsaydı vəziri düşündürədi v
fətənə yaratmazdı. ancaq fətənə uradan
yaranır ki vəzirin dör - bərinin iranşırı
adlandırdığımız həman əski pan iranist lər v ya
panfarslar tütəmüşlər. bunlar hər hilə yə əl
vurub, iranı parçalamağa çalışırlar. bu
sözümə 42 illik fakt lar vardır. tasuflə bu
nəfüzi amillər gunu – gündən dult

dağ dalında yashayan کندلیجه ده یوخدور. آذربایجان
خالقی ایرانی سئویر و ایرانین بوتولوگونه قانلار
وئریب، خوزستاندا آذربایجان شهیدلری نین سایسی
تامام اوستانلاردان چوخدور. سیز آذربایجان تیکه له
ییب و آدلاری دا ده ییشمیشسینیز. آخی بونلارا
خیانت دئمه ییم نه دئییم؟ ۴۲ ایلدیر آناياسادا –
مینلر شهیدلریمیزین قانی بهاسینه یازیلان اصللری
اجرا ائتمه میسینیز. بونولا بئله حؤرمتلی و نجیب
خالقیمیز سسی چیخمایش، اینانیرسینیز کی بو
سکوت قورخودان دئییل، بلکه ائله ایرانین مصلحتینی
بورادا گؤرموشوک. آنجاق سیز ده داها جانا گتیرمه
یین. فتنه دن ال چکین. دوننه قدر آذ شرقی و آذ
غربی یازیب آذربایجان آدینی چکمکدن چکیندیز،
اما بوگون، سیزین یازینیزدا، آذربایجان عزیز (!)
اولموشوق!؟

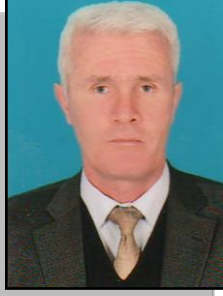
صراحتله دئییرم: آقای خارجه وزیریمیز! ۴۲ ایلدیر
۴۰ میلیون تورک دیلی ایران خالقی ایلک انسانی
حقلریندن محروم دور. ۴۲ ایلدیر اؤز دیلینده مدرسه
ایسته ییر. ۴۲ ایلدیر مینلر شهیدین قان بهاسیله
یازیلان آناياسانین ۱۵ و ۱۹ جو اصللرینی اجرا ائتمه
میشسینیز، حتا بیر آددیم دا گؤتورمه میسینیز. آما
قاراباغدان اثرمنی لری ائشیگه اؤتوره ن گون ایران
دولتی طرفیندن تئز اورتایا آتیلیب اثرمنی لرین
حقوقلاری نین حفظ ائتمه گیندن نیگرانلیغینیزی
بیلدیردیز. بس عجب ۴۰ میلیون تورک خالقی اؤز
وطنینده مدنی حقلری یوخدور؟ اوتانماییرسینیز؟ اما
اینانین آذربایجان او یاقدیر / حقیقته دایاقدیر.
آذربایجان بوندان آرتیق اینجیتمه یین! ائله بیر گون
گلر کی داها قاییدیش یوللاری دا باغلانار.

مجلس نمایندده سی محمود احدی بیغش مجلسده
چیغیریر و دئییر: بیز گرک قاراباغ ساواشیندا
اثرمنستاندان حیمایه ائدئیدیک!! پس رهبرین سؤزونو
توتان کیمدیر؟ اولما اونا دا غنیم چیخمیشسینیز؟ یا
بونلارین آغزینی یومون یا رهبره ده دئیین کی
سؤزونوزه باخماییرسینیز. اوتانماز نمایندده دئییر آمریکا

ذكى بايرام يوردچو (ذكى الله بايراملى)

من اوركدن اۆله جگم، بيليرم...

بو يالان دنيادا، يالتاق دنيادا
اورگيم اولوبدور ايلكىن سيرداشيم.
كيمه سه ، نيسه اوزدن گولمه ديم،
قلبىمدن سيزيلىب آخدى گۆز ياشيم.
كيمه سه ، نيسه ،
نه يه گۆرسه
بوغازدان يوخارى تعريف دئمه ديم.
اۆزومه دئييلن خوش سۆزلىرى ده،
قلبيم يئمه ديسه، من ده يئمه ديم.
كيمينسه " اوركسيز " توى-بايرامينا
آغلار اورگيمي آپارماميشام...
ائله چۆلده بيتن بير چيچكى ده ،

كۆنلوم قارتال كيمي گۆيلردن ائتمز،
ديليم حيرتيمدن لال اولار، دينمز.
ايمانيم تيتره مز، عيناديم دؤنمز،
اگر يوز يثريمدين يارالار منى.

گاهدان اوشاق كيمي داش آتار بئله،
گاه دا گۆز اوينادار، قاش آتار بئله.
اۆلدورمك ايسته مز، ياشادار بئله
سينمده قؤور ائدن يارالار منى.

ايسترم سمندر قوشو تك يانيم،
تورباغا دوشمه سين بير داملا قانيم.
هرراج بازارينا چكىلسه جانيم،
يارى قويمتينه يار آلار منى.

۲۰۰۶/۸/۲۲

...

ملك دونلو شيطانميش
ساغيم-سولوم، الهى!
بو شيطان ييغناغيندا
من نئجولوم، الهى!؟

هامى ياتيپ ماريقدا،
قوردلار كيمي گۆز-گۆزه.
اوركلر قولاق اولور
آغيزدان چيخان سۆزه.

بو يولسوزلار ايچينده
بير يول گؤستر، الهى!

سن اۆزون ياراتديغين
بو بويدا يئر اوزونده
قاچيب دالالانماغا
منه بير يئر، الهى!

بو دردى داشيماغا،
دؤزوب ده ياشاماغا
منه گوج وئر، الهى!
منه گوج وئر، الهى!

۲۰۱۲/۲/۱۸

ال آتيب كؤنولسوز قوپارماميشام...

اوركسيز سئوگى نين كئچيب يانيندان،
اورك سئودىگينه " سئويرم " دئديم.
نفرت ائله ديمسه اۆلچو-بيچيسيز،
بوتون وارليغيملا نفرت ائله ديم.
اوركله ياشاديم...
اوركله سئوديم...
اوركدن ياشاديم...
اوركدن سئوديم...
اوركسيز هئچ نبي ائتمه ديگيمچون،
اوركسيز هئچ هارا گئتمه ديگيمچون،
من اوركدن اۆله جگم، بيليرم...
من اوركله اۆله جگم، بيليرم...

۲۹,۱۱,۲۰۱

تجنيس

يامان باتير منه ديشى فلگين،
بو قادين فلگين، كيشى فلگين.
گۆرن يوخمو باشقا ايشى فلگين،
ائله يارا اوستدن يارالار منى!؟

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Ağustos-Eylül 2021- il 19- SAY 197-(ƏLMI-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRĞİ)

WWW.KHUDAFARIN.IR

AZƏRBAYCANIN İKİ ULDUZU

ÜZEYİR HACIBƏYLİ (1885- 1948)

MƏHƏMMƏD HÜSEYN ŞƏHRİYAR(1906-1988)

18 EYLÜL BİRİNİN ÖLÜM BİRİNİN DOĞUM GÜNÜ

